MILLIY KITOB
INV.№
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zMTDP

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Milliy Tiklanish

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 19 avgust

7 (279) son

МИЛЛАТЛИГИНГ ВАТАННИ АСРАР

Ўз эркида тош қотган тоғлар,
Қуёш кўкни қутлаб чиқади.
Ҳатто митти майсаларгача
Озодлик деб потраб чиқади.

Парча нонинг кўзга суртар ким,
Ким елкангга гуноҳин ортар.
Жон ўрнига қўйиб кетган кўп,
Кимлар сени жанггоҳсиз сотар.

Ватан, сени кимки тинглади
Шу сўзни сен авайлаб айтдинг.
Бу кунларга замонлар оша
Мардларнинг шу сўзида қайтдинг.

Тупроғингни ҳар заррасида
Миллат дейди боболар қони.
Миллатлигинг Ватанни асрар,
Озодлигинг жону жаҳонинг.

Ҳар Бугунга элтиб ўтганни
Сўйлайверар тарих хатлари.
Ҳақиқатнинг кўзини ёшлар
Вужудингда минг дард қатлари.

Ватан, сени кимки тинглади
Шу сўзни сен авайлаб айтдинг.
Бу кунларга замонлар оша
Мардларнинг шу сўзида қайтдинг.

УЗРО

МУСТАҚИЛЛИК ОДИМЛАРИ

Олис Ургут сойларининг қайроқ тошларини шақирлатиб оққан сувлари ҳам тинди, тиниқлашди.

Шоҳимардон ўрикларининг тилларанг барглари афсонавий қуш каби қаноти шитирлаб ерга қунади, хазонларнинг синиқ хўрсиниқлари қадимий боғларнинг сукунатини ўқтин-ўқтин чинни товушларга тўлдириб туради.

Тошкент ҳам нафас ростлаётгандай.

Самарқанд бобомизнинг кифтидаги чангларни яна ёмғирлар ювади.

Ўзбекистон кузининг маҳзуна, ёруғ шу тонгида мустақил бўлган юртимизда мустақиллик изларини излайман.

Тоғлару боғлардан эмас, чўллару ғорлардан эмас, одамларнинг юзидан, гўдакларнинг кўзидан, кексаларнинг сўзидан, ғузалларнинг изидан эркимиз имо-ишораларини, озодлигимиз учқунларини излайман.

Кеча эмасмиди мужмал шўро тузумидан безиб, зерикарли дунёда сабр дарахтини кўз ёши ила суғориб озарий дўстимизнинг шеърини ўз дардимиз каби чевирганмиз: «Қайдан келди бу тариқиш. Ахир, бундай ким зерикар?! Чўнтакда қўлим зерикар, Оғзимда тилим зерикар... Утирсам — кўрпам, тушагим, Йўл юрсам, йўлим зерикар. Йўлларимга кўзин тикиб қайдадир ўлим зерикар», Шукур, бугун зериқиш рутубатидан қутулдик-ку. Қийин эса-да, қизғин ҳаёт бошланди-ку.

Ушбу сатрларни битганимизга, совет нозирининг назаридан дардимизни сўзлар ортига беркитиб, ойнаи жаҳоннинг «коммунизм берган саодати»дан сўзлашларидан изиллаб шуларни ёзганларимизга ҳали ўн беш йилдан ошмади:

Мусаффо ҳаво деб сўзладинг,
Оғзингни очгин.
Тупроқлар заҳарсиз экан-ку,
Илойим, кошки.
Одамлар бахтиёр эмишлар,
Айт, улар қулсин.
Озод Ватаним, деб куйлайсан,
Айтганинг келсин...

Айтганимиз келмоқда... Биз азалий одатимизга кўра, мустақилликка ҳам қуникканга ухшаймиз. Қуш учаётиб қаноти ҳақида ўйламаганидек, сув оқаётиб оқаётганидан қувонмагани каби, харсанг тош ётаверіб зерикмаганидай биз ҳам мустақилликни одатий ҳолдек қабул қилаяпмиз, гўё биз ун-ун икки йилдан буён эмас, юз йил — минг йилдан буён мустақил яшаб юргандай...

«Мустақиллик ўзи нима берди?!» — деган калтафаҳмларча иддао ҳам баъзан бот-бот эшитилади. Бунинг сабабларини излаганда: «Мустақилликка осонгина, тинч йўл билан эришдик, шунинг учун унинг қадрига етмаяпмиз», — дегувчилар ҳам топилади.

Озодлигимизнинг қадрига етмоқ лозим. Мен уни тоза ҳавога ухшатаман. Бор бўлса — сезмайсиз, йўқ бўлса — сезасиз, нафасингиз қисади, бўғиласиз. Шунинг учун мустақиллиқни «нондай лазиз, сувдай тансиқ, ҳаводай зарур» деб азизлагимиз келади.

Мустақиликкача қандай кун кўрдик? Кун кўрдикми ўзи?

Бугуннинг одамига эркимиз осонликча қулга киритилганга ухшайди. Аммо бундай эмас. Қарийб юз эллик йилдан буён рус империяси қул остида эзилдик. Деярли ҳар йили халқ қузғолон кўтариб турди. Дукчи Эшонни, 1916 йилги Жиззах қузғолонини эсланг. Чор империяси зулмини биз унутган бўлсак ҳам тепада Оллоҳ унутган эмас, унутмайди ҳам.

Узбекнинг уйламайдиган қисми ишлатилиб, уйлайдигани чиқиб қолса, қувгину қиргин қилинди. Чўлпону Фитрат, Усмон Носирий, Абдулла Қодирий, Элбек, Суфизода, Беҳбудий каби минглаб пичоқ еб, уққа учганлар...

Куни кеча «пахта иши»да қамалган 20 минг пахтакору ҳисобчиларимизнинг маҳбусхонада ҳаёлидан эрк орзуси кечмадими?! Агар давлатимизга узимиз эга бўлганда: «Бу қуй ўзбекларни қаматиб тугатиб бўлмайди, бутун Ўзбекистонни тикан сим билан ўраб қуя қолиш керак», — деган дўқ-пўписани эшитган бўлармидик?!

«Қарийб коммунизмга етиб қолган» давлатда ҳар йили 140 минг гўдак бир ёшга тўлмай улар эди. Чунки дунёда ҳар кишига 500 грамм кимёвий дори тўғри келса, СССРда — 2 кг, Ўзбекистон ССРда ҳар йили киши бошига 55 кг дори тушарди. Ўз халқи зўрға кун кўраётган мамлакат бошқа давлатларга 12 млрд сўмлик ёрдам берарди, чунки эвазига улар ўз ерларида «социализм қуришни» ваъда қилардилар. Эҳтимол буни олдиндан кўрган Н.Гоголь шундай ёзганди: «Булар бутун инсониятни ўз акасидай бағрига босишга тайёр, аммо ўз туғишган акасини бағрига босмайдилар».

Ҳайрият, шу кунларга етиб келдик.

Энди, эркимиз қадрига етайлик. Кечаги кунимиздан сабоқ чиқариб, эртанги кунимизни мустаҳкам, барқарор қилайлик.

Албатта, ҳар йили 4–5 миллион тонна пахта, тўнна-тўнналаб тилло, газ, қорақўл ва яна Менделеев жадвалидаги барча маданларни ташиб олиб турганлар ҳозирча ўз баҳсларига боши билан ботиб ётибдилар. Аммо уларнинг орасида эсини йиғиб, кечаги кунни хоҳлаётганлар ҳам бор. Улар билан тенг туриб муомала қилиш лозим. Неокоммунизм хавфи — биз эҳтиёт бўлишимиз зарур бўлган ҳодисадир.

Яна бир хавф ўз ичимиздаги кечаги кунни қумсовчилар, аввалги тузуму тартибни янгича куринишда сақлаб қолишга уринаётганлар. Юртбошимиз: «Орқага йўл йўқ!», «Демократик ҳуқуқий давлат қурамиз», — деб турибдилар. Шу улкан орзуни рўёбга чиқариш учун ҳар бир юртдошимиз суягу ҳужайрасигача Ватан, Миллат ва Одам тантанаси йўлида жон ва руҳни бахш этишга тайёр бўлиши керак. Иттифоқдан бизга улкан муаммолар мерос қолди. Мустақилликдан бошимиз айланиб, сархушликка берилмайлик, муаммоларни ечайлик. Бугун ҳам айрим порахўрлар: «Мустақил бўлдик, энди Москвага пул ташимаймиз, ёнимизга қолади», — деб қўҳна ишни давом эттирмоқдалар. Бу — эзгу озодлигимизга доғ бўлиб тушади. Орол дарди, заҳарли дорилар, болалар улими, порахўрлигу адолатсизлик каби «шўро»лардан қолган «мерос»дан тезроқ қутулайлик.

Мени ташвишга соладиган яна бир нарса — мустақилликни ҳам сиёсий уйинларда карта каби ишлатишга уринишлардир. Кеча кичикроқ амалдорга: «Ҳалол бул!»– десангиз, у сизни: "Социализм душмани" дерди, бугун: "ҳалол бул", — десангиз «Мустақиллик душманисан»,– деб қўрқитмоқчи бўлади. Халқимизнинг минг йиллик орзуси бўлган мустақилликни ҳам қуруқ шиорга, ҳақ сўз айтувчиларни урадиган калтакка айлантириб олувчилардан эркимиз ҳаққи огоҳ бўлайлик.

Мустақилликда улкан бир яратувчилик қудрати мужассамдир. Мен буни спортчиларимиз бирин-кетин эришаётган ютуқларда кўраман. Шу қисқа муддатда қанчалаб жаҳон чемпионлари пайдо бўлди. Нега улар узоқ йиллар чиқмаган эди?! Бугун узбек фарзандлари дунёнинг нуфузли университетларида дарс олмоқда. Узбек олимлари жаҳон дорилфунунларида дарс ҳам бермоқда. Узбекистондаги «Би–Би–Си», «Озодлик», «Ассошиейтед Пресс», «Рейтер» сингари юзлаб хорижий оммавий ахборот воситалари мухбирлари узимизнинг узбек журналистларидир. Улар бугун Лондонда, Вашингтондаги офисларда ҳам ишламоқдалар. Қанчалаб коллежлар, мактаблар қурилмоқда. Кечагина Хозорасп районидаги рассомлар Бадиий Академия кўргазмалар залида кургазма уюштирдилар — бир туманда шунча мусаввир чиққани ҳайратланарлидир. Буларнинг бари мустақилликда ички бир ижодкорлик қудрати мавжудлигини билдиради.

Ютуқларимиз баробари муаммоларимиз ҳам бор. Муаммолар оз эмас. Уларни ечишимиз керак ва ечамиз ҳам. Ўтган йиллар мустақил юртнинг тамал тошларини қўйиш, бино қилиш йиллари бўлди. Энди бу бинода яшаш шароитларини яхшилашимиз, халқнинг турмушини яхшилаш, унинг насибасини қули эгри порахўрлардан ҳимоялаш, имкон қадар кўпроқ одамларни бизнесга жалб этиш, хусусийлаштиришдан мулкдор қилиш, шу йўл билан истиқлолимиз ўзининг балоғат ёшига қадам қўймоқда. Дарвоқе, 12 ёш бу — балоғат ёши — навқирон балоғат. Одам ҳақида гап кетса, у ўн икки ёшда ҳар томондан бахтиёр бўлади. Истиқлол кўп йўлларни босиб, кўп тарихий босқичларнинг пиллапояларидан ўтиб, кўп қийин довонлар оша ижтимоий тикланиш чўққиларини ишғол этароқ бу гўзал, ўктам ёшга етмоқда.

(Давоми 2-бетда)

САККИЗ ЙИЛНИНГ СУҲБАТИ

Уйга қайтсам менга телефон қилиб, «Миллий тикланиш» газетасининг 8 йиллигини нишонлагани «Матбуот маркази»да бўладиган давра суҳбатига таклиф қилишибди.

Бир оз ҳайрон бўлдим: одатда 10 йиллик, борингки 15 йиллик каби яхлит саналар нишонлангувчи эди. Хўш, 8 йилликка чикора?

Ҳозирги қийинчиликлар маҳалида газета мунтазам равишда чиқа олмаётган бўлса-да, ҳали унча-мунча газеталардан нуфузи баланд эканлигини «суҳбат»га йиғилган аҳли маъни бирин-кетин ифодалагандай бўлди.

8 йиллик бўлса-да уни таъкидлаш бағоят таг-заминли, айни мавриди эканлигини газета Бош муҳаррирининг, бошқаларнинг сўзлари, дўстона суҳбат уюштирилганлик фактининг ўзиёқ яққол кўрсатиб турарди.

Назаримда Қақнус қуши бошини тиклаган эди-ю, сўзлаганларнинг гаплари бағайни Қақнус сайроғи бўлиб туюларди..,

«Марказ»нинг ҳашаматли залида ўтган давоматли шу йиғин тугагач, кўчага чиқсак, бу пайтда дўл аралаш олашувур ёмғир қуйиб бўлиб, энди осмон кўм-кўк очилган ва офтоб чарақлаб турарди.

Шарафиддин КЎНЧИ

ИСТИҚЛОЛ МУЖАССАМАСИ

Ҳақиқатан истиқлол, озодлик ҳар бир ўзбекистонликнинг тақдирида мужассам. Бу уч гўзал тийнатли аёлнинг тақдирида балки фавқулоддда қаҳрамонлик йўқдир. Лекин улар истиқлол мазмунини ўз ҳаётларига тўлиқ олиб кириб, умр ва ижод саҳифаларига сингдира олганлар. Мунира Қориева — фармацевт, "Жўрабек" фирмасининг раҳбари, тадбиркорлик билан жон куйдириб самарали меҳнат қилмоқда. Шоира Умарова (ўртада) — Олий Мажлис депутати, қизғин жамоатчилик фаолияти олиб боради. Дилором Алимова — йирик олима, тарихшунос, Фанлар Академияси Тарих институтининг раҳбари, истиқлол тарихининг кўп ёркин саҳифалари унинг қалами маҳсули. Бугун Ўзбекистонда бундай аёллар кўп ва улар халқимизнинг бугунини файзли, эртасини мунаввар қилиш сайи ҳаракатида бўлмоқдалар.

Бахтиёр гулгуна бу қизча илк спорт ғалабаси нашидасини бошдан кечираётган бўлса не ажаб! Бугун ҳар бир ўзбек хонадонининг эшикларидан бундай қизчалар тонг саҳарлаб коллежлар ва университетларга отланмоқдалар.

Фотомухбир Машраб НУРИНБОЕВ олган суратлар

ИСТИҚЛОЛНИНГ 12 ЁШИ

БАЛОҒАТГА ПЕШВОЗ

Истиқлолимиз ўзининг балоғат ёшига қадам қўймоқда. Дарвоқе, 12 ёш бу — балоғат ёши — навқирон балоғат. Одам ҳақида гап кетса, у ўн икки ёшда ҳар томондан бахтиёр бўлади. Истиқлол кўп йўлларни босиб, кўп тарихий босқичларнинг пиллапояларидан ўтиб, кўп қийин довонлар оша ижтимоий тикланиш чўққиларини ишғол этароқ бу гўзал, ўктам ёшга етмоқда.

Экилган соғлом уруғлар гуркираб униб чиқди ва олди уруғ ҳосилга кирди. Ўзбекистон қисқа тарихий вақт ичида бир томонлама тараққиётдан (пахта ўлкаси!) кўп томонлама ривожланиш йўлига ўтди. Қисқа бир муддатда ғаллакор мамлакатга айланди. Деҳқоннинг чеҳраси ёришди. У меҳнати натижасини кўра олди. Унинг истиқлолни қабул қилиши меҳнатининг натижаларига қараб бўлди.

Эл-юрт ўн икки йилдан буён зўр ҳиммат, сабр-тоқат кўрсатиб қурган, мамлакатнинг барча бурчакларида қомат кўтарган спорт майдонларида ёшлик энди ғайрат, шижоат билан спортнинг сирларини ўзига бўйсундиришга киришди. Бу хайрли ҳаракат оммавий тарзда авжу ривож топаверади: Ўзбекистон ялпи спорт мамлакатига айланаверади. Ёшлар халқ ичидан чиққан саховатпешаларнинг муҳаббатли ҳаракатларидан бунёд бўлаётган, Президентнинг соғлом авлодни тарбиялаш, келажакни эртага қўймай бугун қуриш борасидаги ғояларининг тажассуми каби қад ростлаган спорт майдонларида машаққатли, лекин беҳад ҳузурбахш синовлар, чиниқиш, тобланишлардан ўтиб умумжаҳон спорт мусобақаларини сари йўл олмоқда. Байроғимиз инсон маҳорати, жасорати, иродаси синовдан ўтадиган олам нигоҳидаги ерларда юксалиб ҳилпирамоқда. Ўзбекистон! — мамлакатнинг қутлуғ номи шараф ва қаҳрамонлик шоҳсупаларида бот-бот тилга тушмоқда! Янги дунё қолномаларида ёзилмоқда! Ўз ўчмас саҳифаларини очмоқда!

Ўзбекистон — 12 йил ичида серқирра маърифатли мамлакат — коллежлар, лицейлар мамлакатига айланди. Ҳар бир коллеж, лицей, мактаб бугун истиқлолий, озод маърифатнинг ўчоғи. Ёшлар уларни завқ-шавқ қунту ихлос билан битириб, мамлакатнинг фахри бўлган университетларнинг муҳташам қопқаларини дадил, шаҳдам тақиллатмоқда.

Зотан бугун Ўзбекистон — университетлар диёри. Университетлар халқимизнинг ўғил-қизларига замонавий билимлар беришгина қолмай, улар саф-саф келаётган ёшларни замонавий яшашга — замон кишиси бўлишга — ўз тақдирини ўзи муваффақият билан қуришга ўргатади. Информатика-ю, кибернетикаю, компютер чексизликларию, янги иқтисод асосларию, жаҳон тиллари!... Эҳе-эҳе!... не-не поёнсиз инсон камолоти уфқлари очилмоқда.

Ўзбекистон ёшлари олдида очилаётган илм, билим, фан ва улар орқали турли замонавий ихтисосларнинг чўққилари, сир-синоатларини эгаллаш имкониятлари беҳисоб! Ота-оналар Ўзбекистонда буни жуда теран сезмоқдалар ва ўзлари ҳам ўғил-қизларига қараб, уларнинг қадди-қаломи ақли-оъмолидан суюниб ҳар дамда бир бош ўсмоқдалар.

Халқ ўзига нотаниш бўлган оғир иқтисод йўлларидан қийнала-қийнала, ўз инсоний ҳақ-ҳуқуқларини таниб, ўзини батамом озод одам деб ҳис қилиб, англаб, катта тарихидан қувват олиб, катта халқ сифатида ўзини таниб ва жам бўлиб, куч-қудратини тушуниб — демократия, озодлик, истиқлолнинг яратувчиси, бинокори, бунёдкорига айланмоқда.

12 йил тиришиб-тирмашиб, тежаб-тергаб, ўқиб-ўрганиб, тикланишнинг алифбосини ўзлаштириб, ўзини заррача чалғитишларига йўл қўймай бугунги ўта мураккаб дунёнинг юрак зарблари, ижтимоий тўлқинлари, мамлакатларнинг бориш-келишлари, ҳирад, ақл мўъжизаларининг ғолиб кучга айланаётганларини кўра-кўра, қулоқ тута-тута халқ ўз янгиланаётган мамлакатининг мустаҳкам тараққиёт заминларини яратди.

12 йилни биз янги ҳаёт асосларини яратиш даври деб атасак нақадар тўғри! Зеро, мамлакатгина эмас, ҳар бир одам бу мамлакатда ўзига, келажагига асос солди!

Ҳар бир одам ўзини одам деб сезди.

Булар байрам олди айтиладиган кўтаринки сўзлар эмас! Зеро, бугун ҳар бир хонадон, оиланинг ўз старт майдончаси бор!

Биз шаҳарлар, туманлар, олис-олис қишлоқларда учрашувларда, халқ орасида истиқлол гурунгларида бўлганимизда, нуроний, пирбадавлат қариялар, донишманд кишилар, фарзанд етиштираётган ота-оналар: "Дуо қилинглар! Тинчлик, омонлик бардавом бўлсин!" — деб такрор-такрор айтадилар. Замонага шукрона билдирадилар. Бу шукрона замирида ўғил-қизларнинг истиқболига буюк бир ишонч ўқиймиз. Не-не ота-оналар ўғил-қизларини илм-фан чўққилари сари парвозга отлантираётганлари, бу йўлдаги барча қийинчиликларни кемириб-симириб ўтаётганликлари бутун элга равшан!

Парламентимиз келаси йилнинг охирида бўладиган сайловлар арафасида катта мақсадларни кўзлаган ҳолда ижтимоий-сиёсий изчилликда истиқлол асосларини янги-янги қонун ҳужжатлари билан мустаҳкамлаш йўлидан оғишмай бормоқда. Шарафли истиқлолимизнинг 12 йиллиги кунларида парламентимизнинг 12-сессияси бир қатор жуда муҳим иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий аҳамиятга эга, яшаш, сиёсат юритишнинг демократик принципларини мустаҳкамлашга қаратилган қонунлар лойиҳаларини муҳокамадан ўтказади ва қабул қилади. Парламент даргоҳида қонун бунёдкорлиги, унинг мукаммал ижроси, мунтазам назорати кундан кун такомиллашиб, теран профессионал тус олиб, илғор жаҳон андозаларига мос мазмун-моҳият касб этиб ва шу билан бирга бўлажак янги икки палатали парламентимиз асосларини бунёд этиб, ўсиб-ривожланиб бормоқда. 12-сессия кун тартибига киритилган қонунлар лойиҳалари ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ҳаётимизнинг демократизм, эркинликка интилиш тамойилларини янада аниқроқ, янада равшанроқ, янада реалроқ марраларга кўтаришга шубҳа йўқ. Бинобарин, улар бугунги кун учунгина эмас, келажак учун ҳам ишлайдиган, чуқур асослантирилган, истиқлолий тафаккурнинг меваси бўлган ҳужжатлардир.

Улуғ байрам ҳаяжонлари тилимизга кўчаётир:

Истиқлол! Кел, сени бағримга босай!

Озодлик! Кел, бағримни шукуҳинг билан тўлдир!

Эркинлик! Кел, жонимдан бир дам ҳам айрилма!

— Байрамингиз муборак бўлсин!

Истиқлол мангу бор бўлгай!

Иброҳим ҒАФУРОВ

Муҳаррир сўзи

ИМКОНИЯТСИЗ БАНКЛАР ВА ... ҲУҚУҚСИЗ МИЖОЗЛАР

(Вилоятдаги айрим банклар ва мижозлар ўртасидаги муносабатлар ҳақида)

«Шум бола» бадиий филмини томоша қилгансиз, унда бир эпизод бор: ҳар замонда оз-моз ёлғон гапириб қўйишга «келишилган» бўлса ҳам, қалтис ёлғон фош этилгач, бойнинг уйидан қувилишига кўзи етган Қоравой «пешона тери» билан топган ўз ҳақини талаб қилади. Бойдан рад жавобини эшитган кекса қарол ва бошқа хизматчилар боланинг тарафини оладилар. Қисқаси, шу оддий воқеа жараёнида «истеъмолчи» ҳуқуқи ўзига хос ҳимоя қилинади.

Энди ҳар даврнинг ўз муаммолари дегандай, ўта жиддийлашиб кетган ҳаётимизга қайтсак. Хўш, истеъмолчилар ҳуқуқлари тўғрисида такрор айтилаётган бугунги кунда бу ҳақдаги Қонун амалда ишлашига нималар ҳалақит беряпти? Истеъмолчиларнинг «нафас олиши» қандай? Хусусан, банклар билан мижозлар ўртасидаги «кўприк» мустаҳкамми? (Савол беряпману, худди яраси кўчирилиб, туз-қалампир сепилган одам кайфиятига тушгандайман.)

Биз ижодкорлар одамлар билан учрашув, мулоқотларда уларнинг қувончу ташвишларидан воқиф бўламиз, улар дилида ўринли ранж уйғотаётган, жойларда ишлар кутилгандек юришмаётганига сабаб бўлаётган муаммолар билан танишамиз ва... яна «нима бўляпти ўзи?» дея ажабланамиз. Мен қалам урмоқчи бўлган муаммолар хусусида ёзёвонлик М. Йўлдошев, М. Раҳматовлар «Марказий Фарғона» газетасида (2003 йил, 10 июн 47-сони) эълон қилинган «Мижоз нега норози?» сарлавҳали мақолада «Истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонун талабларининг бузилишига йўл қўйилаётганлиги, банклар билан мижозлар ўртасидаги «келишув»лар бир ёқлама тузилганлиги ва фақат банк манфаатларини ифодалаши, айрим ҳолларда эса мижозлар ҳуқуқлари поймол этилаётганлиги ҳақида таъкидлаб ўтишибди. Бироқ мақолада «у бўпти, бу бўпти»дан нарига ўтилмагани кузатилади, бу нуқсонлар, хатоликларнинг ортида «эшмат-тошмат»лар борлиги, уларнинг жавобгарлиги тўғрисида ҳеч нарса дейилмаган.

Май ойи ўрталарида «Фарғона ҳақиқати» газетаси муҳаррир ўринбосари менга телефон орқали ижодкор ходимларга икки ойдан буён иш ҳақи берилмаётгани, рўзғор тебратиш жуда оғирлашиб кетганлиги, бу эса ходимларнинг фаолиятига ҳам, саломатлигига ҳам салбий таъсир этаётгани ҳақида куйиниб гапирган эди. Ўшанда мен вилоят марказий банки раҳбарига қўнғироқ қилиб, уни бироз ҳижолатга қўйган ва ижодкорлар номидан уларнинг қонуний иш ҳақини талаб қилиш жоиз бўлса-да, «илтимос» қилган эдим. Раҳбар зиёли бўлганлигидан масалани ижобий ҳал этилишига ёрдам берди. Бироқ бошқа бир нарса менга худди ҳақоратдай туюлди. Нега биз, мустақил мамлакат фуқаролари ўз қонуний ҳуқуқларимиздан нуқул «илтимослар» орқали фойдаланамиз, нима учун шахсий ҳуқуқ ва эркинликларимиз ҳурмат қилинишини талаб қилмаймиз? Ахир давлатимиз қудрати ҳам қонун ва адолат устуворлигида эмасми?

Ачинарлиси, юқоридаги мисол ягона эмас, сиз кўп ҳолларда учратишингиз мумкин бўлган ҳолатлардан бири. Яқинда «Маънавият» газетаси жамоаси ҳам икки ойдан буён иш ҳақи ололмаётганлигидан ранжиб мурожаат қилишган эди. Ўйлаб кўринг-а, бу жамоа ҳам қанча машаққатлар билан газетага обуналар қилиб, ўтган йилнинг декабр ойидаёқ бир неча миллион сўм маблағларини «Заминбанк» ҳисоби рақамига тушириб қўйган бўлса-ю, ўз пулига эгалик қилолмаса?! Шунча пулидан фойдаланиб келаётганлиги учун банкдан кўзда тутилган ҳақни талаб қилиш у ёқда турсин, икки ойлик иш ҳақи учун зарур ўз маблағини оломаса, бу қандай тартиб бўлди экан, дейсиз? Марказий Банкнинг битта «икки энли» топшириғи билан бутун бошли бир иждокор жамоа ўз оила аъзолари билан, кўпол қилиб айтганда, «очликка» маҳкум этилиб, «нафас олиш»га рухсат беришларини кутиб юраверадими? Қолаверса, банк ким учун ишлайди ўзи — мижоз учунда. Ёки фақат аксинча бўлиши табиий ҳолга айланганми? Банкнинг ҳар бир мижози, у нафақахўрми, тадбиркорми, ўқитувчилар жамоасими, ижодкорларми, қонуний ишлаб қўйган даври учун қонуний иш ҳақини белгиланган муддатида олишга ҳақлидир. Бу ерда ҳеч қандай важ-корсон сиғмайди, банк тизимидаги «икир-чикирлар», ишини уддалай олмаётган молиячилар ва «ҳоказо»ларнинг хатолари туфайли кузатилаётган аҳволга, турли пайдо бўлаётган муаммоларга банкка ўз пулини қўйган мижозларнинг ҳеч қандай дахлдорлиги йўқ, бунга жавоб бермайдилар ҳам!

Шу ўринда муҳтарам банкир биродарлар, мижозлар бор экан, сиз борсиз, ўзингизга етарлича ойлик маоши олиб, бола-чақангизни боқяпсиз. Шундай экан, мижоз ҳуқуқини ҳурмат қилинг, унинг эътиборини қозонинг, шунда улар сафи ортаверади, бундан эса энг аввало сиз ютасиз, дегинг келади.

Бахтиёр МЎМИНОВ

Фарғона

2 ЯНГИ КОСТЮМ КИЙИШ ЙЎЛКИРАГА БОҒЛИҚМИ?
УЗРО
4 ЭНГ ҚИЗИҚ ЖОЙ
АФСУН
3

Фикрлашув

ЯНГИ КОСТЮМ КИЙИШ ЙЎЛКИРАГА БОҒЛИҚМИ?

Бозорда мол кўп. Лекин уларни ҳар куни харид қилавермайсиз, бунга имкон ҳам, зарурат ҳам йўқ. Ҳаммаси имконият ва эҳтиёжга яраша, албатта. Ҳар ҳолда, эҳтиёж юзасидан нон харид қилиш билан костюм ёки палто харид қилишни бирбирига қиёслаб бўлмайди. Шу жиҳатдан маҳсулотлар турига қараб кундалик, ҳар ойда, мавсумий, йилига, бир неча йилда бир-икки марта сотиб олинади.

Кишилар кундалик эҳтиёжи учун зарур бўлган нон, ёғ, шакар, макарон, сабзавот сингари маҳсулотларни ҳар куни харид қиладилар, уларнинг дўкондан нон сотиб олмаган куни йўқ. Шу боис ҳар қандай шароитда ҳам елиб-югуриб жуда бўлмаганда шу зарур егуликлар билан оила дастурхонини бут қилиб туришга интиладилар. Кундалик эҳтиёжлар ортидан елиб-югуриш ҳақида гапирганда бугунги кун ҳаётини йўл транспорти воситаларисиз тасаввур қилиб бўлмайди — бу биз мулоҳаза юритмоқчи бўлган мавзу. Аҳолининг асосий қисми йўловчи транспорт воситаларидан фойдаланади. Транспорт воситалари турмуш тарзимизнинг бир қисмига айланган, яъни ҳамма учун ҳар куни керак.

Саккиз турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари қанча зарур бўлса, тўққизинчиси — транспорт ҳам улардан кам эмас. Турли касб эгаларининг соғлом меҳнат қилиши, оиласи ва жамиятга фойда келтириши ана шу тармоқ хизматига ҳам жиддий боғлиқ.

Шу соҳа мутасаддиларидан бири билан ўз мулоҳазаларимни фикрлашдим. Хусусан, йўл ҳақлари кўтарилиб кетаётгани, йўловчи транспорт воситаларидан фойдаланиш жуда қийинлашиб қолгани, деярли маош қатори юраётгани ҳақида сўз очдим. У одатдагидай, эҳтиёт қисмлари ва ёқилғи маҳсулотларининг нархи қимматлиги, корхона ўз харажатларини ўзи қоплолмаётганлигини тилга олди. Яна бир эътирозни қўшиб қўйди:

— Бундай олиб қараганда, нонни ҳам қиммат демасдан ҳар куни харид қиласиз-ку?

— Йўлкира ҳақларини нонннинг нархи билан солиштириб бўлмаса керак.

— Бемалол солиштириб кўрса бўлади. Автобусга ҳар куни чиқилади, нон ҳам ҳар куни истеъмол қилинади, қаранг, иккаласи ҳам 110 сўмдан. Негадир йўлкира ҳақини арзонлаштиришни кўп айтишади, дўконга бориб ҳеч ким нонни 50 сўмдан берсангиз демайди.

Чиндан ҳам, кундалик эҳтиёж юзасидан иккаласи бирбири билан қиёслагулик. Ўйлаб қаралса, бунда яна бир жиҳат кўзга ташланади. Айтайлик, битта ёпган (ёки буханка) нон бир кишининг кундалик эҳтиёжи учун етарли. Ҳолбуки, у иш жойига иккита йўловчи транспортга чиқиб борса, кунига 440 сум, ойига 26 иш кунида 11 минг 440 сўмни йўл ҳақига сарфлайди, иш юзасидан орада бирор жойга бориб келиши зарур бўлса, чиқим яна ортиши табиий. Умумий ойлик йўл чипталари (ойчипта)нинг баҳоси ҳам шу миқдор атрофида эканини назарда тутсак, маошга кун кечирувчи киши ой бошида бирдан шунча пул тўлаб ойчипта харид қилиши гумонлигини англаш қийин эмас. Тўғри, ҳар ким, ҳар хил маош олади. Балки баъзиларнинг маошининг ўзи шу бир ойлик транспорт чиптаси баҳоси атрофида бўлиши ҳам мумкин.

Гарчи кундалик эҳтиёжга айланган бўлса ҳам, бизнингча, йўл ҳақини мавсумий эҳтиёж маҳсулотлари билан қиёслаш балки тўғри келар. Дейлик, бир ойлик йўл ҳақини аёлларнинг оддийроқ битта костюми баҳосига тенглаштириш мумкиндир. Ойлик йўл чипталари пул ўтказиш орқали харид қилинганда нархи юқорироқ бўлишини ҳисобга олмаганда, "М" сериясидаги ойчипта 17 минг 635 сўм, "AVM" сериясидаги — 11 минг 25 сўм ва ҳоказо. Табиийки, одамларнинг аксарияти икки-уч йилда бир марта ёки нари борса йилига битта костюм олиб кияди. Бундай олиб қараганда йўловчилар ойчипта харид қилиш-қилмаслигидан қатъий назар, йилига 12 та костюм харажати эвазига йўловчи транспорт воситалари хизматидан фойдаланиши мумкин бўлар экан. Корхона ва ташкилотлар ўз ходимларини бундай нархларда ойлик йўл чипталари билан йил бўйи тўлиқ (кўп ҳолларда ҳатто қисман) таъминлай олмаслиги ҳам ўз-ўзидан равшан. Бошқача қилиб айтганда, бу ходимларга ойига деярли икки марта маош тўлаш дегандай бир гап, бунинг эса иложи йўқ. "AVM" сериясидаги битта ойчиптанинг корхоналар учун жами йиллик баҳоси энди 159 минг 360 сўм эканини ("М" — 254 минг 400 сўм) назарда тутсак, изоҳга ҳожат қолмас, албатта.

Суҳбатдошим яна бир нарсани, яъни қалбаки ойчипталар кўпаяётгани, уларнинг манбаларини аниқлаш қийин кечаётгани, бу ҳол режаларни бажаришга салбий таъсир қилишини афсусланиб гапирди:

— Йўловчи транспортларга чиқсангиз, йўловчиларнинг деярли ярми "проездной" кўрсатади, ойлик йўл чипталари бу қадар сотилган эмас. Арзонроқ баҳога қалбакисини харид қилишади.

— Унда балки ойчиптани бекор қилиб, йўл ҳақини ҳаммага бирдай 50 сўмдан белгиланса яхшидир?

— Ана холос! Маслаҳат бериш, ақл ўргатиш шундай осон-да! — деди у бироз норози оҳангда.

— Йўловчиларга ҳам осон эмас-да, ходимлар ишга келиб-кетиши, зарурат туғилганда у ёқ-бу ёққа бориши лозим, — дейман яна қайта тушунтириш истагида.

— Иложини топиб, кичикроқ идорага битта ойчипта харид қилинса, балки иш юзасидан шу билан галма-гал бориб келиш ҳам мумкин, ўйлаб кўриш керак, — яна ўзи маслаҳат бериб дейди у.

Мен одамлар ҳар куни ишга қатнашини, кундалик эҳтиёж харажатлари фақат йўл ҳақидангина иборат эмаслигини, **ойлик маошнинг каттагина қисмини фақат ишга келиб-кетиш учун сарфлаш ақл бовар қилмайдиган ҳол эканлигини таъкидлаб** ўтирмадим, чунки бу муаммони ҳал қилиш унга боғлиқ эмасди. Йўловчиларга хизмат кўрсатувчи корхоналар ўз режаларини бажариши зарурлигини кондукторларнинг "бизда план бор, ўзи бажаролмаяпмиз" деб ҳаммага уқтириб туришларидан ҳам тушунаверасиз. Бундан имконият ва режаларнинг реал ҳаётда ҳамиша бир-бирига тўғри келавермаслигини англайди киши.

Қолаверса, оддий аҳолининг бошқа энг зарур яшаш эҳтиёжларидан орттириб йилида бир янги костюм олишга эришиши тузуккина бир ҳаётий муаммо бўлиб қолаётганлиги устида социологлар тинмай бош қотиришларига тўғри келади.

Дилором ҚЎЗИЖОН

ЛЎЛИНИНГ ДАРДИ НИМА?

Газетамизнинг шу йил 25 феврал сонида журналист М. Исмоилованинг «Лўлининг дарди нима?» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Унда лўлиларнинг кўчманчи ҳаёт тарзи жойларда санитария-гигиена қоидаларига тўғри келавермаслиги, лўлилар ва божхона мавзуси ҳамда шуларга доир юзага келиши мумкин бўлган масалалар хусусида мулоҳаза юритилган. Ушбу мақола юзасидан Давлат божхона кўмитаси томонидан юборилган хат «МТ»нинг шу йил 15 апрел сонида эълон қилинди. Соғлиқни сақлаш вазирлигининг қуйида берилаётган жавоб мактуби ҳам мақола муалифининг мулоҳазалари ўринли бўлиб, бу ҳақда кўпчилик ҳар томонлама ўйлаб кўришимиз зарурлигини билдириб турибди. Шунингдек, ушбу хатда бизга билдирилган таклифларни таҳририят инобатга олиш истагида эканлигини таъкидлаймиз.

Соғлиқни сақлаш вазирлиги ДСЕН Демартаменти Сизнинг шу йил апрел ойида йўллаган хатингизни атрофлича ўрганиб чиқиб, қуйидагиларни маълум қилади.

Мазкур мақолада ёритилган лўлиларнинг кўчманчи ҳаёт тарзи, дуч келган жойларда яшаши аҳоли орасида эпидемиологик хотиржамликни таъминлаш ва санитария-гигиеник чора-тадбирларнинг ўтказилишига салбий таъсир этиши ва бошқа бир қатор муаммоларни юзага келтириши мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг «Давлат санитария назорати тўғрисида»ги Қонунига биноан мулкчилик шаклидан қатъий назар, корхона, ташкилотлар, муассасалар, мансабдор ва бошқа шахслар аҳоли орасида эпидемиологик ва санитария-гигиеник талабларни бажаришлари шарт, акс ҳолда Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқ равишда интизомий ва маъмурий жавобгарликка тортилади.

Лўлиларнинг кўчманчи ҳаёт кечиришини тартибга солиш ва уларнинг бир давлат ҳудудидан бошқа давлат ҳудудига кўчиб юришини тартибга солиш бўйича Ички ишлар вазирлигига, Давлат чегараларини ҳимоя қилувчи қўмита ва Давлат божхона қўмиталарига мурожаат этилса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Сизга шуни маълум қиламизки, ҳозирги кунда жануби-шарқий Осиё ва Европа мамлакатларида юзага келган нохуш эпидемик шароитни инобатга олган ҳолда республикамизда қатор тадбирлар амалга оширилмоқда.

Н. С. АТАБЕКОВ,
Соғлиқни сақлаш вазирлиги ДСЭНД бошлиғи

Бизга жавоб берадилар

ҚИШЛОҚҚА ШИФОХОНА ЗАРУР

"Миллий тикланиш" газетасининг шу йил 15 апрел сонида эълон қилинган "Қишлоққа шифохона зарур. Доктор Ваққосовнинг ютуқ ва армони" сарлавҳали мақола туман ҳокимлигида тааллуқли идора раҳбарлари иштирокида муҳокама қилинди.

Хонқиз ва Қўрғонтепа қишлоқларида истиқомат қилаётган 19 мингга (мақолада 30 мингдан зиёд деб кўрсатилган) яқин аҳолига 3 та қишлоқ врачлик пункти (8 ўринли кундузги даволаш бўлимлари билан), битта тез тиббий ёрдам бригадаси хизмат кўрсатиб келмоқда.

Аҳолига тиббий хизмат кўрсатишни яхшилаш мақсадида 50 ўринли шифохона қурилиши бошланиб, 2004 йил режасига киритилиб, қурилишни ниҳоясига етказиш чора-тадбирлари кўрилмоқда.

Мақолада "раис қабристоннинг бир чеккасидан ер бермоқчи" бўлди деб таъкидлаганди. Аслида ҳозирги кунда у ер қабристон эмас, бундан 10 — 15 йил бурун бузилиб боғ ташкил қилинган, маҳалла фуқаролар йиғини биноси қурилиб фойдаланиб келинаётган жой, қишлоқнинг ўртаси.

Хусусий шифохона қуриш учун Ваққосовга бошқа жойдан ер таклиф қилинди, лекин етарли маблағи йўқлиги учун рад этди. Ҳозирги кунда Хонқиз қишлоқ врачлик пункти биносидаги ортиқча хоналардан ажратиб берилди. Хусусий шифохона очиш тараддуди кўрилмоқда.

Ҳурмат билан,
Туман ҳокими О. МАДУМАРОВ

Шунингдек, туман соғлиқни сақлаш бўлими мудирининг туман ҳокими номига ушбу мавзу юзасидан ёзган хати, "Хонқиз" ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Ш. Исроиловнинг туман ҳокимининг ўринбосари Я. Каримовга ёзган хати, Қўрғонтепа қишлоқ врачлик пункти мудири А. Раҳмоновнинг "Билдириш хати", врач Ваққосовнинг "Тушунтириш хати"нинг кўчирма нусхалари мактубга илова қилиб юборилган.

М. К. Мамажонов ўз хатида мазкур мақола туман соғлиқни сақлаш бўлими жамоасида муҳокама қилинганлигини айтиб: "Ҳақиқатда ҳам врач Г. Ваққосов тажрибали, билимдон, ўз касбининг устаси. Унга кўп шифокорлар ҳавас билан қарашади. Шу билан бирга, мақолада айрим ноаниқликларга йўл қўйилган"лигини билдирган ва юқорида сиз ўқиган жавоб хатидаги рақамларни таъкидлаган. Шунингдек, "бир неча бор тушунтиришлигига қарамай, врач Г. Ваққосов хусусий шифохона ташкил этиш бўйича туман соғлиқни сақлаш бўлимига мурожаат этмаган"лиги тилга олинган.

Ш. Исроиловнинг юқорида қайд этилган хати билан ҳам танишдик. Жумладан, унда шундай дейилади:

"... Биринчидан қишлоқда 11 мингга яқин аҳоли истиқомат қилади. Уларга хизмат қиладиган участка шифохонаси ва битта ФАП мавжуд бўлиб, буларда 45 нафарга яқин олий ва ўрта маълумотли тиббиёт ходимлари хизмат қилади.

Иккинчидан, бу муассаса хўжалик балансида эмас. Туман соғлиқни сақлаш бўлими ҳисобида туради.

Учинчидан, аҳоли кўплиги ва марказдан узоқлигини ҳисобга олиб хўжалик ҳисобидан 50 ўринли касалхона проект-смета қилиб, 1991 йилда қурилиши 70 фоиз битказилиб, маблағ йўқлиги учун музлатиб қўйилган. Касалхона қурилишини давом эттириш чора-тадбирлари кўрилмоқда.

Врач Ваққосов ер бериш тўғрисида эмас, фойдаланилмаётган, авария ҳолатидаги эски шифохонани ёки боғча биносини беришни бизга эмас, туман соғлиқни сақлаш ва маориф бўлимига мурожаат қилиши керак, бу масалани хўжалик ҳал қилмайди.

Биз ҳақиқатда тажрибали врач Ваққосовга агар маблағи етарли бўлиб қурилишини ўзи қилса, ер ажратиб берамиз".

***

Врач Ваққосовнинг тушунтириш хати (кимнинг номига ёзилгани кўрсатилмаган)да эса, жумладан, шундай дейилади:

"Мақоладаги охирги жумлаларга аниқлик киритаман. Биринчидан, хусусий шифохона очиш мақсадида туман марказий шифохонаси бош ҳакими М. Мамажоновга мурожаат қилган эмасман. Иккинчидан, 30 минг аҳоли эмас, 18 мингга яқин аҳоли яшайди ва шу жойда иккита СВА, битта САП, битта тез ёрдам бригадаси аҳолига хизмат қиляпти, лекин ётиб даволанадиган шифохона йўқ. Учинчидан, бош ҳаким Мамажонов хусусий шифохона очиш мумкинлиги ҳақида бир неча бор огоҳлантирган".

Таҳририятдан: Умид қиламизки, доктор Ваққосовнинг хусусий шифохонаси тез орада иш бошлаб ушбу қишлоқлардаги мавжуд тиббиёт пунктлари билан биргаликда 18 минг кишилик аҳолига тиббий хизмат қила бошлайди. Врачлик маҳорати, сидқидилдан қилаётган меҳнати билан элда эътибор ва ишонч қозонган тажрибали врач Ваққосовнинг элга зарур ташаббусини туман ҳокимлиги ва мутасадди кишилар қўллаб-қувватлайдилар, имкон қадар ёрдам берадилар. Бу юқорида сиз танишган хатларда ҳам акс этиб турибди.

Шу билан бирга, "қурилиши музлатиб қўйилган" зарур шифохона ҳокимият томонидан белгиланган муддатда албатта қуриб битказилади ва фойдаланишга топширилади, деб ўйлаймиз. Ҳар ҳолда, бир-икки йил ўтиб "Холодилникдаги... қурилиш. У ўн йилдан зиёд музлатилди" сарлавҳали танқидий мақола чиқиб қолади деган ўйдан йироқмиз.

СУВ ҲАМ МЕЪЁРГА ТАШНА

СИРДАРЁ ҲАВЗАСИ СУВ РЕСУРСЛАРИДАН ОҚИЛОНА ФОЙДАЛАНИШ ХУСУСИДА МУЛОҲАЗАЛАР

Шу йил май ойида "Гидротехник иншоотлар хавфсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий ва илмий-техник асослари" мавзусида республика миқёсидаги конференция бўлиб ўтган эди. Ушбу илмий конференцияда айтилган мулоҳазалар ва мавзуга доир таклифларнинг барчаси сув иншоотларининг бир маромда ишлашини яхшилаш, иш самарасини ошириш, ҳужжатлаштириш ва ҳисобот юритишни тўғри олиб бориш, Амударё ва Сирдарё ҳавзаларида сув ресурсларидан оқилона фойдаланишга хизмат қиладиган замонавий, юқори сифатли ўлчов асбобларини ўрнатишга қаратилди.

Бизнингча, аввало Қайроққум сув омборини тўғон ости ишлатилмайдиган сув қисмида катта миқдорда йиғилиб қолган лойқадан тезда тозалаш бу борада кечиктириб бўлмас вазифалардан биридир. Чунки лойқа босиши натижасида тўғонга қуйидан 40 фоизча қўшимча юк-босим бериб туради. Қолаверса, озиқ моддалар билан бойитилган чиқинди лойқани суғориладиган ерлар учун қимматли ва арзон ўғит сифатида ишлатиш билан икки ҳисса фойдали иш қилган бўлур эдик.

Маълумки, Марказий Осиёда Ўзбекистон энг кўп сув истеъмол қилувчи ўлка ҳисобланади. Унинг ўз табиий сув ресурслари жуда кам (4 — 6%) миқдорда эканлиги туфайли Ўзбекистонда қаттиқ сув танқислиги кузатиб келинади, бу борадаги муаммолар қўшни давлатлар сув ресурсларига боғлиқ бўлиб қолган.

Лекин сувнинг кўплиги ҳам халқ хўжалиги учун салбий оқибатларга олиб келиши мумкинлиги бу йил яққол кўринди, кузатилган сув тошқинлари маълум даражада зиён келтирди.

Сирдарё сувини меъёрлаштириш коэффициенти 0,93 — 0,95% ни ташкил этади. Сув кам ёки кўп (меъёридан ортиқ) бўлган йилларда ҳам қисқа муддатли прогнозлар асосида сув омборлари билан сув ресурсларини меъёрлаштириб туриш ишларини олиб бориш мумкин. Биз бу ҳақда "Сибир сувлари керакми?" ("Миллий тикланиш" газетаси, 2003 йил, 25 февраль сони) номли мақолада ўз мулоҳазаларимизни билдирган эдик. Бу эса мутахассислар ва экологларга бу борада замон талабига мос иш тутиш, янада масъулиятлироқ бўлишни тақозо қилади.

Апрел ойи бошларида Қайроққум ва Чордара сув омборидан ташқари барча йирик сув омборлари бўш ҳавза резервларига эга эди. Чорвоқ сув омборида сув ҳажми ҳатто унинг ишлатилмаган сув сатҳига тенглашиб қолди. Бу сув омборларидаги сув чиқимининг ўртача ойлик миқдори 2000 йилнинг шу ойи билан қиёслаганда Тўхтағул сув омборидан 1,5 марта, "Андижон" — 3 баробар, "Қайроққум" — 2 баробар атрофида; "Сирдарё — Чиноз" гидропостида уч баробардан кўп миқдорни ташкил этди.

Бу жиддий савол устида бош қотирар эканмиз, Қайроққум сув омборидан остки сув босимини камайтириш учун ортиқча сувни чиқариб юборишда унинг бир қисмини Жанубий Мирзачўл канали, "Дўстлик", юқори ва қуйи Далварзин каналларига бўлиб юбориш, шунингдек, йирик насос станциялари билан дарёдан сув олишни йўлга қўйиш ва бу ишни талаб даражасида изчил олиб бориш зарурдир.

Сирдарё — Чиноз гидропостида ўтаётган сув Қайроққум сув омборидан тушаётган сувдан 410 м3/сга кўпдир. Бу фарқни Чирчиқ ва Оҳангарон дарёларидан тушаётган сув миқдорининг кўплиги деб тушунса бўлади.

Жорий йилимизнинг апрел ойи охирида сув омборларининг тўлдирилишига эътибор қилинса, Қайроққум ва Чордара сув омборлари фақат ўзи орқали оқиб ўтаётган сувни ўтказиб туриш тартибида ишлаб бу ҳавзаларнинг ўзи эса тўлиқ сув ҳажмида қолгани кузатилади. Тўхтағул ва Чорвоқ сув омборларида ҳавзанинг сув кўпайишини юмшатувчи резервларидан фойдаланилмади, Андижон сув омбори ҳам яна 100 млн. м3 гача сув тўплаши мумкинлигини таъкидлаш ўринлидир. Тўхтағул ҳавзасидан фақат энг зарур электр энергиясини қайта ишлаб чиқариш учунгина сув олиш, Чорвоқда сув ҳажмини 1,5 км3 гача етказиш мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Бу тадбирларнинг барчаси ортиқча сувларни камайтириб сув тошқинларига имкон бермасди, албатта. Бундан ташқари бу билан жорий йил ҳамда келгуси йилларга ирригация ва гидроэнергетика мақсадлари учун маълум миқдорда сув ресурсларини ғамлаб қўйишга эришиларди.

Юқорида айтилган мулоҳазалардан келиб чиқсак, ушбу хулосаларни таъкидлаш мумкин: Аввало мутахассислар, соҳа ходимлари ва экологлар сувни сақлаш ва ундан оқилона фойдаланишда қатъий ва принципиал бўлишлари зарур деб ўйлаймиз. Иккинчидан, Сирдарё сувини Жиззах ва Туябўғиз сув омборларига олиб ўтиш учун каналлар қуришни вақт тақозо этиб турибди, бу билан улар икки томонлама сув олиб туради ва сув ҳавзалари ўрнини ҳам қоплайди.

Учинчидан, Сирдарё ҳавзаси доирасидаги сув муаммоларининг 90 фоизини Ўзбекистонда ҳал қилиш имкониятлари мавжуд бўлса, Амударёга тааллуқли масалалар Туркманистон ва Афғонистонга боғлиқлиги билан нисбатан мураккаброқдир. Ўз имкониятларимиздан изчил фойдаланиш биз учун муҳимдир. Тўртинчидан, гидроиншоотлардан сувни бир маромда ўтиб туришида объектдан фойдаланиш қоидаларига тўлиқ амал қилинганда сув иншоотларининг чидамлилиги ортади. Чунки ҳалокат даражасида сув келиш ҳолатларининг ҳаммаси ҳам сув иншоотларининг ишлашида ортиқча юк ҳосил қилади, дарёда сув тошқинлари юзага келади ва ўз навбатида гидротехник сув иншоотларининг муддатидан илгари эскиришига, ҳатто яроқсиз бўлиб қолишига олиб келади, синиқ кўзада сув турмас, деб бежиз айтишмаган.

Табиатда ҳамма нарсанинг ҳам, ҳатто бизга чексиз бўлиб кўринган ҳавонинг ҳам ўз меъёрлари борки, аслида улар инсоният ҳаёт меъёрларини белгилаб, яратиб туради.

Вакил ХОНЗАФАРОВ,
техника фанлари номзоди

Тинч, мусаффо осмонларимиз,
Мустақил юрт посбонларимиз.

МУСТАҚИЛЛИК ОДИМЛАРИ

(Боши 1-бетда).

лан яратувчанлик, барқарорликдан умидворлик йўлига солиш, шу тарзда ички норозиликнинг олдини олиш ҳақида жиддий ўйлашимиз лозимга ўхшайди. Фуқароларнинг сиёсий жараёнга тортилиши, сиёсий партиялар орқали ўз юртининг истиқболига масъул бўлиши йўлида ишлаш лозим, фақат шу йўл билан – одамларда ўз тақдирини яхшилаш, мамлакатда кечаётган жараёнларда иштирок этиш учун реал қадам қўйиш имкони борлигига ишонч туғдириб, онгли барқарорликка эришиш мумкин.

Қийинчиликлар қанчалик кўп бўлмасин, бу: «Ҳаёт аввал яхши, осон эди» сингари содда тасаввурларга изн бермаслиги керак. Озодлик – буюк бир неъматдир. Қийинчиликларни ҳал этишга эса кучимиз етади.

Халқимизда куч–қувват, ақлу заковат етарли. Ким ростакам куюнади, ким номига гап сотади–билади. «Халқ кўрмайди, аммо ҳис қилади», – деган тўғри гап бор. Бойлигимиз – ёшларимиздир. Ўзбекистон аҳолисининг 42,9 фоизи энди ўсиб келаётган меҳнат–олди ёшлардир. Бугун Русия, Украина, Белорусда меҳнат қилаётган ҳар 100 киши яна 70–75 киши учун ҳам ишласа, бизда бугун 100 киши яна рўзғоридаги 110 киши учун меҳнат қилмоқда. Аммо эртага бу ёшлар ўсади, камолотга эришади. Еrости, ерусти бойликларимиз ҳам дунёни ҳайратга солмоқда. «Вашингтон пост» газетаси 1994 йил 10 май сонида ёзишича: «Беш Урта Осиё республикаси ва Хитой қўлидаги Шарқий Туркистонда ер остида 40–70 миллиард бочка хом нефть бор...»

XXI асрда Туркистон дунёнинг қудратли иқтисодий минтақасига айланиши шубҳасиз. Ва бунинг бир тилсими бор. Ҳазрати Алишер Навоий ёзганлар:

Шаҳиким, анга адл бунёд бўлур,
Натижа буким — мулки обод бўлур.

Буюк иқтисодчи ҳам бўлган устознинг бу байтларида СССРнинг инқирози–ю, бизнинг эртамиз мужассамдир. Шўролар давлатида кучли армия бўлди, ерусти, еrости бойликлари бор эди, аммо адолат йўқ эди. Салтанат қулади. Демакки, давлатни тилло–ю, пахта, аскару қурол эмас, адолат ушлаб туради. Биз қураётган давлатда адолат бўлса, келажаги буюкдир.

Демократиянинг сири шундаки, у бир одамнинг иккинчи одам устидан ҳукмронлиги эмас, демократия — инсоннинг ўз устидан, ўз ҳаёти устидан ҳукмронлигидир. Демак, энг улкан ҳокимият давлат, идора, ташкилотларга эмас, Одамга тегишлидир. Демократия — Инсоннинг ўзини бошқариши, ўз ҳаётини ўз қобилиятига, салоҳиятига, имон–эътиқодига кўра қуриши ва бу учун ўзи жавоб беришидир. Бу гапда «ўз» сўзи кўп ишлатилди, зеро демократия — ўзликнинг намоёнидир, Ўзбекнинг насибасидир.

Бу инсонни улуғлайди, фалак қадар кўтаради.

Инсонлар шу Ватаннинг посбонлари, қурувчилари, жонидирлар. Мустақиллигимиз мангу бўлажак.

Карим БАҲРИЕВ

СИГИРИМГА ЕЧИБ ТУШАМАН

Қоронғида ҳовлиққанча чопиб келаётган ўғрини кўриб яна бир ўғри деди:

— Мунча ҳовлиқасан!

— Нари тур! Мен эмас, орқамда ҳўкиз ҳовлиқиб келяпти!..

* * *

Спорт залидаги осиғлиқ арқонга тирмашиб кетаётган Афандини кўриб бири деди:

— Ҳа Афандим, қаёққа?

— Сигиримга ечиб тушаман! — деди Афанди.

* * *

Афанди эшагини миниб "Кўча боғи биринчи"дан олиб борарди. Унга бир ит ҳам эргашиб кетаётган эди.

— Ҳа, Афандим, вақтингиз чоғ, итли бўлганингизга ашула айтяпсизми дейман? — луқма ташлади бир бой уни кўриб.

— Оббо, ҳалиям келяптими, ғирт ит экан-да бу! Ўзи шу итдан қутуламан деб айтяпман.

— Ит одаммидики, ашулани тушунса, — мийиғида кулди бой.

— Нима қилай, ҳурайми? — деди Афанди яна.

— Ҳамма сизни кўп доно дейди. Шунча нарсага етган ақлингиз бир итга етмаганига ҳайронман, — деди бой муғомбирлик билан, хуржунидан бир бўлак гўшт олиб итга ташларкан.

— Ҳар ким борини бозор қилади, йўғини шундай олиб беради-да, тақсир, — деди Афанди. — Итга ақли етадиганлар хуржун кўтариб юрганда бизга йўл бўлсин!

ЧАҚМОҚ

Тикланиш ва аёл

"НАЖОТ" – АЁЛЛАР НАЖОТКОРИ

Розага қўшнисининг гапи қаттиқ таъсир қилди.

– Анави, Сайёра бор-ку, Россияга қатнайдиган, ўшанинг ўн беш яшар ўғли гиёҳванд бўлиб кетибди. Болага қарамагандан кейин шуда. Онаси ойлаб уйда бўлмаса, отаси ароқни қўлтиқлаб қайси кўприкнинг тагида қолганини билмаса, қаровсиз қолган болалар кўнглига тушганини қилаверди. Охир-оқибат ашаддий жиноятчига айланади.

Қўшни гапиряпти-ю, Розанинг юраги зил кетяпти, оғриқли саволлар кўп. Нега энди аёллар пул топиш дардида оиласини ташлаб кетиши, фарзандларини қаровсиз қолдириши керак? Наҳотки муаммонинг ечими бўлмаса? Мана, у зиёли қатлам вакилларидан бири. Узоқ йиллардан бери масъул вазифаларда ишлаб келади. Демак, муаммо ечимини топиш унинг ҳам вазифасига киради. Роза анчадан буён орзулаб юрган ниятини амалга ошириш фурсати етганини англади. Изланди, интилди, режалар тузди, яхши инсонлардан кўмак сўради. Ниҳоят мақсадига эришди. Хотин-қизларнинг манфаатларини ижтимоий-иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоя қилишга йўналтирилган "Нажот" аёллар маркази нодавлат-нотижорат маркази сифатида 2001 йилнинг 30 апрелида вилоят адлия бошқармаси томонидан рўйхатга олинди. Марказнинг мақсади қишлоқ хотин-қизларининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, оиладаги мавқеини мустаҳкамлаш, касб-ҳунарга ўргатиш, ишсизлик муаммосини ҳал этиш, ижтимоий-иқтисодий ҳаётдаги фаоллигини ошириш, оналар ва болаларга руҳий психологик, тиббий ва ҳуқуқий ёрдам кўрсатишдан иборат қилиб белгиланди.

Розахоним бу эзгу тадбирларни амалга ошириш учун янада ғайрат билан ишга киришди. Американинг "Каунтерпарт Консорцум", "Винран инернейшнл", "Евразия" фондлари конкурсларида ўз лойиҳалари билан иштирок этиб, грант олишга муяссар бўлди. Бу ташкилотлар савобталаб аёлга ўзларининг беғараз кўмакларини бердилар.

Янгиариқ туманидаги барча қишлоқларда, маҳаллаларда хотин-қизлар муаммоларига бағишланган тренинг семинари ўтказилди. Уларда кўплаб қишлоқ аёллари иштирок этдилар. Бу семинарлар аёлларга жуда манзур бўлди. Аввалига қисиниб-қимтиниб, бошларини хам қилиб ўтирган қишлоқ аёллари кейинги куни ўз фикр-мулоҳазаларини очиқ-ойдин билдирдилар, семинарлар дугоналарнинг самимий дардлашувига айланди. Муҳими эса, аёлларнинг кейинги фаолиятларида, турмуш тарзларида ижобий ўзгаришлар кузатилди.

Марказ томонидан "Хотин-қизлар қандай ҳуқуқ ва эркинликлардан фойдаланадилар", "Аёлларнинг меҳнат ҳуқуқлари", "Аёлларга берилган имтиёзлар" каби ўнлаб мавзуларда буклетлар тайёрланиб, қишлоқ аёлларига тарқатилди.

Ишсизлик муаммосини ҳал этиш мақсадида "Истиқлол" маҳалласида тикувчилик, тўқувчилик ва зардўзчилик бўйича ўқув курслари ташкил қилиниб, биринчи босқичда кам таъминланган оилаларнинг 45 нафар вакиласига ҳунар сирлари ўргатилди. Айни чоғда уларнинг аксарияти ҳунарларининг моҳир усталари, уйларида якка тадбиркорлик билан шуғулланмоқдалар.

Ўқув курсларида эса талабалар сони анчайин ошган, улар юздан ортиқ.

Туман марказида ташкил қилинган қандолатчилик кичик корхонасида эса 80 дан зиёд хотин-қизлар касб-ҳунар ўрганмоқда. Розахоним бу талабалар келажакда оилавий иқтисодини яхшилашда ўз ҳиссаларини қўшадилар, деб умид қилмоқда. Тиниб-тинчимас аёлнинг режалари кўп. У бундай ўқув курсларини, кичик корхоналарни барча қишлоқларда ташкил қилишни, шу орқали янги ишчи ўринлари барпо этишни, аёлларнинг жамиятдаги мавқеини янада мустаҳкамлашни истайди.

– Аёллар ҳам ишлаб даромад қилсинлар, ҳам ҳар доим фарзандлари ёнида бўлиб, улар тарбияси билан машғул бўлсинлар, – дейди Роза Бахтиёрова. – Ўзларини ҳам она, ҳам фуқаро сифатида кўрсата билсинлар.

Янгиариқликлар тадбиркор аёлдан хурсанд. Унинг тажрибалари Хоразм воҳасида ўрганилмоқда, оммалаштирилмоқда.

– Қаранг, Розахон битта ўзи 200 га яқин аёл – қизларимизни ҳунарли қилди, – дейди вилоят ҳокими ўринбосари Шакаржон Хўжаниёзова. – Бундай савобталаб инсонлардан ўнта бўлса 2000 та киши ҳунарли бўлади бир йилда. Розахоним сафдошлари 100 та бўлса-чи? Шубҳасиз ишсизлик муаммоси тўлиқ барҳам топади. Унинг оқибатида келиб чиқадиган турли кўнгилсизликларнинг ҳам олди олинади. Биз Розахоннинг сафдошлари кўпайишини истаймиз.

Дарҳақиқат, эндиликда кўпчилик савобталаб аёлга омад тиламоқда. Янгиариқлик аёллар "Нажот"ни ўз нажоткори деб билмоқда.

Муҳаббат ТЎРАБОЕВА

Одамларнинг ғам-ташвишларидан ҳам ўзига манфаат излайдиган, уларнинг муаммолари, қийинчиликларини баттар чигаллаштирадиган кимсаларга, хусусан, фолбинларга бугунги кун кишисининг ўз ҳаёти, оиласи тақдирини кўр-кўрона ишониши барибир таажжубли бир ҳолдир. Ахир биз инсоният тараққиётининг XXI асрида — фан-техника юксак тараққий этган, инсон маънавий-маърифий камолоти даврида яшамоқдамиз. Қолаверса, барча динлар шу пайтгача афсунгарликнинг чиркин моҳиятини очиқ-ойдин фош қилиб, унинг ўта салбий оқибатларидан эҳтиёт бўлишга ундаган.

Қуйида эълон қилинаётган мактубни ўқиб, шу афсунларга алданиб гулдай оиланинг ногоҳ соврилиб кетганидан ачинасиз. Фирибгар фолбинлардан яхшилик кутиб бўлмаслиги ўз-ўзидан равшан. Лекин бир оила ва тирик етимлар тақдирини ҳал қиладиган суд ишини кўриб чиқаётган олий маълумотли мутахассисларнинг бу ишни қандай олиб боришганини ҳам «афсун» деб бўладими?! Ушбу хат билан танишар экансиз, сизни ҳам шу савол ўйлантирса, ажаб эмас.

АФСУН

Ҳурматли таҳририят!

Мени кўп ноумид қайтаришган бўлсада, балки ёрдам берарсизлар деган илинж билан шу хатни ёзяпман. Ахир, бошпанасиз учта норасидам билан бир томоним нақ афсунгарлар, бир тараф тамагирликка ботган адолатсиз кимсалару ўз фарзандларини сарсон қилган бадавлат ота адоватларида адо бўлганимни айтсам балки ишонмассиз.

Умр йўлдошим Мақсуд Тўраев билан 16 йил бирга яшадик. Олдинига яхши ҳаёт кечирдик. Бироқ, эрим Урганч тумани «Ғалаба» жамоа хўжалигига омбор мудири бўлиб ишга жойлашганидан сўнг бирдан, бойибми, босар-тусарини билмай қолди. Уйга баъзан ҳафталаб ҳам келмайдиган одат чиқарди. Ҳар хил нопок аёллар билан маишат қила бошлади, улар билан кўзимнинг олдида соатлаб гаплашиб ўтирар, ётоқхонага олиб кирар, менинг иззат-нафсимни, ҳурматимни бир чақага олмайдиган бўлиб қолди. Ҳатто буларни кўрган қайнонам ҳам унга ғинг демас, чунки ўғлидан ҳар куни мўмайгина пулларни олаётганидан қайнонам уни тергамасди ҳам.

Эрим мени ҳар куни ҳақоратлаб, уриб-тепадиган «уйдан чиқиб кет, мен қиз бола олмоқчиман» деб ҳайдайдиган бўлди.

Отам билан акам ёш вафот этиб кетишган. Онам эса касалманд бўлиб, мени ҳимоя қиладиган, ёрдам берадиган одамим йўқ. Опаларим бировнинг хасми. Оиламнинг ночорлиги ва бош уриб боришга паноҳим йўқлиги сабабли мен бу хўрлик ва ҳақоратларга сабр-тоқат билан чидашга мажбур бўлдим. Бу уйда ҳақ-ҳуқуқи йўқ чўри эдим, холос. Эрим ахийри жинсий касаллик ҳам юқтириб олди. Етти йил мобайнида у билан биргаликда мен ҳам тери-таносил касалликлар шифохонасида даволандим. Агар бу ҳақда бировга оғиз очсанг сени ўлдираман деб қўрқитганидан бу сирни йиллаб ҳеч кимга билдирмадим. Эрим бўлса ўз ҳақларига «бунинг эси оғиб қолган, уни жиннихонада даволатиб юрибман» деб айтган. Унинг калтаклашидан шунчалик юрак олдириб қўйган эдимки, бу туҳматни рад қилишга ҳам мажолим қолмаганди.

Эримнинг бу эркатойликларига аслида қайнонам ва қайнсинглим сабабчи эди. Қайнонамнинг феъл-атворига чидамасдан қайнотам уни тўртта бола билан ташлаб кетган. Қайнсинглим эса уч ойгина турмуш қуриб, қайтиб келган, бир фарзанди бор. 10 йилдан бери биз билан бирга яшайди. Уларнинг иккалови ҳам ёлғиз аёллиги туфайлими, ё асли худбинликларими, билмадиму, эрим билан илиқ муносабатда бўлсак, қилдан қийиқ чиқариб, ҳар хил жанжаллар қилишар эди. Сабр-тоқатнинг ҳам чегараси бўлар экан. 1998 йил мен бу азоб-уқубатларга чидай олмасдан ўз жонимга қасд қилдим, бир даста уйқу дориси (димедрол) ичиб, ўзимни ўлдирмоқчи бўлдим. Бироқ шифокорларнинг тезкор ҳаракати билан омон қолдим. Охир-оқибат уруш-жанжаллардан бири учта норасида боламнинг тириқ етим бўлишига сабабчи бўлди.

«Фолбин»лар фаришталари билан «гаплашган» бўлиб, менга «унда қайнонанг билан эрингнинг оёғини ўпасан» дейишди ва шундагина оиламда қолишимни айтишди. Бу талабни уларнинг кўз олдида икки марта бажардим. Қадримга ачинган яқин танишларим эшитгач, асло бундай қилмаслигимни маслаҳат беришди. Кейинги гал фолбинлар сўзини рад этдим.

Иккита қайнсинглим ва қайнонам фолбинлик касбини эгалламоқчи бўлиб Урганч шаҳрининг «Наврўз» мавзесида яшовчи Марям ва Қундуз исмли фолбинларга шогирдликка тушишди. Улар олти ой мобайнида уйимизга тез-тез келишиб, ҳар хил «куф-суф»лар қилишар, бу уйдан фаришталар қочибди, уни мана шу келин қочирган, уни уйдан ҳайдасангизлар уйларингиз яна фаришталарга тўлади, деб мени уйдан ҳайдашни талаб қилишарди. Эрим бўлса уларга даста-даста пулларни сарф қиларди. У фолбинларнинг гапига шунчалик берилиб кетдики, «уйдан кетасанми, йўқми, кетмасанг бу уйдан ўлигинг чиқади» деб мени тепиб урди. «Фол»ларнинг бирида йиғлаб «ахир учта болам билан қаерга бораман?» дедим. «Фолбин»лар фаришталари билан «гаплашган» бўлиб, менга «унда қайнонанг билан эрингнинг оёғини ўпасан» дейишди ва шундагина оиламда қолишимни айтишди. Бу талабни уларнинг кўз олдида икки марта бажардим. Қадримга ачинган яқин танишларим эшитгач, асло бундай қилмаслигимни маслаҳат беришди. Кейинги гал фолбинлар сўзини рад этдим. Бундан жазавага тушишди, яна тепки остида қолдим. Ажабланарлиси ва нафратланарлиси, эрим ҳолимга ҳузурланиб куларди. Мен кўнмадим. Бундай ҳолатларнинг оқибати шу бўлдики, ҳеч ким кўрмаслиги учунми, эрим болаларим билан машинага ўтқизиб қишнинг изғиринли кунида кийимларимсиз бизни онамнинг уйига ташлаб кетди. Мана икки йил бўлдики, биз ижарада яшаяпмиз. Эрим бўлса илгаридан дон олишиб юрган Муҳаббат исмли тўртта фарзандли аёлга уйланиб, унинг болаларини ўз фамилиясига олган ва ўз уйига рўйхатга киритган. Бундай макру ҳийлаларни ўргатаётган аёл — кундошимнинг опаси Меҳрибон Саъдуллаева вилоят судида судя бўлиб ишлайди. Мақсуд ҳозир иккита адвокат ёллаган. Менинг эса адвокат ёллашга пулим ҳам йўқ. Эрим «сени қўлингдан ҳеч нарса келмайди, керак бўлса бутун судингни сотиб оламан», — деди менга. Ўз болаларини кўчада тентиратиб, топган пулларини порахўрликка сочиб юрганини кўриб, юракларим куйиб кетади. Бегоналарга беҳуда шунча йўқотишдан кўра ўз зурриётларини уй билан таъминласа бўлади-ку?

Икки йилдан бери шаҳар судига қатнаб сарсонман. 2002 йил мартда эрим шаҳар фуқаролик судига «Никоҳни бекор қилиш» учун ариза берган. Мен мол-мулкни бўлиш ва уйдан ҳисса ундириш учун қарши даъво аризаси бердим. Ишни дастлаб Ирода Раҳмонова бошлади. Эримни «Рад этиш шикоят аризаси»дан кейин ишни кўриш судя Б. Қурбоновга ўтказилди. Суд бўлди, мен судядан суд қарорини сўраганимда, менга ҳали суд тугамади дейишди. Ваҳоланки, суд 2002 йил декабрда тугаган экан. Мен суд қарорини 2003 йил март ойида суд архивидан олдим. Не кўз билан кўрайки, қарорда «Никоҳ бекор қилинган», мени «мол-мулк бўлиш ва уйдан ҳисса ундириш» учун ёзган қарши даъво аризам кўрилмаган эди. Мен бу ҳақда Вилоят Бош Прокурорига шикоят қилдим. Шундан кейин 2003 й. 29 майда суд бўлишини суд биносида осиғлиқ турган судларнинг кўрилиши ҳақидаги жадвалдан билдим. Кўрсатилган вақт бўйича судга бордим. Лекин эрим судга келмаганлиги туфайли суд бўлмади. 4 июнда ҳам шундай бўлди. Ниҳоят 9 июнда суд бўлди, гувоҳлар етишмаслиги сабабли суд якунланмади. Суд 13 июнга қолдирилиб судга келишимиз ҳақида ҳар икки томонга тилхат ёздириб олинди. 13 июнда ҳам ҳар сафаргидек Тўраев судга келмагани туфайли кун бўйи суд биносида сарғайиб кутиб ўтирдим. Ўша куни судянинг олдига кириб, ҳар сафар Тўраевнинг келмаётганлиги туфайли қонунга биноан судни мени фойдамга ҳал қилишини сўрадим. Шундан кейин И. Иброҳимов суднинг кўрилмаётганлигида Тўраевни келмаётганлиги эмас, балки мол-мулкларни баҳоловчи ташкилотдан тегишли қоғоз етиб келмаётганлигини айтди. Ўша куни суд олдинига соат 11 га, кейин 16 га қолдирилди. Нега судя менга шу гапни айтиш учун мени суд биноси олдида соат 11 дан соат 17 гача куттириб қўйди. Демак, суднинг кўрилмаслигига ростдан ҳам тегишли ҳужжатларнинг етиб келмаётганлиги бўлса, унда Тўраев бу важ-баҳонадан хабардор экан-да.

19 июнда яна белгиланган пайтдан сал илгарироқ судга бордим. Ҳали анча вақтли бўлса-да Тўраев аллақачон судя олдига кириб чиқиб кетаётган экан. Ўша куни суднинг ўтказилмаслигига баҳона Тўраевнинг адвокатлари (унинг икки адвокати бор эди, менда эса моддий аҳволим ночорлиги туфайли биттаси ҳам йўқ) келмаганлиги бўлди. Газабим қўзиб адвокатлар хонасига бордим, не кўз билан кўрайки, унинг икки адвокати ҳам шу ерда эди. Судянинг олдига қайтиб бордим. Бундай ёлғон гапиришни сабабини сўрадим. Ёлғони фош бўлган судя довдираб қолди ва эски, яъни етиб келмаган ҳужжатлар ҳақидаги баҳонани такрорлади. Янаги сафар 23 июнда яна Тўраев келмаганлиги туфайли суд қолдирилди. Шунда билдимки, эримнинг томонига бутунлай оғишган судя, суд ходимларининг мақсади, мени суд эшигида сарғайтириб, ҳамма нарсага қўл силтаб ташлаб кетишимни хоҳлашган. Шу гапимга аниқ исбот шуки, 4 июнда айнан мен боролмаган пайтимда суд ҳал қилув қарорини чиқарган. Ҳал қилув қарори эса, худди кутилганидек Тўраев фойдасига ҳал қилинган. Тўғри, менга уй-жойдан ҳеч нарса етмаган бўлса-да, мол-мулкдан озгина ажратилган. Лекин қарорда шу нарсалар бўлмаган тақдирда, пули ундирилсин дейилган. Ваҳоланки, бу мол-мулк ҳал қилув қарорида жуда арзон, ҳатто ҳозирги нархлардан 10 фоизи миқдорида белгиланган.

Вилоят прокуратураси киритган протестдан кейин 2003 йил 4 июлда И. Иброҳимов раислигида 922-сонли ҳал қилув қарори қабул қилинди. Аммо ушбу қарорда ҳам умумий мол-мулк бўлиниб берилган даъво аризамда айтилган уй-жойда яшаш ҳуқуқим, давлат божидан озод қилиш (мумкин бўлгани ҳолда), Урганч туманининг Амир Темур жамоа хўжалигидаги ер участкасидан ҳисса ундириш даъволари, умуман кўрилмаган (мендан 182 минг сўм давлат божи олинди). Қурилиш материаллари баҳоси эса фақат Мақсуд Тўраевнинг оғзаки кўрсатмаси билан сув-текин қилиб белгиланган. Ҳатто шахсий буюмларим ҳақида мен берган рўйхатдаги баъзи муҳим нарсалар умуман суднинг назаридан четда қолган.

Ўзлари адолат посбонлари бўла туриб юқорида номлари келтирилган шахслар қонун ва Конституциядан тирноқдек ҳам ҳайиқишмайди. Улар бу ноқонуний ҳаракатларни кимга орқа қилиб бемалол амалга оширишади, ўларни қўллаб-қувватловчилар ким, билмадим. Ҳеч бўлмаса етимлар ҳақидан қўрқишса бўларди.

Учта фарзандим ҳам касалманд бўлиб, айниқса қизим Гулёрани камқонлиги туфайли мунтазам равишда даволатиб туришимга тўғри келади. Менга учта болам учун бор-йўғи 4700 сўм нафақа ундириб берилди, холос. Эримнинг ойлиги ҳужжатда кам бўлиши мумкин, бироқ у уйга пулни ҳатто кўплаб олиб келарди. У бир қанча гектар қонуний ва ноқонуний ерларга шоли экиб, тонналаб ҳосил олади, ҳар хил ўғитларни сотиб мўмайгина даромад топади. Мен бўлса на дори-дармонга, на болаларимнинг емишига пул топа оламан. Ҳатто **учта боламнинг биронтасига икки йилдан бери битта ҳам дарслик кўлланма олиб беролмадим.**

Эртага болаларимнинг келажаги нима бўлади, ахир? Менинг ҳам дардимни эшитадиган одам борми ўзи?

У 1998 й. сотиб олган 22 В 92-14 рақамли машинани ишим нозик деб онасининг номига расмийлаштирган эди. Амир Темур жамоа хўжалигида ўз номидаги 13 сотихли ердаги жамики қурилиш материалларини сотиб юборибди. Судда эса шу қурилиш материаллари жуда арзон баҳоланиб, пули ундириб берилсин, деб қарор чиқарган.

Сиздан ўтиниб сўрайман, мен ва болаларимга ёрдам беринг. Шундай тинч ва осойишта замонда, қонун устувор бўлган юртдаги оддий бир инсон нақотки баъзи адолатсиз судялар сабабли конуномидан жудо бўлса.

Хатимга барча керакли ҳужжатлар нусхаларини илова қилаяпман.

Сизга ҳурмат билан
Гулора ИСМОИЛОВА

Шикоят

БОБУРШУНОС ОЛИМА

Россиялик бобуршунослар ҳақида гап кетганда биринчи навбатда машҳур туркшунос, филология фанлари доктори Галина Федоровна Благованинг номи ҳурмат билан тилга олинади. Сабаби олима «Бобурнома»нинг тили, услуби, матн тузилиши билан узоқ йиллардан бери шуғулланиб келади. 1953 йили Москвада «XV аср эски ўзбек адабий тилининг грамматик хусусиятлари («Бобурнома» асосида) мавзусида номзодлик диссертацияси ёқлагандан сўнг олима кейинги эллик йил ичида бу асар ҳақида жуда кўп мақолалар ва монография эълон қилди.

Галина Федоровна дастлабки мақолаларидан бирида «Бобурнома»нинг Россияда ўрганилишини тадқиқ қилган. Бу мақолада Россияда Бобур ижодига қизиқиш сабабларини очиб бериш билан бирга бу исмни у ерда Бабурин, Бабуров, Забабурин, Бабурченок, Бабура фамилия, нижнее Бабурино, Бабуринецкий хутор, Бабурино каби жой номларида сақланиб қолганлигини кўрсатиб берган. Олима XV-XVI аср Ўрта Осиё ёзма адабий тил тадқиқига бағишланган мақоласида Бобурни проза тилини меъёрий ҳолга келтиришга катта ҳисса қўшганлигини таъкидлайди. Олима шоирни бу мақсадда ўз асарларида ўғиз-туркман сўзларидан кўп фойдаланган деган фикрни илгари суради.

«Бобурнома»даги аёллар исмини ўрганишга бағишланган мақоласида тадқиқотчи илк бор ўзбек тилшунослигида аёллар исмига ўқувчи диққатини қаратади. Ушбу илмий ишда Қутлуғ Нигорхоним, Фотима Султон, Меҳрбонубегим, Хонзодабегим каби исмлар таҳлил қилинган.

Галина Федоровна яна бир мақоласида Моваройуннаҳрда темурийлар даври ўзбек тили асосида қарлуқ, ўғиз, қипчоқ, эрон тили сўзлари кўплигини мисоллар орқали кўрсатиб берган. Олима бобуршунослик тарихига бағишланган тадқиқотида ҳам нашр, ҳам архив маълумотлари асосида академик А. И. Самойловични Бобур ижодини ўрганишга қўшган ҳиссаси ҳақида фикр юритади.

Г. Ф. Благованинг илмий фаолиятида 1994 йили Москвада чоп этилган «Бабурнаме. Язык, прагматика текста, стиль» монографияси алоҳида аҳамиятга эга.

Олима ўз тадқиқотида бу шоҳ асарнинг тили, услуби, матн тузилиши каби масалаларни чуқур тадқиқ қилган. Бобур услубининг ўзига хос хусусиятини очиб берган. Хулоса қилиб айтганда, Галина Федоровна Благованинг Заҳириддин Муҳаммад Бобур тил ва услубини ўрганишга бағишланган тадқиқотлари олимани бу йилги халқаро Бобур жамғармаси мукофотига муносиб деб ҳисоблашга асос беради.

Эргаш УМАРОВ

Ибрат — оилада

Қўш қанот

Дунёда қанча киши бўлса, шунча феъл-атвор, фикр-қараш, интилиш бор. Ўзига хослик дегани ҳамманинг ҳам табиатида озми-кўпми албатта сезилади. Одамлар билан мулоқотда сизда ҳар кимга нисбатан ҳар хил муносабат пайдо бўлиб боради. Кимдандир ранжийсиз, кимнингдир мурувватини ва эътиборидан эса кўнглингиз кўтарилади, дилингиз равшан тортади. Шу тариқа кимлардандир узоқлашиб, кўнглингизга яқин инсонлар билан қаттиқроқ боғланиб бораверасиз.

Баҳодир ака ва Норжон опанинг, бир қарасангиз, бошқаларникидан фарқ қиладиган, алоҳида томонлари йўқдай. Урганч шаҳридаги 4-сон ўрта мактабда тасвирий санъат ва чизмачиликдан дарс бераётган Баҳодир ака мактабда оддий ўқитувчи бўлиб ишлайди. Умр йўлдоши Аҳмедова Норжон опа ҳам шу мактабда бошланғич синф ўқитувчиси. Айни пайтда шаҳар халқ таълими методика кабинетини бошқараётган бўлса ҳам Норжон опанинг асосий вақти ўқувчилар билан ўтади.

Бу оила ҳақида кўпдан бери ёзмоқчи бўлардим-у, негадир ёзолмасдим. Бунга вақт ёки ҳафсала сабаб эмас, ёзганимни ўқиган одам "эҳтиросга берилибди-да", дейишар балки дердим ўзимга. Лўнда қилиб, яъни таъриф этарлик сўзларни бир чеккага қўйиб, жўнгина айтсак, улар кишилар учун яшаётган одамлардир – шундан ортиқ сўз муболағага ўхшаб кўринади. Хизмат юзасидан Баҳодир акалар хонадонида бўлган эдик. Улар ҳақида "Умр мазмуни" деган кўрсатув тайёрладим, бу оила билан янада яқиндан танишиб олдим.

– Касбимиз бизнинг ҳаёт йўлимизни ҳам боғлади. Эсимда, иккаламизнинг оилавий шароитимиз мутлақо фарқ қилар эди, – ҳикоя қилади Норжон опа. – У оилада ёлғиз ўғил, отаси ҳокимликда раҳбар лавозимида ишларди. Менинг онам жуда ёш вафот қилган, олти укамни боқиб, тарбиялаш отам иккаламизнинг зиммамизда эди. Зўрға кун кечирардик.

Мактабга узоқ қишлоқдан ишга келганман. Юпунгина кийинган, ҳаммадан ўзини тортиб турувчи қиз эдим. Бунинг устига рус тилини яхши билмасдим. Баҳодир ака рус мактабини битказганлиги учун кўпинча шу тилда сўзлашарди.

У пайтларда ғайратим ичимга сиғмасди. Иложи бўлса, бир дақиқани ҳам бекор ўтказмас эдик. Ўқувчилар атрофимдан сира кетмас, танаффус пайтларида ҳам улар мени топишарди. Ўқитувчи қайнаб турган меҳр булоғи бўлиши керак, деб билардим. Бошқа ўқитувчилар менинг бу ҳаракатларимга ҳам ажабланиб, ҳам ҳавас билан қарашарди.

Шундай кунларнинг бирида тақдиримиз туташади – Баҳодир ака мен ҳақимда уйдагиларга айтганида улар ҳеч қандай қаршилик қилишмаган. Тўғрисини айтганда, у пайтларда ҳам, ҳозир ҳам ҳар ким ўз оиласига хос қизни ахтаради. Қайнота-қайнонам ниҳоятда маданиятли, камтар одамлар эди. Улар мени нафақат ўз иссиқ бағрига олишди, балки укаларимга ҳам мадад бўлишди. Мен умрим борича уларнинг руҳларига дуо қиламан. Баъзиларнинг қайнонасини ёмонлагани қулоғимга жуда хунук эшитилади. Қайнонам билан бўлган муносабатим баъзилар учун эртакка ўхшайди. Оламдан ўтганларига шунча йил бўлибдики, мен ҳар бир ҳаракатимда, ҳар бир сўзимда қайнонамнинг нурли назарини ҳис қилиб тураман.

Норжон опа билан Баҳодир ака ўттиз йилдан ортиқ вақт бўлдики, ҳамон таълим-тарбия иши билан банд. Баҳодир акани таниганлар уни "ўн бармоғи гул" дейишади. У ишлаётган 4-сон ўрта мактабга қадам қўйсангиз, таълим-тарбияга уйғун мактаб безакларини кўриб ҳайратланасиз, бу ҳам ўз ўқувчиларига дарс саботлари каби. Баҳодир аканинг "Шуҳрат" медали билан тақдирлангани чин кўнгилдан қилинган кўп йиллик меҳнатларига муносиб бўлди. "Ўзбекистон халқ таълими аълочиси" кўкрак нишони Норжон опанинг ҳам кўксини безаб турибди.

Ўқувчилар билан яқинлигимиз, савол-жавобдан эринмаслигимиз, меҳр ва сабоқ соатлари ҳозир ҳам ёш, шижоатли пайтларимиздаги каби, – дейди улар. Ўқувчиларимизнинг муваффақиятлари, айниқса, турли ўқув дарғоҳларига ўқишга киргани бизни қанчалар қувонтириб юборади.

Беш нафар фарзандни вояга етказиб, минглаб ўқувчиларни ўзларидек фидойи, эл учун керакли фарзандлар қилиб тарбиялашга тиним билмаётган бу икки олижаноб инсонга – "қўш қанот" зиёлиларга қараб маърифат боғининг боғбони деган сўз қадрини англайди киши.

Г. ИБОДУЛЛАЕВА

ЖУРНАЛИСТ ҚАТЪИЯТИ

ОАВ нинг "тўртинчи ҳокимият" сифатида ишлаши, демократик ҳаёт жараёнларида фаол иштирок этиши-да, шубҳасиз, журналистлар малакасини ошириб боришимиз муҳимдир.

Афсуски, журналистика соҳасининг мазмун-моҳияти, мақсади ва вазифаларини ҳамма ҳам тўла англаб етганича йўқ. Танқиддан чўчиш, уни фақат салбий маънода тушуниш каби эскича қарашлар ҳали ҳам мавжуд. Йўл қўйилган хато ва камчиликларни кўрсатиш, таҳлил қилиш эса камчиликларни биргаликда бартараф қилиш имконини яратади.

Қуйида эълон қилинаётган мақолада ана шулар ҳақида мулоҳаза юритилган. Самарқанд вилоятида жуда кам нусхаларда нашр қилинаётган "Ахборотнома"дан олинган мазкур мақола билан танишиш шу маънода фойдадан холи эмас, деб ўйлаймиз.

Ҳар бир ишда мақсад бўлиши керак. Худди шундай журналистикада ҳам. Айрим журналистлар бирор муаммо юзасидан таҳлилий-танқидий мақола тайёрлашади. Лекин мақолага эътибор бўлмаса, ранжиб қолишлари мумкин. Мақоладан мақсад камчиликларга барҳам берилишига эришиш бўлса, унда бу ишни охиригача олиб боришга интилиш керак. Қайта-қайта эътиборни ўша соҳага қаратиш шарт. Фақат шунда натижага эришса бўлади. Муҳаррирларнинг тушунчаси, қарашлари ҳар хил бўлади. Айримлари журналист мавзуга қайтганда "яна ўша мавзуни кўтариб чиқиш шартмикан", деб мақолани чиқаришмайди. Шундай пайтда мақола муаллифи мавзуга қайтиш сабабини яхшилаб тушунтириши керак. Мақсад муаммони ечишга қаратилганини уқтириш зарур. Газетага жавоб хати келгани ҳам ҳали муаммо ўз ечимини топди дегани эмас. ОАВ ҳақиқий тўртинчи ҳокимият даражасига кўтарилгандагина муштарийлар ҳурматига эришади. Яъни матбуот учала ҳокимият бўғинларини бемалол эркин танқид қиладиган бўлса...

Мисол тариқасида Самарқанд шаҳар ҳокимлигига қарашли бўлган "Самарқанд" газетасининг олдинги йиллар давомида қилган чиқишларини бироз таҳлил этсак. "Қимор ўйини қонунийми?" номли танқидий мақолада шаҳар ҳудудидаги лото ўйини авжга чиққани, туман ҳокимликлари томонидан уларга рухсатномалар берилгани қайд этилган эди. Бу иш билан шаҳар прокуратураси шуғулланди ва прокурор О. Тожибоев имзоси билан "ноқонуний ҳаракатлар чекланяпти" деган жавоб мақола чиқди. Жавобда кўтарилган муаммо ҳақиқатдан ҳам мавжудлиги айтилиб, жумладан шундай дейилган: "Сиёб туман ҳокимининг ўринбосари А. Пўлатов имзоси билан 1999 йилнинг 8 июл куни фуқаро И. Жўраевга, 1999 йилнинг 4 август куни фуқаро С. Маҳмудовга, 1999 йилнинг 27 октябр куни шаҳар кўзи ожизлар жамияти раҳбариятига, 1999 йилнинг 23 декабр куни фуқаро О. Ҳамидовга, 2000 йилнинг 31 январ куни эса фуқаро Ю. Юнусовга лото ўйини ташкил қилишга рухсатномалар берилган. Ачинарлиси шундаки, мазкур ҳокимлик ходимлари шаҳар ҳокимининг бу тўғридаги қароридан хабардор бўлганлари ҳолда, уни очиқдан-очиқ инкор этганлар, туман ҳокими томонидан бу рухсатномалар бекор қилинмаган, фақат шаҳар прокуратураси аралашувидан сўнг 2000 йил 10 апрелда туман ҳокимининг 181-қарори қабул қилинган.

Эътибор берган бўлсангиз, бу ҳолатдан жамият ютмоқда, прокурор ҳамда шаҳар ҳокими бундай ҳолатдан газета орқали хабардор бўлишмоқда. Газета шундай камчиликларга аҳамият бермаганда, ёпиқлик қозон ёпиқлигича қолармиди? "Ўқувчилар олимпиадаси: адолат бош мезон бўлсин" мақоласи "Самарқанд" ҳамда "Фидокор" газеталарида кетма-кет беш марта чоп этилган эди. Бундан мутасаддилар қай даражада хулоса чиқарганларини келажакда вилоят олимпиадалари кўрсатади.

"Даллолга не ҳожат?" ва "Даллол кимга керак?" номли мақолаларда ишлаб чиқарувчи ва сотувчилар ўрталаридаги "Шаробсавдо" базаси даллоллик қилиб спиртли ичимликларга савдо фоизи қўйиб текинга фойда кўриш ва шу сабабли маҳсулотнинг таннархи қимматлашаётгани танқид қилинган эди. Афсуски, савдо ўстамасини бекор қилиш ўрнига базалар сони кўпайиб қолди. Танқид реклама ролини ўйнаганга ўхшайди...

"Сиёб бозори ёки деҳқон жазирама қуёш остида, машиналар эса соя-салқинда" номли мақолада Сиёб бозоридаги камчиликлар, жумладан, иккита автомобилларни пуллик сақлаш жойларида бир ойда қарийб икки миллион сўм маблағ бозор хазинасига топширилиши қаламга олинганди. Бу иш бўйича жиноий иш қўзғатилиб, Сиёб туман судида кўриб чиқилди. Лекин ўзлаштирилган маблағ негадир бозор хазинасига қайтарилмади. Фақат жарима ундирилди, холос. Агар бу иш охиригача матбуотда ёритилганда, яъни у доимо газета орқали жамоатчилик назоратида бўлганда эди, балки ўша маблағ хазинага тушиши таъминланармиди?

Асал тарвуз экан-а...

Юқорида айтганимиздек, ҳар бир мақолани чоп этишдан мақсад бўлиши шарт. Мақсад фақат жамоани огоҳлантириш бўлса, битта мақола етарли. Агар мақсад муаммо ечимига қаратилган бўлса, бунинг учун янги фактлар билан мавзуга қайтиш мақсадга мувофиқдир. Матбуотнинг кучи ҳам шунда.

Ҳар бир инсон фикр ва сўз эркинлигига ҳамда уларни ифода этиш ҳуқуқига эга. Журналист холис маълумот етказувчи бўлиб, иккала томоннинг ҳам фикр-мулоҳазаларини ёритади. Лекин нега журналистлар дадил чиқиш қилмаяптилар, деган савол аксариятни қийнайди. Ҳали кўпчилик журналистларга очиқ-ойдин интервю беришдан чўчишади. Шуро давридаги кўрқувлар аста-секин чекинмоқда. Шу билан бирга, кўпчилик раҳбарлар эски усулда ишлашмоқда. Интервю берган кишига нафрат билан қараш, ҳақ-ҳуқуқини талаб қиладиганларни таъқиб остига олиш ҳоллари учраб турибди. Журналист ҳам шу жамият аъзоси, у ҳам ўзидан қўрқади. Барча масъулиятни ўз бўйнига олиб, ўзининг номидан, тилидан ёзишни хоҳламайди. Бунинг натижаси ўлароқ, бундай мақола халқаро андозалар меъёри ва талабига тўғри келмайди. Демак, муаммо биринчидан журналистларнинг суянадиган "тоғи" йўқлиги десак, иккинчидан, ҳуқуқий саводхонликнинг етарли даражада эмаслигидир. Бу масалада семинарлар, ахборотномалар ҳамда хорижда чиқарилган китоблар ёрдамида бўшлиқни тўлдириш мумкин. Лекин яна бошқа бир ҳолат борки, уни танқидий-таҳлилий мақолаларга талаб ва эҳтиёжнинг йўқлиги десак хато бўлмайди. Буниси фақат журналистга боғлиқ эмас. Бунинг сабаби, бир томондан таҳририят ва муҳаррирлар томонидан бундай мақола талаб этилмаслигидир. Бундан ҳам ачинарлиси, журналист шундай мақола тайёрлаганида у чиқарилмайди ёки ҳеч бўлмаса қайчилаб, "дазмоллаб", текислашга ҳаракат қилинади. Муаллифнинг фикри ва розилиги уларни безовта қилмайди. Устига устак мақола мазмун ва моҳияти ёки ахборот ҳолатлардан қатъий назар, бир хил ҳақ тўланиши ҳам "самара"сини кўрсатади. Шу сабабли бўлса керак, аксарият журналистлар ўтирган жойида, ҳеч қаёққа чиқмасдан мақола тайёрлашга ўрганиб қолишган. Хорижлик журналистларнинг жонини жабборга бериб ишлашини тушуниш мумкин. Улар ўз касби орқали фаровон яшай олади, биров олдида муҳтожлик сезмайди. Иши ҳам шунга мос-да!

Юқорида айтганимиздек, журналист иккала томон фикрини беришга ҳаракат қилиши зарур. Буни тушунган мансабдорлар ҳам тасдиқлайдилар, кўпинча улар мухбирлардан бизнинг фикримизни олишмаган, деб хафа бўлишади. Лекин раҳбарларнинг бошқа тоифаси эса "мақола ёзаётган экан, бизга учрашиб нима қилади. Мақсади шантаж қилишми?" дейишдан ҳам қайтишмайди. Лекин амалдорлар танқиддан қўрқишларига асос йўқ. Чунки мақола бошида ёзганимиздек, ҳар бир ишда мақсад бўлиши керак. Мақсад эса камчилик ва муаммонинг ечимига қаратилади. Танқидий мақолага шу нуқтаи назардан қараш керак. Танқид ривожланиш омили эканлигини тан олиб, ўз ишимизни қонун ва қоидалар асосида бажарсак, ўзгариш бўлади. Шундагина матбуот тўртинчи ҳокимият даражасига кўтарила олади. Қуруқ гап билан уни бу даражага чиқара олмаймиз.

М. ТУРСУНОВ
("Журналист ва ҳуқуқ" ахборотномаси 10-сонидан қисқартириб олинди. 2003 йил март ойи)

ЧЎПИЙ ДОМЛАНИНГ «ОЛДИ-ҚОЧДИ» ГУРУНГЛАРИ

Кечагина Чўпий домла ташриф буюриб ўзи битган «Энг қизиқ жой»дан дарак йўқлиги боисини сўрадилар:

— Бу дейман, қизиқ жойни мендан билиб олиб ўшал томон йўл солдингизларми ва ё бошқа боис газет ушландими? Ҳай-ҳай, гурунг ичидаги «отанг берар» маслаҳатлар керакли кундан эссиз қолди-да. Майли, нима ҳам дердик, бу ёғи, ўзи ёшлар маслаҳатни кўпам хуш кўрмайди дейдилар. Ҳеч бўлмаганидан кеч бўлгани ҳам яхши деганларидек, бу йил бўлмаса, янаги йил учун эшитиб қўйишса ҳам совийдирган маслаҳат эмас. Уларнинг қулоғига етиб боргунча ўзи бир йил ўтадир ҳам. Қолаверса, ёш-яланг компютерларга ёдини бўшатиб энг қизиқ жойдан кела солиб газетни ўқиса, ёдида жой бўш бўлғай, яхшилаб ўқирлар. Ўша керакли кунда ҳамма энг қизиқ жойда қизишиб газетга ким қарабди, дейсиз. Магар сизлар ҳам шуни чама қилган эсангиз, бир нарсани билиб экансиз, илло мавридли маслаҳат увол кетмас. Ўқишчилар ёд олган жавоблар рўйхатидан фарқиким, кирган жойидан чиқмас.

Чўпий домлага газет эртагаёқ чиқмоғини айтдик, «Энг қизиқ жой» эса будир:

Қизиқчи дегани энг қизиқ жойни қидиради. Қизиқ жой ҳам қизиқ. Бугун қизиқ бўлган жойнинг эртага қизиғи йўқ бўлиши мумкин. Ва ё аксинча, ҳалигина ҳеч кимга қизиғи бўлмаган жойда бир пасда қизиқларнинг қизиғи рўй бера бошлайди. Хў-ўш, хулласкалом, ҳозир энг қизиқ жой қаер?» — дейсизми? Айтгандай, ўзи бу саволни қаерда туриб беряпсиз экан? Майли, саволингиз увол бўлмасин. Айни дамда энг қизиқ жойни сиз сўрасангиз, сизни ҳам ўшал жойнинг қоқ ўртасига ташлаганимиз бўлсин.

Энг қизиқ жой қайдадур деб бошга тушгондин сўранг,
Ул қизиқ жойда сару по ҳил-ҳил пишгондин сўранг.
Магар қизиқчи эсанг, айт энг қизиқ жойни топиб,
Ўртадаму четда ё, анда туришгондин сўранг.

Сўрадик, ҳар тарафдан тумонат тўпланган бу жойнинг қизиқлиги икки ойча давом этадур, кейин тумонат қизиқчилар қизишиб-совишиб ундан-да қизиқ жойларгаму кетадур экан. Ким билади, бир ҳазиллашиб келишгандур-да. Ана, ўзингиз ҳам тахмин қилдингиз чоғи. Ё четрогида турибмидингиз? Энди гапнинг индаллосини бошқа бир луқма билан бошласак. Мабодо «энг қайноқ жой қаер?» — деса, бешак-шубҳасиз ҳамма «бозор» дейди. Йўғе, асло қозон демайди. Бозорда инсу жинс, ҳамма нарса қайнайдида. Лекин, фақат одам қайнайдиган жойлардан ўтадиган қайноғи йўқ, мен сизга айтсам. Майли, одам деганингиз қайнаган, энг қизиқ жойдан олайлик. «Астогина» деган қўшиқни сиз ҳам эшитгансиз-а. Ҳали айтганимиз икки ойлик қизиқ жойда туришганлардан бирига астагина яқин бориб сўз қотдим. У эса ўзи ажаб сўзлар қўшиб хиргойи қилиб турган ўшал «Астогина»ни ушбучасига йўрғалата кетди:

Ўқишга келдим бу ***йили-и,***
Оро-олбўйдин хастогина.
«Ахборотнома» тахлану-ур,
Сотиб олдим дастогина.

Ёдла, ёдла жонимай,
Ёдаки билувчинг бўлай.
Бир ой ушлаб туролсанг бас,
Ўқишга кирувчинг бўлай.

Ёдга ўрнашмаса-а магар,
Кў-ўнтракни тушир ёдга.
Грантни ҳам туш кўриб тур,
У ёғини қўй оо-мадга.

Ёдла, ёдла жонимай,
Ёдингда қолганинг бўлай.
Беш юз минг сўз тўлатгувчи
Етмаган бир баллинг бўлай.

Осон бўлди китоб иши,
Керак гапни узиб берган.
Бири савол тузса, бири
Жавобини тузиб берган.

Ёдла, ёдла жонимай,
Саволда тургонинг бўлай.
Неча синф ўқисанг ҳам,
Кўз очиб кўргонинг бўлай.

Китоб деган бо-ош оғриғи,
Бунинг устига кўпдан-кўп.
Юз жавонлик кито-обни қўй,
Би-ир жавонлик «тест» ёдла хўп.

Ёдла, ёдла жонимай,
Ёдингга терувчинг бўлай.
«Таниши»инг-мен, «билиш»инг-мен,
Белгилаб берувчинг бўлай.

Ёддан чиқмас синовдир бу,
Ўнгми-туш суюнчинг бўлай.

Ана, энг қизиқ жойни ҳам астогина билиб олдингиз. Гарчим ҳозирда домла-абитуриент ўртасида қизиқ-қизиқ савол-жавоблар бўлмаса-да, «шпаргалка»ю «таниш-билишчилик»нинг бир-биридан қизиқ ҳангомалари баъзан «рекордлар китоби»га кирса арзигулик бўлиб кетади. Мана масалан, «энг узун ишпаргалка» ёким «энг таниш-билишли жой» ва ё аксинча «энг таниш-билишсиз жой» дегандек...

Шпаргалка рекломи
Кўча-кўйда илинган.
Унга ҳам пул тўларлар —
Энди қадри билинган.

Тўғри-да, шунча китоб
Харажатин нетасиз.
Арзону тайёр жавоб
Олинг, кириб кетасиз.

— Сиз қайси факултетга кирмоқчисиз? — сўрайман «сотка» ушлаб ҳозиргина машинасидан тушган бўлажак студентдан.

— Ҳм, оти эсимда йўқ, «пахан» билади, — дейди у, «йўлингдан қолмасанг-чи» дегандай қараш қилиб. Йўлимдан қолмайман, яна бирига юзланаман:

— Тайёргарликлар қалай?

— «Нештяк болам» деган экан бир отахон, биззики ҳуштак.

— У нима деганингиз?

— Қизиқчиларнинг ҳуштак ҳақидаги ҳангомасини эшитмаганмисиз? Ҳуштак етмай қолади дегандай, шунча ўқисам ҳам ҳар йил нуқул бир балл етмай қолади, номим чизиқ остида. Уч йилдан бери шу бир чизиққа илишолмайман-а.

— Илоё бу йил илиштирсин, — дейману туришганларни оралашда давом этаман:

Устимдан чизиқ тортма,
Компютержон, айланай.

Бахт таваккал, белгилай,
Ўзим сендан ўргилай.

...Буким, ўқишга кирув ўрта майдонидан бир чимдим дегандай эди. Магар гап келса чандонидан ҳам олармиз. У ёғи, қизиқ жой ҳам телесериал каби «ўқиш қизиқлари»га уланиб кетса, ажаб эмас. Ҳозирча:

Ёдла, ёдла жон болам,
Қизим, ўғлонимсан мани.
Ўқишга кирсанг-кирмасанг
Чўпиё, жонимсан мани.

* * *

Чўпий домла кетаётиб "ушбуни ҳалигина йўлда келаётиб битдим, нусха бирдур" дедилар. Биз "бу эртагаёқ газетда икки минг нусха бўлади", деб мутоиба қилдик. Ўқиб кўрсак, домламиз бу гал Ватан ўйида қалам сурибдилар, "асл нусха" эса будир:

УЛАР БЎЛ...

Кўнгил бирдур, Ватан бирдурки, яхши кўрганим-кўрган,
Ўзимда йўқ битиб байт, гаҳ ашула қурганим-қурган.

Санга лойиқ ўғил-қиз кўпдурур айниқса қишлоқда
Қара, ғуж-ғуж талант, "отинг нима?" деб сўрганим-сўрган.

Алишер дер, бири Темур, Жалолиддин, Тўмарис ҳам,
"Грант ўқиб улар бўл" деб тилак қип турганим-турган.

Суйиб тупроқда кичкинтой боланг жажжи изин кўрсам,
Ўзини ҳам, изини ҳам кўзимга сурганим-сурган.

Сени исмингни айтган ҳамма ҳам ўзингни дейвермас,
Ки масъул ишда пора олганини кўрганим-кўрган.

Оларга пораму бепул ўтар хизмат мошинда гоҳ,
Газет қатнаб манам бепул пиёда юрганим-юрган.

Тамагир, элпуруш, коррупсия — тур кўп хиёнатда,
Ҳама юз бурганидек, қўй, менам юз бурганим-бурган.

Раво кўрмам сувингга айтгали ҳатто ёмон тушни,
Фақат яхши тушим денгизга сув деб йўрганим-йўрган.

Ёниб-куйгай сени ишқингда бир чўпдек, аё Чўпий,
Ёзар ўтлиғ, ўзимни чўпқаламга урганим-урган.

ШУНДА КЎРУРСИЗ

Бу ано Ватанни кунда кўрурсиз,
Нондин иймонгача унда кўрурсиз.

Жонсиз тупроқ деманг, сўроқ берарда,
Тилга кирмоғи бор, шунда кўрурсиз...

Шукрингиз ёнига қадрни қўшинг,
Болангиз боласин бунда кўрурсиз.

Ўз ўрнида мудом турсин саломат,
Омон юртларни очунда кўрурсиз.

Ватансиз ҳеч кимдир ҳар киши, Чўпий,
Чўп бўлса ҳам ани мунда кўрурсиз.

Оила, шажара, тарих

«Миллий тикланиш» газетасининг 2003 йил 25 февраль сонида «Элга яхшилик қилган — бахтиёр» сарлавҳали мақола босилган эди. Унда Шайхонтоҳур даҳасида яшаган таниқли мулкдор Мамаюсуфбой ҳақида ҳикоя қилинган. Юсуфбойнинг отаси Абдурасулбой Қўқон хонининг саройида хизмат қилган. У ҳурфикрли, маърифатпарвар бўлгани боис хон қаҳрига учраган ва қатлдан қўрқиб, бола-чақаси билан Тошкентга қочиб келган. Абдурасулбойнинг уч ўғли ва бир қизи Тошкентда паноҳ топиб, макон қурганлар. Юсуфбой Қўқонда яшаган даврда маърифатпарварлар билан ошно ва маслакдош бўлган эди. Жумладан, Фурқат, Муқимий ва бошқа қалам аҳли билан дўсти қадрдон эди. Тошкентга келгандан кейин ҳам Юсуфбой улар билан алоқани узмади. Борди-келди қилиб турдилар. Ўша мақолада ёзилишича, Юсуфбой айниқса, Фурқат билан қиёматли дўст эди. Фурқат Тошкентда бўлган чоғида Юсуфбойнинг уйида кўп бўларди. Фурқат чет элларга кетгач ҳам ҳамиша Юсуфбойни миннатдорчилик ила ёдга олиб юрган.

Юсуфбойнинг маърифатпарварлик ва саховатли фаолияти ҳақида ёзар эканмиз, унинг укалари бўлмиш Шокирбой, Гофурбой ҳақида, шунингдек унинг фарзандлари ҳақида ҳам қисқа маълумот берган эдик.

«Элга яхшилик қилган — бахтиёр» мақоласини мамнуният билан ўқиган газетхонлар Юсуфбойнинг шажараси ва ворислари тўғрисида ҳам, уларнинг тақдири, қисмати ҳақида ҳикоя қилишимизни илтимос қилибтилар. Биз бу

ЯХШИЛИКНИНГ ДАВОМИ

илтимосни бажонидил бажаришга жазм қилдик.

Юсуфбой икки бор уйланганлар. Биринчи аёллари вафот қилган. Бу аёлдан бир ўғил, 4 қиз кўрган. Ўғли Миродил, қизлари Зебуниса, Раҳбарниса, Баҳриниса ва Лутфинисалар оқил ва фозил фарзандлар бўлган.

Фарзандлар, айниқса қизлари шеъриятга, ғазалларга меҳр қўйган ва китобсевар бўлган эканлар. Юсуфбойнинг синглиси Ханифабонунинг гувоҳлик беришича, қизлари оталарининг меҳмонлари бўлмиш таниқли шоирлар, ёзувчилар ва адибларнинг суҳбатларини, мушоираларини яширинча диққат билан эшитиб ва маъқул бўлган шеър ва ғазалларини ёзиб олар эканлар. Опа-сингиллар ўзаро бадиий суҳбатлар ва мушоиралар қилганлар. Юсуфбойнинг қизлари яхши турмуш қуриб умр йўлдошлари билан қўша қариб, серфарзанд ва давлатманд бўлишган. Уларнинг бари узоқ умр кўрган.

Миродил ҳам қобил ва солиҳ фарзанд бўлиб, ота-она дуосини олган. Миродилнинг ўғли Бори Одилов эса ўтмиш совет даврида юқори лавозимларда ишлаб, Ватан ва миллатига кўп фойдаси теккан. Ҳозир Тошкентдаги Мирзо Улуғбек туманидаги катта кўчаларнинг бири Бори Одилов номи билан аталади.

Мамаюсуф иккинчи хотинидан уч ўғил кўрган. Ўғилларининг исмини Абдумўмин, Абдуфаттоҳ ва Абдунаби қўйдилар. Бу фарзандлар ҳам отасига монанд ўқимишли ва билимдон бўлиб етишдилар. Уларнинг ҳаммалари маърифатпарвар ва олим, фозил бўлишни орзу қилганлар. Афсуски, жаҳон уруши орзу-ниятларини барбод этди. Укала ўғил фронтга сафарбар бўлди. Урушдан учови ҳам ногирон бўлиб қайтди. Абдумўмин ака бир қўлидан, Абдуфаттоҳ ака бир оёғидан жудо бўлган эди. Абдунаби ака эса оғир касалга чалинди. Улар тушкунликка тушмадилар. Абдумўмин ака табиатан оғир, вазмин ва иродали, Абдуфаттоҳ ака эса оёқсиз бўлса ҳам қувноқлик, ҳазил-мутойибани ташламади. У киши қавму-қариндошлар, ёру дўстларига меҳр-оқибатли эди. Тўю ҳашамлар, маъракаларга бутун қариндошларни хабардор этардилар. Уруғ-аймоқ, қариялар ва касалманд яқинлари ҳолидан ҳамиша хабар олиб турарди. Абдунаби ака ҳам инсофдиёнатли, мўмин-қобил инсон эди.

Шафқатсиз ўлим учала ака-укани бирин-сирин олиб кетди. Лекин, улардан яхши фарзандлар қолди. Абдумўминнинг Собиржон исмли ўғли юрт хизматида бўлиб, обрў-эътибор қозонди. Абдусамиғ, Абдусамат исмли фарзандлари ҳам давлат идораларида ҳалол меҳнат қилиб, иззат-ҳурмат орттирдилар. Абдумўмин аканинг учта қизи ҳам давлат ишларида ҳалол, фидокорона меҳнат қилдилар. Абдунаби акадан Анвар исмли солиҳ фарзанд қолган. Анвархон ҳам давлат хизматида бўлиб, кўпчилик дуосини олган.

Абдуфаттоҳ аканинг Адҳамжон исмли ғайратли ва кордон фарзанди тижорат-савдо соҳасида ишлаб, республикада тадбиркорликни ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшмоқда. Юсуфбойнинг укаси Шокирбой эса табиатан қўли очиқ, сахий, қувноқ ва хушчақчақ инсон бўлиб, инсонларга кўп ёрдам қилар эканлар.

Шокирбойдан Нозимжон, Козимжон ва Содиқжон исмли ўғиллар қолган. Нозимжон ва Содиқжон урушда ҳалок бўлган. Козимжон ака узоқ йиллар давлат назорат органларида хизмат қилган. Козим ака табиатан оққўнгил, ғоят қувноқ, хушчақчақ инсон эди. Ҳеч қачон, ҳеч қаерда амалларини, насл-насабларини пеш қилмаганлар. Оддийгина, камтарона ҳаёт кечирганлар. Козим акадан Исроил ва Муяссархон исмли фарзандлар қолган. Исроилхоннинг феъл-атвори, характери худди дадасиникидек. Дилкаш, қалби пок, беназир, беминнат инсон. Дадасига ўхшаш барчанинг кўнглини олади, ҳожатини чиқаради. У ҳозир катта тадбиркор сифатида юртимизда тадбиркорлик ва ишбилармонлик борасида савобли, хайрли ишлар қилмоқда. Козим аканинг Муяссархон исмли қизи бўлиб, у ғоят серҳаракат ва ғайратли аёл эди. Куч-ғайратда, тадбиркорликда ҳар қандай эркакдан қолишмасди. Ҳизмат ишлари, уй-рўзғорни тебратиш, фарзандлар тарбиясида ҳам эркакларга, ҳам аёлларга намуна, ибрат эди. Муяссархон тадбиркор Ғафур Раҳимовни меҳр ила тарбиялаб вояга етказди. Муяссархон, Азизхон, Машкурахон ва Мавлудахон исмли фарзандларни ҳам ўстириб вояга етказди.

Юсуфбойнинг Ғафурбой исмли укаси ҳам одамшаванда, серғайрат ва ҳимматли инсон бўлганлар. Айтишларича, Ғафурбой кўпинча хайрли ва савобли ишларга қўл урар экан. Чунончи, Себзор даҳасидаги катта ҳаммом қурилишига ҳомийлик қилиб, боз устига ўзлари устачилик қилган Ғафурбойдан Ҳожимурот исмли ўғил ва икки қиз қолган. Фарзандлари турли идораларда хизмат қилиб, эл-юрт ичида иззат-ҳурмат орттирганлар.

Юсуфбой қариндош-уруғ, етим-есирга кўп меҳр-мурувватли бўлган. Айниқса етим қолганларни ўз бағрига олиб, тарбиялаб, уларни уйли-жойли, оилали бўлишларида кўп саъй-ҳаракатлар кўрсатган.

Шундай қилиб, Юсуфбойнинг шажараси ва ворислари боболари изидан бориб, ўз соҳалари ва касб-корларида эл-юрт учун, инсонлар равнақи учун кўп савобли ва хайрли ишлар қилдилар.

Фатхулла АБДУЛЛАЕВ

УЗРО
ЭНГ ҚИЗИҚ ЖОЙ

Дедим, домлажо-он қайдасиз,
Саво-олингиз йўқми манга?
Компютерни орқасидан
Чиқсангиз-а астогина.

Ёдла, ёдла жонимай,
Баллга балл қўшувчинг бўлай,
Бу бир майдон, ёдлаган кўп,
Билгани тушувчинг бўлай.

Сизда савол бўлмаса гар,
Би-изда битта савол бўлар.
Кимнинг боласи-и эканин
Компютержон қайда-ан билар?

Ёдла, ёдла жонимай,
Ҳар жойдан ўтгонинг бўлай.
Компютер қулоғига
Шивирлаб айтгонинг бўлай.

Ташвиш қувар ўқишсизни,
Бир пас турай ўқиш томон.
Ҳаммадан ҳам кирдинг деб, сўнг
Кў-ўнтрак қувгани ёмон...

Ёдла, ёдла жонимай,
Грантда турганинг бўлай.
Сендай автомат ёдидан
Мақтаниб юрганинг бўлай.

Билимим зил-замбил демай,
Юки-и енгил ўқишдан топ.
Зи-ил-замбил бўп келганлар кўп.
Тест кимга дўст, кимга — кито-об.

Ёдла, ёдла жонимай,
Бир ойлик илинжинг бўлай.

— Кириш-кирмаслигим «ничего», контрактни тўлолмай қайтиб кетганларнинг ўрнига чиқволаверамиз, топшириб қўйсак бўлди-да, ўқиш бизники.

Яна бири савол сўрашимдан ажабланган-дай:

— Ўқитувчимисиз дейман, ҳадеб билган нарсангизни сўрашингизни қаранг.

Қизиқ жойдан бугунча қайтаётсам хиргойичи энди «бир ён-бир ён»дан олар эди:

Абитуриент бўлдим-ей,
Грант бир ён, ман бир ён.
Шу ой ҳаммамиз буюк —
Чироқ бир ён, шам бир ён.

Кўнтрак қарар муштоқ,
Чўнтак бир ён, пул бир ён.
Бир бош уриб келган кўп,
Ўқиш бир ён, йўл бир ён...

Ёш бошимиз майдонда,
Зўр бир ён, базўр бир ён.
Минг бор «э худо» дейман,
Ўзинг қараб тур бир ён...

Билиминими, кириш-кирмаслигинимми чамалаб шу тобда «э худо» демайдиган абитуриент кам топиларов, бунақаси нари борса бўлажак талабалар сонича келар. Майли, нима ҳам дердик, буни синов дейдилар. Чиндан ҳам, кимнинг пешонаси чизиқ устида, кимникини чизиқ остида шундоққина ёзиб қўйилгани худога аён-да.

Ёд ахтариб чамалай,
Саволингни саралай.

ҲОЖИЛАР КИМ? ҚАТЛАММИ? ҚАТЛАМ ЭМАСМИ?

Ҳожилар – ҳаж маросимини адо этиб келган кишиларни аҳолимизнинг ўзига хос бир қатлами деб қараш ўринлимми? Улар ҳақида маълум бир қарашларга, ҳаёт тарзига, аҳлоқий-эътиқодий меъёр-мезонларга эга кишилар деб, яъни қатлам деб қараш ўринлимикан?

Агар ҳожилар шаклланган аҳоли қатлами бўлганда, уларнинг ҳаётга, аҳлоққа, инсоний муносабатларга, қолаверса, миллий тикланишимизга таъсири балки анча сезиларли бўларди.

Ҳаёт уларни таъсирчан қатлам даражасига олиб чиқармикан?

Ёки "ҳожилик" фақат "диндорлик" мезониими, холос?

Бундан 10 – 12 йил илгари бу ҳақда ёзиш хаёлимизга ҳам келган эмас. Эсимда, илгари бор, "ҳожини Маккадан топасан" дейишарди.

Лекин нима деманг, ҳозирги кунда вилоятимизда ўн мингдан кўп ҳожи бор, ахир. Бу оз эмас. Улар ҳаётнинг турли соҳаларида ислоҳотчиликда қатнашмоқдалар. Ҳожиларимиз орасида давлат ва нодавлат ташкилотлари уюшмаларининг раҳбарлари, фан, адабиёт, санъат арбоблари, муаллимлар, журналистлар, етук мутахассислар, моҳир ишчилар, миришкор деҳқонлар кўп.

Фарғоналик дилкаш шоиримиз Омон Ҳошимнинг бир шеърида шундай сатрларни ўқидим:

Ҳожилар бор, элга ибрат,
Миллат мулкининг тожи,
Илму одоб баҳосига
Етмас дунё хирожи.

Ёзувчи Санъат Маҳмудованинг қўқонлик раҳматли Нурилла ҳожи ҳақидаги асари кўпчилик китобхонларни мамнун қилди. Яқинда ёш ижодкорларимиздан Собиржон Дадахўжаевнинг Рўзматжон ҳожи Раҳимовга бағишланган "Ёнган муҳаббат" номли асарини "Фарғона" нашриёти ўқувчиларга тақдим этди.

Бу каби ҳоллар, рақамлар ҳожиларнинг ҳаёти ва бошқа одамларга таъсири қандай бўлаётганлиги, унинг мазмуни, йўналиши ҳақида фикр юритишга ундайди.

"Нуроний" жамғармаси Ўзбекистон тумани бўлинмасига элда обрўли ва ардоқли инсон Анвар ҳожи Эркабоев раҳбарлик қилмоқда. Бу ерда ёлғиз, ногирон, ёрдамга муҳтож қариялар уларга доимо ҳомийлик қилиб турувчи ташкилотлар, ғамхўр саховатли кишилар борлигини яхши биладилар ва ҳамиша шукроналик билан шундай инсонлари бор юртимиз дуосида бўладилар. Тошлоқ туманидаги "Камраҳ" фермер хўжалиги раҳбари Раҳматилло ҳожи Камоловни ҳам мурувватли, сўзи билан дили бир ажойиб инсон дейдилар. Унинг ҳиммати билан Тошлоқ туманида қарияларнинг кундузги дам олиш маркази кўп йиллардан бери фаолият кўрсатиб келади. Мазкур марказнинг барча ҳаражатларини Раҳматилло ҳожи ўз зиммасига олган: бу ойига қарийб 150 минг сўмни ташкил этади.

Марғилон шаҳар босмахонасининг директори Нуриддин ҳожи Жалилов янги техника ва технологияни дадил жорий этиб, босмахонани Ўзбекистондаги илғор полиграфия корхоналари даражасига кўтаришга муваффақ бўлди. Ҳозирги кунда Марғилонга вилоятимизнинг турли шаҳар ва туманларидан, баъзан эса республиканинг бошқа вилоятларидан ҳам буюртмалар мунтазам келиб турибди. Корхонанинг даромадлари йилдан-йилга ошиб бормоқда. Ишчилар ва мутахассислар моддий жиҳатдан рағбатланиб турилганидан меҳнат унуми муттасил ошиб бормоқда.

Демоқчиманки, маънавияти баркамол, дунёвий билимлари юксак, мамлакатимиз тақдири ва нурли келажаги ҳақида жон куйдираётган инсонлар иш бошида бўлган жойларда режалар вақтида тўла ва ошириб бажарилади, одамларнинг ҳаётга, эртанги кунга ишончи ортиб, кўтаринки руҳ билан яшайдилар. Ҳамма баравар равишда, тез фурсатда рўшнолликка чиқиши осонгина амалга ошадиган иш эмас, албатта. Лекин хўжаликни оқилона юритиш, кишиларнинг кундалик ҳаёти тўғрисида қайғуриш, бу йўлда савобли ишларни кўпайтириш йўли билан юртимизда мискинларни тобора камайтириш мумкин.

Шу ўринда унутилмас адибимиз Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар" романидаги Юсуфбек ҳожи ёдга тушади. Ўйлайманки, агар адабиётшунос ва файласуф олимларимиз бу баркамол образ моҳиятини тўла очиб берсалар авлодларимизга жуда зарур маънавий совға тақдим қилган бўладилар.

Журналист бўлганим учун матбуотнинг ҳожилар билан маънавий ҳамкорлиги ҳақида кўп ўйлайман. Вилоят газеталаримизда маънавият-маърифат муаммоларига бағишланган материаллар борган сари кўпроқ ўрин олмоқда ва уларнинг муаллифлари асосан ҳожиларимиз эканини таъкидлаш мумкин. "Фарғона ҳақиқати"да ҳурматли ҳожилардан Усмонали Бегматов, Мирзажон Исломов, Йигитали Усмонов, Тоҳиржон Абдураимов, Аҳмадали Ғофуров, Аминжон Абдуллаев, Рустамжон Суяркулов, Муҳаммаджон Мадғозиев каби ҳожиларимиз қаламига мансуб публицистик мақолалар, очерк ва ҳикояларни мароқ билан ўқимоқдамиз. Шунингдек, "Меҳр ёғдуси"; "Адолат йўли", "Ойдин", "Маънавият", "Юлдузлар" каби нашрларда қуръоний мавзулардан руҳланиб ёзилган мақолалар талайгина. Лекин шуларга қарамай, умуман олганда, ҳожиларимиз ижтимоий ҳаётда, жумладан матбуотимизда ҳали "очилмаган қўриқ" дегим келади.

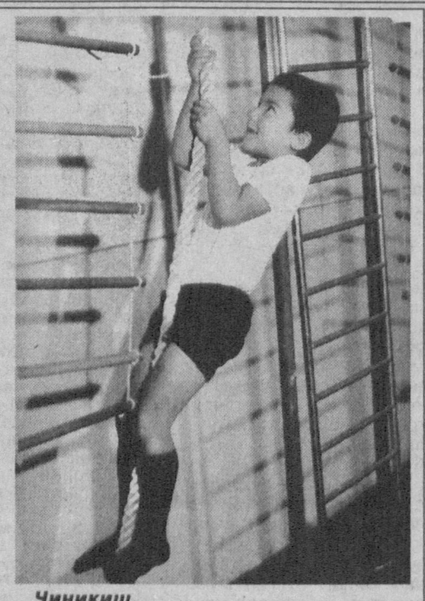

Чиниқиш.
Қани, ўзим бир чиқиб тушай-чи!

Вилоятимиз ҳудудида муқаддас жойлар кўп. Афсуски, уларнинг баъзилари яқинида айрим шахслар томонидан тартибсизликка йўл қўйилаётгани ҳақида таҳририятларга хат-хабарлар келади. Шу йил ҳам бу мавзуда газеталаримизда қатор мақолалар эълон қилинди. Аммо ҳожиларимиздан ҳеч ким газеталарнинг бу чиқишлари ҳақида ўз фикрларини билдирмагани кишини таажжубга солади. Бу лоқайдликмикан? Ҳожиларимиз азиз қадамжоларни ўз назоратларига олсалар, айни муддао бўлмайдими?

Ҳожиларимиз ҳақидаги мулоҳазаларимиз кўп, бу маънавият мавзусининг бир жиҳати. Шу мухтасар ёзганларимиз боис маънавий-маърифий ишларимизнинг бу аҳамиятли ва жозибали қирраси газетхонларимизнинг ҳам диққатини жалб этса, ажаб эмас.

Воғиз МУЗАФФАРОВ,
Фахрий журналист, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими
Фарғона

ОХИРГИ СЎЗ

"Яхши-яхши"нинг боши оғримайди.

АХИЙРИ ОТИ ЧИҚДИ-Я!

Қадимда Бойғур деган бир бой ўтган экан. Бой экану, аммо қорилар Қуръон тиловат қилган маҳалларида унинг «хизматкорлари—Ақат, Самат»ларнинг оти чиқиб турганда Бойғурдек бой бўлатуриб «оти чиқмаслиги»дан кўп дилгир бўлиб юраркан.

Бир куни у масжид мутаваллисига рўпара келиб ана шу гапни айтиб «ёрилиб қолипти». Мутавалли бўлса: «Оти чиқмайдиганларнинг оти чиқиши учун у-бу назр қилинади-да!» дебти қувлик билан. Шунда бой: «Ол бўлмаса» деб, туя-бия бериб юборибти.

Шундай қилиб, мутаваллиси тушмагур ана шу ўксиш замирини қорига секингина шипшитиб қўйибти.

Хуллас, навбатдаги амри маъруфларнинг бирида қори ўқиб турган сурасини бундай деб тугатибди:

— Анта хинзирун кабирун, ва ло-о... Байғур-о-о!...

Ахийри отини эшитган Бойғур ўзини тутолмай ўкирик солиб: «Менингда отим чиқди, менингда отим чиқди» деб ҳўнг-ҳўнг йиғлармиш. Бойнинг исми айтилган жумланинг маъноси эса бу эди: Ҳинзир(ар.) — тўнғиз. («Сен тўнғизнинг каттасисан, Бойғур эмас»).

Шарафиддин КУНЧИ

Milliy Tiklanish
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 727.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Сотувда нархи эркин.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 1820 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Музаффар АБДУШУКУРОВ

Босишга топширилди 19.30

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Milliy Tiklanish

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 7 oktabr

8 (280) son

Жаҳолат нимадан қўрқади? 2-бет

3-бет **ИККИ ТОМОННИНГ БИРИ — ... МАРҲУМА**
ҒОЗҒОН МАРМАРИ

МОЯНА
Ёки «тошмасин деб ташияпман»

“ЭПИДЕМИЯ“НИНГ ЎЗБЕКЧАСИ НИМА? 4-бет

“МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ“ ПАРТИЯСИ САНЪАТ ГАЛЕРЕЯСИ КЎРГАЗМАЛАРИ НАМОЙИШ ҚИЛИНМОҚДА

Партия ҳаёти

ЎзМТДП ҳамда Камолиддин Беҳзод номидаги мемориал боғ-музейи ҳамкорликда “Миллий тикланиш“ партияси санъат галереясини ташкил эта бошлаганига кўп вақт бўлгани йўқ, шунга қарамай жойларда намойиш қилинаётган бир неча кўргазмалар мухлислар эътиборини қозониб улгурди. “Обод маҳалла“ йилига бағишланган ушбу тадбирнинг илк тақдимоти “Обод маҳалла ва умумбашарий қадриятлар“ деб номланиб, кўргазма шу йил май ойида хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамияти кенгаши биносида бўлиб ўтган эди. Унда миллий қадриятлар ва анъаналар, маҳалла мавзусидаги ранг тасвир, графика ва халқ амалий санъати намуналари намойиш қилинди. Ўзбек хонадони, урф-одатларимиз, маҳалла ҳаётининг гўзал тасвирларини рассомлар рангин буёқларда мукаммал акс эттириши билан томошабинлар эътиборини жалб этди. Баҳодир Жалолов, Абдуманнон Юнусов, Собир Раҳметов, Анвар Мирсоатов, Гулзор Султонова ва бошқа кўплаб таниқли мусаввирлар яратган миллий руҳдаги санъат асарлари кўргазма моҳиятини ёрқинроқ намоён қилди. Аброр Турсунов, Хайриддин Муҳиддинов, Шорасул Шоаҳмедов, Музаффар Пўлатов, Шамсиддин Рисқиев каби миниатюрачи мусаввирларнинг К. Беҳзод музейи коллекциясида сақланаётган асарлари ҳам кўргазманинг ранг-баранг бўлишида алоҳида аҳамият касб этди.

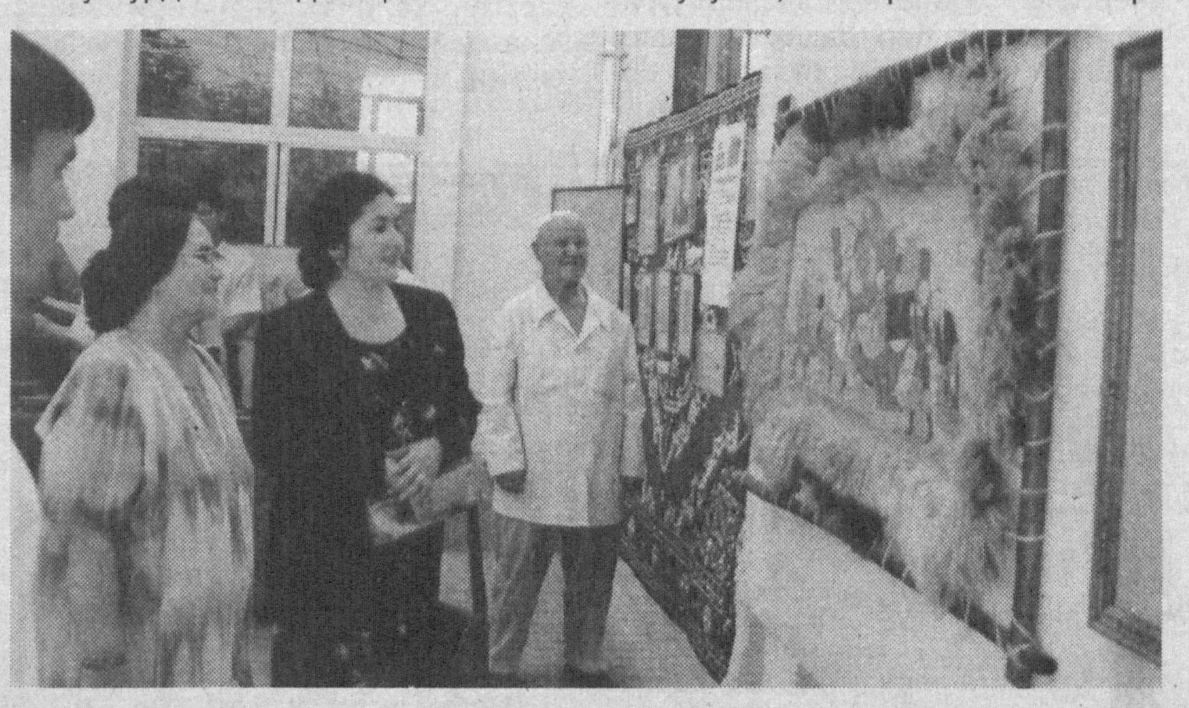

Айни пайтда “Миллий тикланиш“ партияси санъат галереясини нафақат пойтахтимизда, балки узоқ туман ва қишлоқларда ҳам ташкил этишга қаратилган аниқ режалар белгиланмоқда. Партиямиз мафкурасининг ўзаги бўлган миллий ўзликни англаш тушунчаси мазмун-моҳиятини хусусан, тасвирий санъат асарлари орқали ҳам кишиларимизга етказиш ҳамда ушбу санъат галереясини кенг халқ оммаси ичига кириб боришида ижодкор рассомлар ҳар томонлама қўллаб-қувватлашларини билдиришмоқда. Кўргазмаларда иштирок этаётган хорижлик меҳмонлар, дипломатик корпус вакиллари, партия етакчилари, барча мухлислар ва кенг жамоатчилик ушбу хайрли ишга яхши баҳо бериб, унинг мазмун-моҳияти халқимиз руҳига яқинлигини, кишилар миллий тафаккурига ижобий таъсир қилишини таъкидлашди.

Санъат галереяси навбатдаги кўргазмасининг Тошкент вилояти Зангиота туманида ташкил этилганлиги ҳам бежиз эмас. Ўзбек рассомлик санъатида ўзига хос ўрин тутган Раҳматуллаевлар оилавий сулоласига бағишланган бу кўргазма ва ижодий учрашувда ЎзМТДП Марказий ҳайъати раиси И. Ғафуров, партиянинг етакчи фаоллари Ш. Салимова, О. Ҳожиева, О. Қозоқовлар иштирок этишди ва сўзга чиқишди. Улар партиянинг бугунги кундаги ҳаёти, қилинаётган ишлар ва келгусидаги режалар ҳақида сўзлаб, йиғилганлар билан дилдан суҳбатлашдилар. Сўлим боғда ташкил этилган кўргазмада мухлислар Зангиота туманида туғилиб, бетакрор ижоди билан миллий санъатимиз ривожига ҳисса қўшаётган Раҳматуллаевлар оилавий сулоласининг ижод намуналари билан танишдилар. Таниқли мусаввир Фахриддин Раҳматуллаевнинг ёғоч ўймакорлигига доир асарлари билан биргаликда сулоланинг ибратли анъанасини давом эттираётган ёш ижодкорларнинг асарлари ҳам томошабинларда катта таассурот уйғотди, оила аъзолари билан бўлган ижодий мулоқот, савол-жавоблар қизиқарли ўтди. Кўргазма давомида Зангиота туман “Ҳосил“ фолклор ансамблининг чиқишлари ҳам ушбу тадбирга янада файз бағишлади.

Мазкур тадбирда Зангиота тумани ҳокими Акмал Исабоев сўзга чиқиб самимий учрашув ва санъат кўргазмаси ташкилотчиларига миннатдорчилик билдирди.

“Миллий тикланиш“ партияси санъат галереясини олий ўқув юртларида, турли билим даргоҳларида ҳам намойиш этиш кўзда тутилган. Шундай тадбирлардан бири Жаҳон Иқтисодиёти ва дипломатия университетида ҳам бўлиб ўтди. Унда ЎзМТДП идеология ишлари бўйича котиби, таниқли рассом Ортиқали Қозоқовнинг йигирмага яқин асарлари талабалар ва устозлар эътиборига ҳавола қилинди. Кўргазмада ЎзМТДП Марказий ҳайъати раиси И. Ғафуров, партия етакчилари таниқли ижодкорлар Ўткир Ҳошимов, Шарифа Салимова, Хуршид Дўстмуҳаммад, “Миллий тикланиш“ газетаси Бош муҳаррир ўринбосари Д. Маткаримовалар иштирок этишиб, талабалар билан ўзаро қизиқарли мулоқотда бўлдилар. Рассом ижодига оид савол-жавоблар кўргазма мазмунини янада тўлдирди. Энг яхши савол муаллифларига мусаввир ўз дастхати ёзилган албомларни совға қилди. Университетда ўтказилган ушбу тадбир ёшларни партия ғоялари билан таништириш, уларни партияга жалб этишда миллий санъатимиз аҳамиятини ёрқинроқ кўрсатди. Учрашув сўнггида мусаввир ўзи яратган асарлардан бирини университетга ҳадя қилди. Университет биринчи проректори Адҳам Бекмуродов О. Қозоқовга университетнинг эсдалик нишонини топширди.

“Миллий тикланиш“ партияси санъат галереясига мухлислар қизиқишининг ортиб бориши, тикланиш ва санъатнинг узвий боғлиқлиги, бундай кўргазма ва учрашувларни кенгроқ миқёсда давом эттириш, туман ва қишлоқларимиз аҳлини тасвирий санъатнинг рангин мўъжизаларидан баҳраманд этишга ундайди.

Мазкур галерея доирасида яқин кунлар ичида Жиззах вилоятининг рассомлик коллежида ёш иқтидорли рассомлар кўргазмаси ва партиянинг фаоллари билан учрашув ташкил қилиш режалаштирилмоқда.

Васила ФАЙЗИЕВА,
санъатшунос

Суратда: Санъат галереяси кўргазмаларидан лавҳалар.

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЭКОЛОГИК ХАРИТАСИ

Давримиз экологик муаммолар даври. Улар борасида бор овоз билан сўзлаш, ёзиш, фикрлаш, илмий баҳслар олиб боришгина эмас, балки уларни ҳал қилиш йўлида катта-катта қадамлар қўйиш даври.

Ўтган аср мобайнида, собиқ совет даврларида экология, табиатни асраш ҳақида кўп аюҳаннос солинганиға қарамай Ўзбекистоннинг бирон-бир экологик харитаси яратилмаган, натижада мамлакат минтақаларидаги мавжуд экологик муаммолар тўғрисида етарли маълумот ва тасаввурга эга эмасдик. Ҳолбуки, ҳозирги замонда экологик харита ғоятда муҳим нарса. Усиз ҳаётислоҳотларига киришиш қоронғу уйда йўқолган узукни қидириш билан баробар.

Экологик харита эса табиат, атроф-муҳит муҳофазаси билан шуғулланадиган ташкилотларнинг сув, ҳаво, ер, ҳайвонот ва наботот оламлари ҳолатини, уларнинг инсоннинг турли хўжалик, маиший фаолияти оқибатида қанчалар зарарланиб, ифлосланаётганини ўрганиб, турли кўрсаткичлар тузиш асосида яратилади. Ўз-ўзидан равшанки, бундай харита экология муаммолари билан шуғулланувчилар, олимлар, иқтисодчилар, талабалар, ўқувчилар учун ниҳоятда зарур қўлланма вазифасини ўтайди.

Ўзбекистон миллий мустақилликка эришгандан кейингина Давлат табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси илк бора мана шундай экологик харитаси яратишга киришди. Мана, унинг биринчи намунаси яратилгандан бери ҳам бироз вақт ўтди. Табиийки, харита ўз актуаллигини йўқотмаган эса-да, унинг маълум бир жиҳатлари вақт ўтгач эскирди. Мамлакатимизнинг айрим минтақалари бўйича ифлосланиш кўрсаткичлари ўзгарди, янгидан-янги корхоналар қурилиб ишга тушмоқда, уларнинг замонавий талабларга жавоб берадиган тозалаш қурилмалари атроф-муҳитнинг экологик ҳолати яхшиланишига хизмат қилмоқда. Қайдадир янги ерлар ўзлаштирилмоқда, қайдадир тупроқнинг ҳолати ўзгариб, чўлга айланиш рўй бермоқда, қамишзор, ботқоқликлар пайдо бўлмоқда. Янги иқтисодий маконлар вужудга келмоқда. Шу боис экологик харитани янгилаш, уни қайта нашр этиш жиддий масала бўлиб турган эди.

Йирик олим Асомиддин Рафиқов 1999 йилда экологик хаританинг янги нусхасини яратиш устида катта иш бошлаган эди.

Унинг Давлат табиатни муҳофаза қилиш қўмитасига экологик хаританинг янги нусхасини кўтариб олиб келгани эсимда. Биз олим билан бирга янги харитани кўтариб барча бўлимлар, бошқармаларга кириб чиққан, кўрсаткичлар, минтақалар бўйича ҳолатларга аниқлик киритган, бугун рўй бераётган барча ўзгаришларни инобатга олишга ҳаракат қилган эдик.

Ниҳоят харита нашрга тайёр бўлди. Лекин ҳаёт экан, кутилмаганда режаларимиз ўзгариб кетди.

Ушбу экологик харитани тузган, атроф-муҳит мусаффолиги учун жонини ҳам аямайдиган, бутун куч-кувватини шу олижаноб ишга бағишлаган ажойиб олимимиз бу орада ҳаётдан кўз юмди.

Экологик харитани нашр этиш бу жудоликдан сўнг орқага сурилиб, тўхтаб қоладигандек эди.

Лекин от ўрнини той босар дейилганидек, ота ўрнини солиҳ фарзанд босди. Асомиддин Рафиқовнинг дилбанди Абдуваҳоб Рафиқов ота ишини давом эттириб, харита устидаги ишларни яна жонлантириб оёққа қўйди. У харитани нашр этиш билан боғлиқ барча ёзишмаларни ўрганиб чиқди, илгари билдирилган таклифлар, тавсиялар, мулоҳазаларни бирма-бир кўздан кечирди. Ниҳоят, 2003 йилнинг сентябр ойида «ЭКОСАН» халқаро жамғармаси ёрдамида янги экологик харитани нашр этишга муваффақ бўлинди. Харита минг нусхада чиқарилиб, барча экологларга бебаҳо совға бўлди.

Яшанг, Абдуваҳоб Рафиқов! Сизнинг бу ишингиз ҳар қанча миннатдорчиликка арзийди!

Рустам ИБРОҲИМОВ,
Давлат табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси ходими

НАФАҚАГА ... ЭСКИ ГАЗЕТА

Акс садо

Яқинда М. Турсуновнинг «Миллий тикланиш» газетасида эълон қилинган «Журналист қатъияти» мақоласи билан танишар эканман, муаллифнинг танқидий мақоладан хулоса чиқарилмадими ёки камчилик тугатилмадими, шу мавзуга қайтмоқ зарур деган мулоҳазаларида жон бор, деб ўйладим.

Дўст ачитиб, душман кулдириб гапиради деб бежиз айтишмаган. Лекин бу ҳикматни ҳамма ҳам бирдай қабул қилавермайди. Бирор мақолада тилга олинган муаммо ечимида зарур ваколатга эга кишиларнинг айримлари баландпарвоз мақтовларга мойилроқ бўлади. Танқид остига олинган ёки иши танқидга лойиқ масъул шахсларнинг аксарияти танқидчини гўёки душмандай, лаганбардор ва хушомадгўйларни, кўриб кўрмаганликка олувчиларни эса дўст деб биладилар. Баъзан танқидий чиқишлар шунчаки эътиборсиз қолиб кетиши ҳам мумкин. Бундан хато ва камчиликлар ортаверади, муаммолар чигаллашади.

Ижодий иш билан «Афанди» газетаси таҳририятига йўлим тушди.

— Домла, газетамизда чиққан мақолаларингизнинг тақдири нима бўлди? — деб сўраб қолди ходимлардан бири.

— Қизим, танқиднинг кучи йўқолганми дейман, негадир аҳамиятсиз қолаверди.

«Дилхиралик», «Эски гап қулоққа ёқмас», «Хатни қаердан жўнатамиз?» каби чиқишлардан тескари хулоса чиқарган вилоят бошлиқлари иши танқид қилинган Набижон Араббоевни (Ёзёвон туман алоқа акциодорлик бўлими бошлиғи) энди вилоят марказига ишга ўтказгани мени ажаблантирди.

Туман алоқа бўлимида яна эски ҳолича иш юритиш давом этяпти. Яъни қариялар нафақасига конверт, лоторея, эски газеталар қўшиб сотиляпти. Туман марказида ягона газета сотиш дўкони бор. Минг афсуски, бир неча бор айтишимизга, қарамай «Ҳуррият», «Моҳият», «Миллий тикланиш», «Маҳалла» каби газеталар негадир ҳамон сотувда мутлақо кўринмаяпти. Энг ёмони, эскирган газеталар нафақахўрларга мажбуран сотиляпти.

Чиндан ҳам, муаллиф айтгандек, яна мавзуга қайтишга тўғри келади шекилли...

Нурбек РАҲИМ
Фарғона

ИНСОНИЯТ ОЗОН ТУЙНУГИДАН УЧИБ КЕТМАЙДИМИ?

Экология

Бу йил ёз иссиқ келди. Узоқ давом этди. Тошкент атрофларида осмон уфқлари ҳали яқин орагача худди тандирдек яллиғланиб турди. Қуёш ботиб кетгандан кейин фазо уфқларининг бундай — худди қизиган, ёнган кесакдек бўлиб яллиғланиб туриши илгарилари жуда кам кузатилган эди. У эртага ҳам ва яна узоқ вақт иссиқ ҳаво сақланиб туришидан дарак берарди. Одамлар шундай пайтлар кўп бетоқат бўладилар. Сабабсиз нолийдилар. Ҳаво етмаяпти деб безовталанадилар. Кейинги пайтларда ҳамманинг оғзидан бир гапни эшитасиз: Ер юзида иқлим ўзгаряпти. Одамлар бу ўзгаришларни савқи табиий билан сезадилар. Зотан бутун космосда бўлаётган ўзгаришлар одам организмида ҳам акс этади. Шунинг учун ўриб олинган буғдойзорларнинг ноқисона ёқиб юборилиши, газлардан, сувлардан, электр энергияларидан тежамсиз фойдаланиш, бўлар-бўлмасга автоларни у ёқдан бу ёққа югуртириш, тежамсиз тарзда (ҳа, ўзимнинг пулимга олиб ёқяпман-да!) бензин, керосин ёқиш ва шу каби бугунги кунда ғоятда исрофгарчилик каби қабул қилинадиган ишлар тобора кўпчиликка хуш келмай, меъдага ҳам тега бошлади. Ахир одамзод ер юзини сақламаса, қаерга бориб яшайди? Одам зарралардан тузилган. Коинот, бизнинг фазомиз ҳам зарралардан — беҳад ақлли зарралардан ташкил топади. Фазонинг емирилиши, бузилиши — одамнинг емирилиши ва бузилиши ва ўз навбатида одамнинг емирилиши ва бузилиши фазонинг емирилиши ва бузилишидир.

16 сентябр — Халқаро озон қатламини ҳимоя қилиш куни. 2003 йилнинг 16 сентябрида бу сана Ўзбекистонда учинчи маротаба нишонланди. Бу кундан балки биров хабар топгандир, балки топмагандир. Айби йўқ. Аммо бундай нарсалардан бехабарлик ёки уларни менсимаслик одамга жуда қимматга тушади. Бу ушбу дамда ҳам сезилиб турибди.

Лекин БМТ ўзининг бир қанча атроф муҳит дастури бўйича иш юритувчи ЮНЕП, ЮНИДО, УНДП, УНЕП сингари эътиборли ташкилотлари билан биргаликда озонни муҳофаза этишни халқаро кун сифатида белгилаганлиги бу нафақат табиат, атроф муҳит, балки бутун инсониятнинг борлиғи, унинг келажагини ҳимоялаш мақсади билан чамбарчас боғланади.

Ўтган асримизнинг 60-70 йилларидан эътиборан ер юзи олимлари иқлимшунос, табиатшунос, физиклар, биологлар куррайи заминнинг стратосферасида (атмосферамизнинг юқори қатламлари) кислороднинг махсус атомларидан таркиб топган газсимон озон қатламида ўпирилиш ва емирилишлар рўй бераётганлигини айтиб, инсониятни огоҳлантириб бонг ура бошладилар.

Ерни ўраб турган 15-20 км юксакликдаги ҳарир озон қатламларининг очилиб қолиши Коинот ва Қуёшдан тушадиган кучли таъсир кучига эга ултрабинафша нурлар ер юзасига ҳеч қандай тўсиқсиз етиб келиши оқибатида барча тирик жонзотларни куйдириб ташлайдиган даражада ҳалокатли таъсир ўтказиш, натижасида заминда олдини олиш қийин фалокатлар, бўҳронлар юз бериши мумкинлиги тўғрисида хабар бердилар. Булардан биз озон ернинг ҳимоя пардаси эканлигини билдик. Бу парда йиртилган, ёки худо кўрсатмасин, йўқолган тақдирда ер юзида ҳаёт тугайди. Бу ҳақда жуда кўп илмий асосли, хавотирга тўлиқ мақолалар ёзилди. Олимлар, мутахассисларнинг кенгашлари ўтказилди. Уларда стратосферадаги озон қатламларида рўй бераётган ўзгаришлар фақат ва фақат инсониятнинг кенг миқёслардаги хўжалик, техник, маиший фаолияти туфайли вужудга келаётганлиги беҳад катта муаммо каби ўртага қўйилди. Олимлар, мутахассислар озон емирилишига сабаб бўлаётган ҳодисаларни ўрганиш, таҳлил қилишга киришдилар. Натижада, озон қатламига хлорфторуглеродлар, галонлар, галогенуглеродлар емирувчи таъсир кўрсатаётганлигини аниқладилар.

Давоми 2-бетда

АЗИЗ МУХЛИС!

”Миллий тикланиш” газетасига келгуси 2004 йил учун ОБУНА мавсуми бошланди!

МИЛЛИЙ РАВНАҚИМИЗ УЧУН БИЗ БИЛАН ҲАМКОРЛИК ҚИЛИНГ!

Газетамизга барча почта алоқа бўлимларида ёзилишингиз мумкин. Бир йиллик обуна баҳоси (таҳририят нархи) — 2680 сўм (почта харажатлари бунга кирмайди. “МТ“ 2004 йилда ойига икки марта нашр қилинади.

ИНСОНИЯТ ОЗОН ТУЙНУГИДАН УЧИБ КЕТМАЙДИМИ?

Боши 1- бетда

Маълумки, хлорфтоуглеродлар (қисқача ХФУ) ва уларнинг бир қатор ҳосилалари совутиш системаларида совутувчи моддалар сифатида жуда кенг қўлланилади. Ранг-баранг совутгичлар, кондиционерлар ва бошқа жуда кўплаб турдаги музлатиш ва совутиш техник системалари фаолиятини бу каби моддаларсиз тасаввур қилиб бўлмасди. Ҳамма гап шундаки, хлорфторуглеродлардан ҳосил бўладиган газсимон кимёвий моддалар ҳавога тарқалиб, озон қатламларигача кўтарилиб, кимёвий реакцияга киришиб, натижада озоннинг сийраклашуви, баъзи ҳолларда эса анча катта миқёсларда очилиб қолишига олиб келади. Яъни ернинг — тирик жонзотларнинг коинотдан муҳофаза пардаси йиртилади. Ердаги ҳаётнинг муҳофаза салоҳияти заифлашади. Кейинги ўн йилликларда иқлимимизнинг иссиқлаб бораётганлигини олимлар, иқлимшунослар, қолаверса, ушбу ҳодисанинг авж олаётганлиги билан ҳам изоҳлайдилар.

Албаттаки, ерда иқлимнинг кескин ўзгараётганлигига ёлғиз ХФУлар ва бошқа шу каби хоссали моддаларгина таъсир кўрсатаётган эмасдир.

Инсониятнинг кейинги эллик йил ичида ер остидаги газлар, нефт ҳамда улардан ҳосил қилинадиган турли-туман моддаларни ақл бовар қилмайдиган даражада ишлатиши, ёқиши, ўрмонларни кесиши, саноатда кўплаб кислород ишлатиши, ядро синтезларига ружу қўйиши, қишлоқ хўжалигида кимёнинг кенг ва ададсиз қўлланиши, умуман саноат ишлаб чиқаришига зўр бериши — булар ҳаммаси бир бўлиб ернинг ўзига ҳам, унинг қобиқларига ҳам, атмосфераси, стратосфераси ва ҳатто ундан баландроқларга ҳам кучли таъсир ўтказаётгани сир эмас.

БМТ инсоният бошидаги мана шулардан келиб чиқадиган ҳалокатларнинг олдини олиш мақсадида 1985 йилда Вена Конвенциясини ишлаб чиқди. Конвенция «Озон қатламини муҳофаза қилиш ҳақида» деб аталади. Ҳозирда Вена Конвенциясини 178 мамлакат қўллаб қувватламоқда. 1987 йилда озон қатламини ҳимоя қилиш чоралари бўйича яна бир қадам олға ташланди. Канаданинг Монерал шаҳрида Протокол имзоланди. Унда озон қатламларини емирувчи моддалар қайд этилиб, емирилишнинг олдини олиш, емирувчи моддаларнинг ўрнини бошқа зарарсиз моддалар билан алмаштириш, зарарли моддаларни йиғиб олиб тўплашнинг аниқ тадбирлари белгилаб чиқилди. Энг муҳими, ХФУлардан фойдаланишни қисқартириш, уларни ишлаб чиқаришни камайтириш ҳақида қарор қабул қилинди. Монреал Протоколини қабул қилишда 24 давлат қатнашган бўлса, ҳозирга келиб уни дунёнинг 177 давлати имзолади. Шундан сўнг масалага эътибор янада чуқурлашиб, 1990 йилда Лондон тузатиши, 1992 йилда Копенгаген учрашуви қарорлари дунёга келди. Уларда ХФУнинг беш турини, галоннинг уч турини ишлаб чиқаришни тўхтатиш, назоратга дахлдор моддалар рўйхатини кенгайтириш, зарур чора-тадбирларни амалга оширишда иқтисодий ўтиш босқичида бўлган, ҳамда ривожланаётган мамлакатларга техник, моддий ёрдам кўрсатиш, Протокол моддаларини оғишмай тадбиқ этиш чоралари белгиланди.

Ўзбекистон 1993 йилда Вена Конвенцияси ва Монреал Протоколини имзолади. 1998 йилда Лондон ва Копенгаген тузатиш ва қўшимчаларига қўшилди. 2001 йилда Давлат табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси қошида Озон офиси идораси ташкил топди.

Ҳозирда қатор халқаро ташкилотларнинг кўмаги, сай-ҳаракатлари натижасида озон қатламини емирувчи моддаларни ишлатиш, уларнинг ишлаб чиқарилишини тўхтатиш, йиғиб олиш ва шунингдек, улар ўрнига озон қобиқлари учун зарарсиз моддаларни қўллаш, янги технологияларни жорий этиш бўйича катта амалий ишлар олиб борилаётган глобал тарздаги ишларга тўла ҳамоҳангдир. Бу борада Ўзбекистон ҳукумати 2000 йилда махсус қарор қабул қилиб, унда ыЎзбекистоннинг озон қатламлари ҳимояси юзасидан халқаро мажбуриятларини бажаришнинг қатор муайян чоралари белгиланди. Унга кўра Ўзбекистонга озон қатламини емирувчи моддаларни киритиш қисман тўхтатилди ва қисман чекланди. 2000 — 2002 йилларда БМТ ташкил этган Глобал экология фонди озонни сақловчи технологияларни жорий этиш учун Ўзбекистонга 3.356.194 АҚШ доллари миқдорида хайрия ёрдами кўрсатди. Шунга кўра, чунончи, 2001 — 2003 йилларда қарийб 70 тонна хавфли ХФУ — 12 моддаси йиғиштириб олинди. Совутгичларни ўрнатиш, таъмирлаш билан шуғулланувчи 500 дан ортиқ мутахассислар қайта ўқитилди, янги ишга ўргатилди. Озон учун зарарли моддалар экспорти ва импортини назорат қилиш учун божхона ходимлари ихтисосини ошириш чоралари кўрилди. Янги ишга зарур ўқув қуроллари, асбоб-ускуналар келтирилди. Ҳозиргача озонни сақлаш юзасидан қатор дастурий ишлар йўлга қўйилди. Ўнлаб махсус семинарлар ўтказилиб, уларда 350 мутахассис таълим олди. Машҳур «Сино» эса хорижга чиқарадиган маҳсулотларини янги технологиялар асосида яратиш учун 1,5 млн. долларлик асбоб-ускуналар келтирди. Ҳозир озонни сақлашнинг махсус лойиҳалари асосида иш олиб борилмоқда. Уларга Давлат табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси бош-қош бўлмоқда. Булар бари Ўзбекистоннинг атроф муҳитни сақлаш глобал тадбирларида юксак маданий мамлакатлар билан бир сафда туриб, инсониятнинг келажаги, олижаноб инсонпарварлик мақсадларига ўз улушини қўшиб бораётганлигини кўрсатади. Бу ишлар БМТ ва унинг ташкилотлари, дунё мамлакатлари билан яқин ҳамкорликда тобора авж олишига ишончимиз комил.

«Озонэкшн» халқаро нашрининг хабар беришича, янги Зеландиянинг Отаго, Американинг Нью-Хемпшир университетлари олимлари ўтказган тадқиқотларда озон қатлами тутиб қололмайдиган ултрабинафша нурлар Антарктиканинг 2,5 метр қалинликдаги музларини ёриб ўтиб муз остида яшовчи тирик организмларга таъсир кўрсатяпти. Денгиз кирпиларининг одатда дум-думалоқ тўхумлари ғадир-будир қинғир-қийшиқ бўлиб қолган, уларнинг сиртқи пўстлоғи худди куйиб сўхта бўлиб кетганга ўхшайди. Бошқа бир қисми эса тамомила ҳаётга яроқсиз ҳолга келган. Олимлар ултрабинафша нурларнинг йўлини тўсиш учун маълум бир жойларга тўсиқ экранлар ўрнатишган. Тухумлар экран қўйилмаган жойларда радиация таъсирида 30-40 фоизгача ўсишдан тўхтаган. Муз қатлами бўлмаган денгизнинг очиқ жойларига қўйилган тухумлар эса тўла нобуд бўлган.

Кейинги йилларда Антарктика узра озон қатламининг емирилиши кўпроқ сентябр ойида кўрилмоқда. Бу пайтда булутлар стратосферада Қутб тепасида юксакда ҳосил бўлиб, ХФУлар билан реакцияга киришиб, озоннинг юпқа қобуғини емирмоқда. Худди шунингдек, ҳар кўклам фаслида жанубий Қутб — Антарктика фазосидаги озон қатлами сийраклашади. Озон сийраклашган ерлар бу пайтда бемалол АҚШнинг ер майдони ҳажмига баробар бўлади. Озон сийраклашиб туйнук ҳосил бўлган жойлар Янги Зеландия ва Австралия устида ҳам сезиларли даражада мавжуд.

Яқинда Нидерландиянинг Утрехт университети тадқиқотчилари Европа фазосида ҳам озон қатламини емирувчи метилхлорформ (МХФ) бирикмалари борлигини қайд этдилар. Бунинг сабаби ер остига кўмилган МХФ чиқиндилари бўлиши мумкинлигини айтмоқдалар. Умуман ер остига кўмилган, сув остига ташланган зарарли химикат чиқиндилар, ядро чиқиндилари ҳеч қачон тинч ётмайди. Сизиб, буғланиб, парчаланиб, парчаланиб яна юқорига-ҳавога чиқишга доим мойил бўлади. Европада МХФ зарарли бирикмаларининг қанчалигини аниқлаш мақсадида махсус тайёралар Алп тоғлари, Марказий Европа, Германия, Ирландия, Жанубий Европа устида доимий учиб ҳаво қатламлари ҳолатини мунтазам ўрганмоқда. Фазодан келаётган, йўлига тўсиқ қўйилмаган кучли радиация одамнинг иммун тизимларини ўта заифлаштиради, тери саратони касалликларини авж олдиради, кўзнинг турлича касалланишига олиб келади. Фазодан келаётган радиация қишлоқ хўжалигида ҳосилдорликнинг тушиб кетиши, уруғларнинг айниши, айрим ўсимлик турларининг бутунлай йўқолиб кетишига сабаб бўлади. Тоғларда емирилишлар кучаяди, асрий музликлар юпқалашади, ёрилади.

Жанубий Қутбда озон туйнуги даврий тарзда кенгайгани боис Қутбга яқин Чилининг жанубидаги Пунта-Аренас шаҳрида махсус фонарлар қўйилган. Фонарларнинг чироғи қизил тусда ёна бошлаганда шаҳар аҳолиси қора кўзойнак тақади, ялангбош юрмайди, қалин шляпа кияди, устиларига узун енгли кўйлак илишади.

Ер юзидаги мамлакатлар биринсирин куррамиз атрофида ҳаво ҳамда озон қатламларини тоза сақлаш, муҳофаза қилишга киришмоқда. Кўп муваффақиятли лойиҳалар ишлаб чиқилиб, ҳаётга тадбиқ этилмоқда. Ахир ер юзида айни бир дамнинг ўзида неча миллионлаб моторлар, двигателлар, компрессорлар, иссиқлик энергияси манбалари, атом энергияси манбалари ишлаб туради. Уларнинг бир дақиқа ичидаги энергия қуввати қанча бўларкин? Ердаги иқлим яна ҳам ўзгармасинми?

Экология

Ҳарорат кўтарилмасинми? Кислород тақчиллиги сезилмасинми? Ўрмонлар ёнмасинми? Сув босмасинми?

Кўриниб турибдики, озонни емирилишдан сақлаш, муҳофаза қилиш экологиянинг битта буюк долзарб масаласи. Ҳа, хайрли лойиҳалар ишга тушмоқда, катта-катта сармоялар жалб қилинмоқда. Махсус асбоб-ускуна, анжомлар, техник воситалар ишлаб чиқилмоқда. БМТнинг озон офиси бир вақтнинг ўзида 77 лойиҳа бўйича иш олиб бормоқда. Шундай интенсив чоралар кўргандагина олдимизда турган эллик йил ичида фазонинг озон қобиғи XX асрнинг 80-йилларидаги ҳолатга келиши мумкинлигини айтмоқдалар. Озон емирувчи моддаларнинг фазога чиқиши бўйича энг катта кўрсаткич АҚШга тўғри келади. Илмий ахборотларга қараганда, Американинг битта «Спейс-шатл» фазо кемаси учганда бирваракай 10 млн. тонна озонни емиради.

Битта мисолнинг ўзидан ҳам кўриниб турибдики, барқарор тараққиётнинг глобаллашуви, ишлаб чиқариш ва истеъмол юксак маданий ва оқилона даражада бўлиши, табиий ҳамда экологик ресурсларни бошқаришда сақлаш, муҳофаза чораларининг эффектив қўлланиши, буларни амалга оширишда доимий тарзда реал қадамлар қўйилиши ер юзидаги барча мамлакатлар, барча халқлар, барча инсонларнинг ҳаёт-мамот вазифаси.

Озон туйнугидан инсониятга боқаётган ҳалокат ҳар биримизни ўйлатмай, ҳаракатга ундамай ложи йўқ.

Иброҳим ҒАФУРОВ

ИМКОНИЯТСИЗ БАНКЛАР ВА ... ҲУҚУҚСИЗ МИЖОЗЛАР

Бизга жавоб берадилар

"Миллий тикланиш" газетаси, 2003 йил 19 август сони

Ўзбекистон республикаси Марказий банки Сизнинг 50-сонли (25.08.03)

хатингизни ва газетанинг шу йил 19 август сонида эълон қилинган "Имкониятсиз банклар ва ҳуқуқсиз мижозлар" номли мақолани ўрганиб чиқиб қуйидагиларни билдиради.

Мақолада айтилган фикр-мулоҳазалар юзасидан шуни маълум қиламизки, Марказий банк ўз фаолиятини Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги асосида олиб боради, яъни Марказий банк томонидан амалга киритилаётган барча норматив ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Қонунлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари асосида ишлаб чиқилади.

Ушбу ҳужжатларда тижорат банклари томонидан ўз мижозларига нақд пул берилиши борасида Марказий банк томонидан ҳеч қандай чекловлар қўйилмаганлигини маълум қиламиз.

Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 июндаги 264-сонли "Нақд пул муомаласини мустаҳкамлаш ва тижорат банкларининг масъулиятини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори асосида Марказий банк томонидан ишлаб чиқилиб 2001 йил 30 июнда давлат рўйхатига олинган "Ҳисоб варақлар очиш, мижозлар ҳисоб варақларига маблағ ўтказиш ва ҳисобдан чиқариш, иш ҳақи ва қонунларда назарда тутилган бошқа эҳтиёжлар учун нақд пул бериш тартиби бўйича белгиланган талабларни бузганлик учун тижорат банкларига нисбатан жарима жазо чораларини қўллаш тартиби тўғрисидаги "Низом"нинг 5-бандига мувофиқ банклар томонидан иш ҳақи ва қонунларда назарда тутилган бошқа эҳтиёжларга ўз вақтида нақд пул бермаганлик учун мижозларга, шу жумладан тадбиркорлик субъектларига улар ҳисоб варақларида маблағ бўлганида банк устав сармояси белгиланган энг кам миқдорининг 0,005 фоизи миқдорида жарима тўлаши лозимлиги қайд этилган.

Банк мижозлари банк томонидан шартнома шартлари бузилган тақдирда хўжалик судига мурожаат қилишлари лозим бўлади.

А. ҚОДИРОВ,
раис ўринбосари

Фикрлаш тарзимиз қандай ўзгаради?

ГЕНДЕР МУАММОСИ ВА АНЪАНАЛАР

"МТ"нинг ўтган сонларида эълон қилинган журналист Абдулло Аъзамнинг "Зўравонлик" ҳамда С. Қўзижоннинг "Тушов" сарлавҳали мақолалари ўзбек аёлига бўлган оиладаги муносабатлар, уларнинг табиий инсоний ҳуқуқларини ҳимоя қилиш нақадар муҳим ва долзарб муаммолардан бири эканлигини, бу мавзуда кенг фалсафий баҳс – мунозаралар юритиш лозимлигини кўрсатди.

Турли жинс вакилларининг ижтимоий ҳаётда тутган ўрни, роли ўзаро муносабати масаласи ҳозирги замон жаҳон фалсафасига гендер муаммоси номи билан кириб келди.

Мамлакатимиз ривожининг ҳозирги босқичида хотин-қизлар маънавиятини юксалтириш, бунинг учун аввало уларга бўлган анъанавий шарқона ахлоқий муносабатларни ўзгартириш, оилавий муносабатларда аёлнинг инсоний ҳуқуқ ва қадр-қимматини қарор топтириш муаммолари устида бош қотириш ҳаётий заруратга айланди.

Зеро, барча ислоҳотларимизнинг тақдири охир-оқибатда таълим-тарбия соҳасидаги ишларимизнинг қандай натижа беришига, комил инсон шахсини шакллантиришга боғлиқ экан, таълим-тарбия муассасаларимизда, ижтимоий-сиёсий ҳаётимизда тўпланиб қолган барча муаммолар ўзбек аёлининг оилавий муносабатлардаги эрксизлиги, мустақил фикрлай олмаслиги, илмсизлиги, маънавий қашшоқлиги билан боғлиқ эканлигини тан олмай илож йўқ. Ўртасрчиликнинг чиркин традицияларининг деярли барчаси хотин-қизлар эди. Республика "Оила" илмий-амалий маркази мутасаддилари бизда хотин-қизлар муаммоси йўқ дейишга мойилдир. Уларни бир жиҳатдан тушуниш мумкин: бизнинг шароитимизда хотин-қизлар муаммоси ўта жиддий, маънавий чигал ва мураккабдир.

"Аёл ва оила" сўзлари ўзакдош, бири иккинчисини тақозо этади ва бир-бири билан узвий боғлиқ: аёл фақат оила бағридагина ўз моҳиятини тўлароқ намоён этади. Агар жамият яхлит организм бўлса, оила унинг муҳим ҳужайрасидир. Ҳужайра соғлом бўлсагина, организм ҳам соғ бўлади. Организмни даволамоқ учун ҳужайраларни даволаш зарур.

Биз Ўзбекистонда демократик жамият барпо этиш йўлини танладик. Бу оқилона йўл, бироқ биз учун ғоят оғир ва машаққатли йўлдир, чунки бу ерда гап миллий менталитетимизни ўз-ўзимизни, миллий тарбиямиз мазмунини ўзгартириш ҳақида ҳам боряпти. Энг аввало фикрлаш тарзимизни ўзгартиришимиз керак. Бизнинг иқтисодий, сиёсий, маънавий соҳадаги мавжуд муваффақиятсизликларимиз бизнинг феълу атворимиз, фикрлаш тарзимизнинг ўзгарган янги тарихий давр талабларига номувофиқлиги, яроқсизлиги билан боғлиқдир. Биз ижтимоий ва маиший ҳаётимизда туб ўзгаришлар қилмоғимиз учун ҳақиқатан ҳам фикрлаш тарзимизни тубдан ўзгартиришимиз зарурдир. Миллий ўзликни англаш тарих ҳақиқатига очиқ кўз билан қарашдан, тарихнинг аччиқ сабоқларидан тўғри хулоса чиқаришдан бошланади. Тарихни бир ёқлама идеаллаштириш ёки тарихий ҳақиқатни нигилистларча бир зарб билан инкор этиш ҳам бирдай зарарли ҳол.

Собиқ совет деспотизми шарқ деспотизмининг янгича кўриниши ва давомидай эди. Совет жамиятининг мустабид доҳийлари худди ўзбек оиласидаги отага ўхшар эди: бутун оила, фарзандлар "доно" отанинг ҳукмига, кўрсатмасига мунтазир эди. Ўзбек оиласидаги шарқона тарбия мазмунан совет деспотизмига мос итоаткор, муте гражданлар тайёрлашга хизмат қиларди. Эҳтимол, шу сабабли ҳам совет жамиятшунослари ўзбек оиласидаги аёлнинг эрксизлиги, мутелигига нормал табиий ҳол каби қарар эдилар.

Ҳолбуки, ўтган аср бошларида яшаб ижод қилган жадидчилик ҳаракатининг буюк намоёндалари миллий озодлик ибтидосини ўртаасрчиликнинг чиркин одатлари, традицияларига қарши кураша, ўзбек аёлининг озод, илм-маърифатли бўлишида кўрганлар. Бугунги кунда миллий мустақиллик, озодлик ва демократик эркинлик учун курашган улуғ аждодларимизнинг илмий-фалсафий меросини янгича тушуниш ва талқин этиш айниқса муҳимдир.

Қодиркул РЎЗМАЗОДА,
файласуф

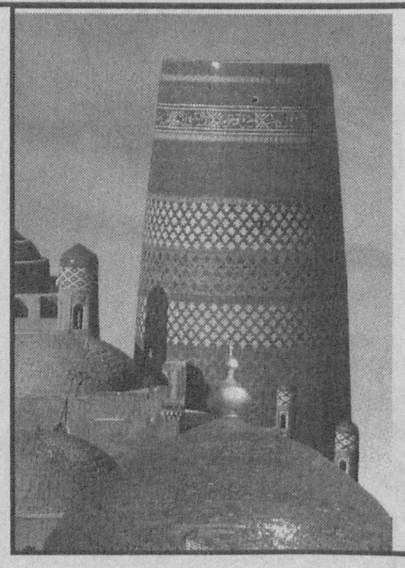

«КАЛТА МИНОР»НИ ТИКЛАСА БЎЛАДИМИ?

Хивада аввалги асрда бунёд этила бошлаган улкан минора турли сабаблар боис чалалигича қолиб кетган ва сўнгра у «Калта минор» деган ном билан атала бошлаган.

Бундай қарасангиз, у шаҳардаги муҳташам, мукаммал миноралар, биноларга уйғун келмай, қурилиши охирига етмагани учун гармонияга ҳалал бериб тургандай.

Эндиликда айни шу минорани тиклаш — уни ниҳоясига етказиш пайти келди.

Мустақил давлатимизда туризм йилдан-йилга ривожлана бориб, унинг ўзига яраша даромади ҳам ортиб бораётган экан, шундан бир улушини минорани тиклашга сарф қилинса айни муддао бўларди.

Худога шукур, ҳозир шу ишнинг уддасидан чиқа оладиган меъмор усталар бисёр.

Тошкентдаги Кўкалдош мадрасаси фасадининг икки бурчидаги икки зеб минораси — меъморлар тили билан айтганда, гулдасталар 1946 йилнинг кузидаги зилзилада учиб кетганидан сўнг орадан бир кам эллик йил ўтгач, у тикланди. Тикланганда ҳам бундай фахрли иш меъмор усталар ўртасида «талаш» бўлиб кетди.

Эндиликда шу хайрли иш бошланиб, парчаланиб, парчаланиб яна юқорига-ҳавога чиқишга доим мойил бўлади. Европада МХФ зарарли бирикмаларининг қанчалигини аниқлаш мақсадида махсус тайёралар Алп тоғлари, Марказий Европа, Германия, Ирландия, Жанубий Европа устида доимий учиб ҳаво қатламлари ҳолатини мунтазам ўрганмоқда. Фазодан келаётган, йўлига тўсиқ қўйилмаган кучли радиация одамнинг иммун тизимларини ўта заифлаштиради, тери саратони касалликларини авж олдиради, кўзнинг турлича касалланишига олиб келади. Фазодан келаётган радиация қишлоқ хўжалигида ҳосилдорликнинг тушиб кетиши, уруғларнинг айниши, айрим ўсимлик турларининг бутунлай йўқолиб кетишига сабаб бўлади. Тоғларда емирилишлар кучаяди, асрий музликлар юпқалашади, ёрилади.

Жанубий Қутбда озон туйнуги даврий тарзда кенгайгани боис Қутбга яқин Чилининг жанубидаги Пунта-Аренас шаҳрида махсус фонарлар қўйилган. Фонарларнинг чироғи қизил тусда ёна бошлаганда шаҳар аҳолиси қора кўзойнак тақади, ялангбош юрмайди, қалин шляпа кияди, устиларига узун енгли кўйлак илишади.

Ер юзидаги мамлакатлар биринсирин куррамиз атрофида ҳаво ҳамда озон қатламларини тоза сақлаш, муҳофаза қилишга киришмоқда. Кўп муваффақиятли лойиҳалар ишлаб чиқилиб, ҳаётга тадбиқ этилмоқда. Ахир ер юзида айни бир дамнинг ўзида неча миллионлаб моторлар, двигателлар, компрессорлар, иссиқлик энергияси манбалари, атом энергияси манбалари ишлаб туради. Уларнинг бир дақиқа ичидаги энергия қуввати қанча бўларкин? Ердаги иқлим яна ҳам ўзгармасинми?

Тикланганда ҳам бундай фахрли иш меъмор усталар ўртасида «талаш» бўлиб кетди.

Эндиликда шу хайрли иш бошланиб, жойизли бир ниятни кўзлабсизлар, дегим келади.

Ахир бизнинг жамиятда аёлларга эътибор катта. Аълочилар — қизлар, фаоллар — қизлар. Тадбиркорлар — аёллар, шифокорлар, муаллима... худди улар эркига, кўнглига энди дахл қилиб бўлмайдигандек... Бир тарафдан адолатли қонунлар... Аммо барибир бутун жаҳонда бугуннинг долзарб масаласига айланган аёлга зўравонлик бизда ҳам йўқ эмаслигини энди сезаяпмиз-ку. Муаллима сифатида хулоса чиқармасдан аввал бир воқеани келтирай: бир қизни биламан. Қиз деса дегудай эди. Ота-онаси кўз устида қўйиб ўстирди. Ўқиб, архитектор бўлди. Шоир табиати ҳам бор эди. Ёзар, айниқса, кундалик дафтар тутишларга, дафтар четига расм чизиб, шеър ёзишларга ишқибоз эди. Оилада тўнғич бўлгани учун қозон-ўчоқ, бичиш-чатишларгаям уста эди. Йигитнинг «ўлдим-куйдим»ига ишониб бир оилага келин қилиб бердилар.

Аёл зотининг сифати кўп: муқаддас, қудратли... Аммо барча сифатлар ичра «гулдай» деган қиёс унга кўпроқ ярашади. Худди шу сифатда унинг гўзаллиги ҳам, нозиклиги ҳам, ҳайратга тушира олувчи кучи ҳам мужассам. Худди шу жиҳати ўзига жуда ярашиқли бўлгани учун бу ўхшатиш ёнига «зўравонлик» деган беўхшов, кўпол, оғриқли бир тушунча сиғмади. Аммо ҳаёт ҳаёт экан-да, бизнинг тасаввурларимизни гоҳ писанд қилмас экан. Мен «Миллий тикланиш» газетасида эълон қилинган аёлга, оилага зўравонлик, шу иллат илдизлари, оқибатлари ҳақидаги мақолалардан жуда таъсирландим. Бу мавзуга яқинлашиб, жойизли бир ниятни кўзлабсизлар, дегим келади.

Ахир бизнинг жамиятда аёлларга эътибор катта. Аълочилар — қизлар, фаоллар — қизлар. Тадбиркорлар — аёллар, шифокорлар, муаллима... худди улар эркига, кўнглига энди дахл қилиб бўлмайдигандек... Бир тарафдан адолатли қонунлар... Аммо барибир бутун жаҳонда бугуннинг долзарб масаласига айланган аёлга зўравонлик бизда ҳам йўқ эмаслигини энди сезаяпмиз-ку. Муаллима сифатида хулоса чиқармасдан аввал бир воқеани келтирай: бир қизни биламан. Қиз деса дегудай эди. Ота-онаси кўз устида қўйиб ўстирди. Ўқиб, архитектор бўлди. Шоир табиати ҳам бор эди. Ёзар, айниқса, кундалик дафтар тутишларга, дафтар четига расм чизиб, шеър ёзишларга ишқибоз эди. Оилада тўнғич бўлгани учун қозон-ўчоқ, бичиш-чатишларгаям уста эди. Йигитнинг «ўлдим-куйдим»ига ишониб бир оилага келин қилиб бердилар.

Бир ҳафта ўтмаёқ оила юмушларидан бўшаб, ўз хонасининг бир бурчагида завқ билан янги ҳаёт таассуротларини ёзаётган келинчакни қайнона кўриб, жазавага тушади.

— Нега ёзасиз? Нимани ёзасиз?

— Кундалик, ойижон. Кўрган-кечирганларим... Кексайганимизда болаларимиз ўқишса, бобом, бувим, ота-онам шундай яшашган экан, дейишса...

— Сен ҳали сиримизни ёзиб қолдирмоқчимисан? Йиғиштир, агар яна бир шундай иш қилаётганингни кўрсам, оловга отаман!

Табиийки, янги келинчак дарров жанжал чиқаришни истамайди. «Иэри ҳам онаси бақир-чақирини бошласа «ҳай» демади. «Акам бевақт ўлиб, онам асабий бўлиб қолган, чида», деди.

Оддий кундалик ёзишга қаршиликдан бошланган зўравонлик ахийри келинчакнинг ўз жонига қасд қилишга тайёргарлигига келиб етди. Ҳайриятки, бу воқеа содир бўлмади. Олди олинди... Мен шу ва шунга ўхшаш воқеаларни кузатганимда бу оддийгина қайнона-келин можароси эмаслигини ҳис этаман. Бу ҳолат умуман гўзаллик билан жаҳолат ўртасидаги курашлардай менга, имкон туғилиб, аёл кишининг худодан берилмиш гўзалликлари намоён бўлган сари жаҳолат ҳам жазавага тушаяпти.

Жаҳолат нимадан қўрқади?

Ҳурлик туйғуси аёлни яна ҳам гўзаллаштиради. Бугунги биздаги зўравонликка интилиш — ана шу туйғу, ана шу гўзаллик қошидаги қўрқув, қўрқувнинг хунук жазаваси. Чунки гўзаллик ва маърифатдан қўрқади жаҳолат. Улар жаҳолат инсонни тубанликка тортишига йўл қўймайди-да.

...Мен илм олаётган, илмдан осойиш, оройиш топаётган қизларга сабоқ берар эканман, улар шу ҳолатни тушунишларини жуда истайман. Ва бу мавзу севимли газетамизда давом этса, деган истагим бор. Ахир, қайси мавзуга, умуман, қайси нарсага яқин бораверсак, ўша нарсани ойдинроқ кўра бошлаймиз. Аниқ, бор-йўғи кўринган иллатни таҳлил қилиш, ўрганиш, ундан халос бўлиш йўлларини ўйлаш осонроқ.

Бўритош НОСИРОВА,
Қарши педагогика коллежи муаллимаси

ЎЗБЕК АЁЛИ, ОИЛА, ЖАМИЯТ МУНОСАБАТЛАРИ

Беш марта суд қарори, навбат олтинчисига:

ИККИ ТОМОННИНГ БИРИ — ... МАРҲУМА

Ҳурматли таҳририят!

Биз бир неча бор суд жараёнларини ўз бошимиздан кечирдик. Бир масала юзасидан олтинчи марта бўладиган шу суд жараёнининг ўзи икки марта орқага сурилиб, учинчи марта ҳам (26 сентябрда) яна қайта кўриб чиқиш учун қолдирилди. Буни қанча чўзилишини биз билмаймиз. Беш марта бўлиб ўтган суднинг ҳар бирида ҳал қилувчи қарор чиққунча шундай ҳолатлар такрорланган, ҳар бири неча марта, неча кун оворагарчилик келтирганини ўйлаб ахийри таҳририятга шикоят аризаси ёзяпман. Балки биздай сарсон бўлиб юрганлар кўпдир.

Шикоят хатлари турлича бўлади, лекин марҳума билан судлашишдек суд иши юзасидан мактуб ёзилмагандир деб ўйлайман.

Марҳума онам даъвогарлигида 2000 йилда бошланган ва бир неча бор бўлиб ўтган суд жараёнларидан бошимиз чиқмай қолди. Онам оламдан ўтгач ҳам (яъни икки томоннинг бирисиз, фақат онам ҳаётлигида ҳам, кейин ҳам онамнинг ишончли вакили — мен ва иккинчи томон) бир неча бор иш судда қайта кўрилаверганини, айни пайтда олтинчи бор суд жараёни давом этаётганини айтсам, мутахассислар ҳам ажабланишар балки.

Онам Мария Петровна ҳаётлигида ўтган сўнгги судда унинг даъвоси тўғри деб топилиб, адолатли ҳукм чиққан, умрининг сўнгги дақиқаларида бу ҳақда эшитиб кўз юмган эди. Афсуски, тириклигида кекса ва бемор онамни кўп ташвишга қўйиб, сохта ҳужжатлар асосида уйини тортиб олишга уринган невараси Ольга Шашурина у оламдан ўтганидан кейин ҳам энди руҳини безовта қилишдан тўхтамаяпти. Бир томоннинг тўлиқ иштирокисиз ўтадиган суд жараёнлари нохолис бўлишини бир неча бор кўриб, марҳуманинг ҳаётлигида ўтказилган суднинг тўғри қарорини ўз кучида қолдиришга балки сиз кўмак берарсиз деган умиддаман. Ахир биз учун тирикларнинг муаммолари ҳам етарли бўлиб, марҳуманинг ҳаётлигида тўғри ҳал қилинган ишни вақт ва маблағ кетказиб қайта кўриш ва асоссиз қарор чиқариш на мантиққа, на адолатга тўғри келади. Узундан-узоқ давом этаётган бу суд жараёнларини имкон қадар баён қилсам.

Онам Мария Петровна қандли диабет, қон босими ошиши, атеросклероз, трафик яра, кўз касалликлари билан узоқ бетобликни бошидан кечирди. Қандли диабет қаттиқ хуруж қилиб қолган кунида (буни врачлар кўрсатмаси исботлаган) унинг уйига нотариус Л. Г. Аҳмедовни етаклаб келган невараси (марҳум акам Николайнинг қизи) ва унинг онаси Тамара уйни ҳадя қилиш ҳақидаги сохта ва мазмунан ҳам асоссиз ҳужжатга беш дақиқа ичида имзо чектириб кетишади. Онам касаллиги туфайли нима қилдиришганини бутунлай билмай ҳам қолади. Ўша пайтда уйда акам Геннадий ҳовлида юрган бўлган. У беш дақиқага онамни кўргани келиб кетишди деб ўйлаган. Ваҳоланки, шу уйда рўйхатда турган Геннадий "ҳадя шартномаси"дан хабардор қилинмаган. Ушбу уйда (Тошкент шаҳри, Зайтун кўчаси, 42-уй) яшовчилар ҳақидаги маҳалладан берилган маълумотномада ҳам Геннадийнинг исми қайд этилмаган. Бу ҳол "Охунбобоев-16" маҳалла мутасаддиларининг ўз ишию виждонан қарамаганлигини билдиради. Бунинг устига уйнинг лойиҳаси билан унинг ҳадя қилинган 1/2 қисми амалда уйнинг бутунлай ўзини ташкил этиши нотариусни ўйлантирмагани ажабланарлидир. Тўғри-да, беш дақиқада нимани ҳам ўлчаш мумкин?! Улар беморнинг оғир ҳолатидан, эс-ҳуши хасталик боис вақтинча ўзида бўлмаётганидан фойдаланиб, ўзлари тайёрлаб келган ҳужжатга тезда қўл қўйдиришга киришган, холос. (Ҳозирги суд жараёнларида нотариус Л. Г. Аҳмедов буни "техник хато ўтган" деб билдирди. Лекин бу сўзлар суд протоколидан негадир тушиб қолган. Ҳадя шартномасини расмийлаштиришда йўл қўйилган кўплаб хатоларни санаш мумкин (уларга доир ҳужжатлар илова қилинмоқда). Хуллас, бир йил ўтгунича улар бу шартнома ҳақида ҳеч кимга, ҳатто "совға" берганнинг ўзига ҳам айтишмаган, шартноманинг бир нусхаси ўша пайтда онамга берилмаган. Ким билади, эҳтимол ҳаётдан кўз юмишини кутишгандир.

Бир йилча вақт ўтгач, унга бу ҳужжатни кўрсатишади ва "уй эгаси" (невараси Ольга) ўз оиласи билан кўчиб келади. Кейин-кейин онамга уйни бўшатиб қўйишни айта бошлайди.

Онам Мария Петровна 2000 йил 19 июлда Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туман судига ушбу ҳадя шартномасини ҳақиқий эмас деб топишини сўраб даъво аризаси киритади. Иш ҳар томонлама холис кўриб чиқилиб, 2000 йил 21 декабрдаги суд қарори билан бу ноқонуний ҳадя шартномаси ҳақиқий эмас деб топилади .

Шундан сўнг Тошкент шаҳар судига Олга Шашурина кассация шикояти бергач, Мирзо Улуғбек туман судининг қарори бекор қилиниб, иш қайтадан кўриб чиқишга юборилади. Ишга доир бир неча янги далилий ҳужжатлар тўпланади (хатимга улардан илова қиламан). Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманлараро судининг 2001 йил 29 ноябрда мазкур ҳадя шартномасини яна ҳақиқий эмас деб қарор чиқаради, иш М. Петровна фойдасига ҳал бўлади.

2001 йил 1 декабрда онам оғир хасталик ва айтиш мумкинки, маънавий изтироблар туфайли оламдан ўтди. Лекин бевисининг дафн маросимига ҳам келмаган Ольга Шашурина суднинг адолатли қарорини бекор қилиш йўлларини излашда давом этди.

Тошкент шаҳар суди фуқаролик ишлари бўйича апеляция коллегиясининг 2002 йил 14 март қарорида туман судининг 2002 йил 29 ноябрь куни чиқарган қарори ўз кучида қолдирилиб, прокурор ёрдамчиси И. Р. Бабаян киритган протести ва Ольга Шашуринанинг шикояти қисман қаноатлантирилди, хусусан, "Фуқаролик кодекси"нинг 507-моддаси мазмуни (бировнинг ҳаётига таҳдид қилиш) қарордан олиб ташланди.

Онам Мария Шашуринанинг қазо қилганига ҳам бир йил ўтиб қолди, аммо О. Шашурина ҳамон тинч тургани йўқ. У низоли уй-жойда туриш учун мустақил ҳақ-ҳуқуқи борлигини белгили қилиш мақсадида менинг устимдан даъво қилиб судга мурожаат этди. Унда шунингдек, онамнинг менга берган васиятини бекор топишни сўраган, ўзининг набира сифатида меросга ҳақи борлигини важ кўрсатиб, онамнинг уйини ўз номига расмийлаштирилиши ҳаракатида бўлган. О. Шашурина ҳадя шартномаси асосида онам ҳамда укам Г. Шашуриннинг розилигисиз онамнинг уйига рўйхатга кириб олганлиги сабабли уни онамнинг ноқонуний равишда ўзлаштиришга асос бўлолмайди-ку.

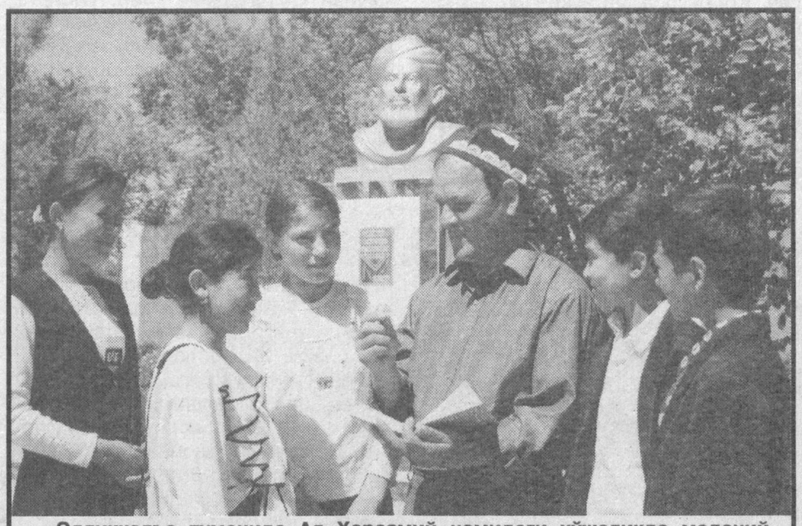

Элликқалъа туманида Ал Хоразмий номидаги хўжаликда маданий-маърифий ишлар яхши йўлга қўйилган.
Суратда: Мактаб ўқувчилари Хоразмий ёдгорлигини зиёрат қилишмоқда (Тулдурсун қишлоғи)

Биз усиз одамларни уй билан таъминлаш имконияти ҳам эмасмиз-ку?! Қолаверса, у бу ерга кўчиб келишидан олдин онасининг Сирғали туманидаги уйида ўз оиласини рўйхатда тураради (бу ҳақдаги маълумотни ҳам илова қиламан).

Ҳурматли таҳририят!

Сунъий равишда чигаллаштирилган бу ишда адолатнинг қарор топишидан марҳума онамизнинг руҳи ҳам тинч бўлган бўлур эди. Мен бу ишга дахлдор барча масъул шахслардан онамнинг руҳини ҳадеб безовта этмасликларини қаттиқ илтимос қилган бўлур эдим.

Бу ишга сўнгги нуқта қўйишга балки таҳририят ёрдам берар деб умид билан жавоб кутиб қоламан.

Хатда тилга олинган ва бошқа зарур ҳужжатлар кўчирма нусхаларини илова қиламан.

Ҳурмат билан
Владимир Шашурин.

Шикоят

Туман-шаҳар судлари орасида оворагарчиликлар, бир неча бор бўлиб ўтаётган суд жараёнларига сўнгги нуқта қўйилишини истардик. Бу чигал, узлуксиз суд иши тугамаётгани, мутахассислар айтганидек, "Фуқаролик кодекси"нинг 351-моддасига биноан онам оламдан ўтиши билан тўхталиши керак бўлган бу иш давом этаётгани, нотўғри, ноқонуний қарор чиқаётгани наҳотки ҳеч кимни ажаблантирмаса?!

Ольга Шашурина судларда уйи йўқлиги, икки нафар фарзанди, эри билан борадиган бошқа жойи қолмаганлигини айтади. Лекин кишиларнинг уй-жойи йўқлиги бировнинг уйини ноқонуний равишда ўзлаштиришга асос бўлолмайди-ку.

Шундан сўнг Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туман судига ушбу ҳадя шартномасини ҳақиқий эмас деб топишини сўраб даъво аризаси киритдим.

Ольга Шашурина онамнинг уйини ўзига олиш мақсадида судлашиш, иш қўзғаш учун ҳаракат қилаверди ва бунга муваффақ бўлди. Натижада Тошкент шаҳар прокурори М. И. Наимов киритган протест Тошкент шаҳар суди фуқаролик ишлари бўйича Раёсатининг 2002 йил 15 ноябрдаги қарори билан қаноатлантирилди. Шуниси ажабланарлики, Раесат қарори ва прокурор Наимов киритган протест бир-бирига сўзма-сўз мос келиб турибди. Қарорда иш бўйича бошқа кўрсатмалар акс этмаган, мен ва двокатимнинг чиқишлари кўрсатилмаган, мен кўрсатган қўшимча далиллар тилга олинмаган. Раёсат иши давомида менга ва адвокатимга ўз сўзларимизни охиригача айтиш имкони берилмади. У номигагина бўлиб ўтаётгандай, худди қарор аввалдан қабул қилиб қўйилгандай эди.

Бошқа гувоҳларнинг гувоҳликларига мунеосабатни-ку қўя турай, у ерда ҳатто онамнинг кўрсатмалари ҳам ўқиб эшиттирилмади. (Шикоят муаллифи ушбу ўринда ҳадя шартномасини сохталиги, унда кўп хато ва камчиликлар борлиги расмийлаштириш ҳужжатларида қонунга зид, яъни тузатилган ўринлар учрашини исботлашга қаратилган далил, М. Петровнанинг шартномани имзолаш пайтидаги касаллик ҳолати (қонда қанд моддасининг 22, даражага чиқиб кетиши), уни йигирма йилча даволаган врач кўрсатмалари ва бошқа шу каби ишга доир бир неча гувоҳлик кўрсатмалари, далиллар келтириб ўтган — Таҳририят).

Хуллас, Раёсат томонидан чиқарилган қарор сохта ҳадя шартномасини қайта кучга киритди.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази масъул кишиларнинг ҳуқуқий маслаҳати билан Ўзбекистон Республикаси Олий судига икки марта мурожаат этдим. Биринчи хатимга суд коллегияси раиси А. Т. Бабақулов имзоси билан (1.04.2003) жавоб хати олдим. Иккинчи бор Олий суд раиси ўринбосари Бахтиёр Жамоловга 2003 йил 11 апрелда учрашиб, иккинчи аризани киритдим. Олий судга ёзган бу аризамга фуқаролик ишлари бўйича суд коллегаси раиси Ф. А. Абдуазимов имзоси билан 2003 йил 13 июнда жавоб олдим. Хуллас, мазкур иш яна қайта кўриб чиқиш учун Мирзо Улуғбек туман судига юборилди.

*** Рус тилида ёзилган ушбу шикоят аризаси мазмунан қисқартирилган ҳолда берилмоқда.**

Акс садо

ФОЛБИН ҲАМ ИРИБГАР

«Миллий тикланиш» газетасининг 2003 йил 19 август сонида берилган Гулора Исмоилованинг «Афсун» номли шикоят мактуби қўлимга қалам олишга ундади.

Бир куни зиёли аёллар билан бир ҳамкасабамникига тўйга бормоқчи бўлдик. Тўйхона яқинида йиғила бошладик. Йўлда бораркан-миз, ҳамроҳларимиздан бири «Анави мошинага суяниб турган икки аёлга қаранг, чап томондагиси фолбин» деди. Қарасам, замонавий кийинган 30-35 ёшдаги аёл. Мен дугонамдан сўрадим: «Сиз у фолбинни қаёқдан биласиз? У тўйга таклиф этилганми?»

Тенгқур аёллар билан гоҳо суҳбатлашганимда «келиним (укамнинг хотини) ойимни ҳам, бизни ҳам укамга ёмон кўрсатиб қўйган, унинг илму амалини қайтариб келишим керак» қабилидаги гапларни эшитиб қоламан. Мен дарҳол уларнинг фикрларини тўғирлашга ҳаракат қиламан. Лекин бундай қисқа суҳбатлар ёрдамида кишиларни фирибгарлардан қайтара оламиз, деб айтолмайман. Аёлларимиз аянчли ҳолга тушмасликлари учун афсун ва унинг оқибати ҳақида тез-тез матбуот орқали фикр-мулоҳаза юритишимиз, ўрни келганда мутахассислар, дин пешволарининг ҳам бу хусусдаги чиқишлари билан танишиб боришимиз керак деб ўйлайман. Мактубда суд ишлари ҳақида ҳам ёзилибди. Ўйлайманки, газета бу борада албатта ўз ўқувчиларига зарур кўмак бера олади.

Қолаверса, биз қураётган давлатда адолат устувор бўлишида, Ватанимизнинг равнақ топишида суд, ҳуқуқ, адлия ходимларининг роли жуда катта. Жонидан алам ўтган, хўрланган бир аёл ва учта нораси-данинг тақдири билан боғлиқ бу ишни кўрган адолатли суд ходимлари ота бўлмишга ўзининг уч фарзандини ҳам тарбиялаб, едириб-ичириб, уйли-жойли қилиш шартлигини тушунтирсалар, тўғри йўл кўрсатсалар, ажаб эмас.

Фолбинга ишонибми, мажбур бўлибми, болаларингизнинг отаси олдида тиз чўкмасдан аввалроқ ҳозирги қатъиятингизни қўллаганингизда балки бошқачароқ бўлармиди, деб ўйлаб қолдим. Шу билан бирга, қийналиб, не-не хаёлларга бориб бўлса ҳам ўз дардингизни ёзганингиз учун раҳмат айтмоқчиман, чунки бу мақолада кўтарилган масалалар, менимча, бир-биридан долзарбдир. Ахир эл-юрт фарзандларини оналар вояга етказадилар.

Парида НУРМАТОВА

ҒОЗҒОН МАРМАРИ

Тоштарошлик (сангтарошлик) ота-боболаримиздан мерос бўлиб келаётган миллий-маънавий қадриятларимизнинг бир қисмидир. Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Хива ёки Шахрисабз каби қадим шаҳарларнинг қай биридаги тарихий обидалар билан танишмайлик, ўзига хос мармар ашёлар намуналарини кўрамиз.

Айниқса, Ғозғон усталари томонидан ясалган мармар ашёлари гўзал санъат асари сифатида диққатингизни тортади. Ғозғон ва Ғозғон мармари ҳақида "Зафарнома", "Абдулланома", "Бобурнома" каби тарихий манбаларда ҳам муҳим маълумотлар берилган. Уларда айтилишича, қадим-қадимдан дид билан нақшланган, байтлар, ҳикматли сўзлар ўйиб битилган сержило Ғозғон мармари товоқлари харидоргирлиги билан ҳамиша эътиборда бўлган. Ўтмишда бундай ашёлар энг оддий — ибтидоий асбоблар: теша, темирқалам, қайроқ ва қум тош, намат ва ипак матолар билан фақат қўл кучи васитасида ишланган. Ниҳоятда машаққатли ва диққатталаб иш бўлса-да, усталар бор маҳоратини ишга солиб, ота-боболари санъатини давом эттирганлар. Айтишларича, мармар товоқларнинг қадр-қиймати уларнинг турли микроблар ва зарарли унсурларга акс таъсири билан баҳоланган. Шу сабабли Бухоро амирлари саройида олтин, кумуш идишлар билан бир қаторда мармар товоқларга ҳам жиддий қарашган.

Бухородаги Арк ва Ситораи Моҳи хосса музейларида ҳозирга қадар тўрт юздан ортиқ мармар товоқлар мавжуд бўлганлиги фикримизнинг далилидир. Улардан бирида қуйидаги байтни ўқиймиз:

Табаррук ин табақи санги мармар
Чу бехтар аст табақи Чину Қашқар.
Табарук бувадашаз баҳри он аст,
Кис асли конашон дар бари Ҳайдар.

Сўзма-сўз маъноси:

Табаррукдир бу мармар лаган,
Чину Қашқар чиннисидан ҳам.
Муқаддасдир бу сабаб билсанг,
Асли кони Ҳайдар сеҳридан.

Шунингдек, мармар товоқларда ҳикматли сўзлар, улуғ мутафаккирларнинг тафаккур дурдоналари ҳам санъаткорлик билан жило топган. Товоқларнинг бирида арабча: "Шарфул инсонил бил илму вал абадий ло бил моли насаб", яъни: "инсоннинг шарафи ва ҳурмати унинг мансаби ва молу дунёси билан эмас, илму одоби билан ўлчанади" деб ёзилган.

Демак, бундан товоқсоз усталар илмда ҳам, тафаккурда ҳам муайян даражага эришганликлари, юксак заковат эгалари эканлиги англашилади. Афсуски, бу усталарнинг номлари кимлиги ҳозирча номаълум бўлиб қолаётир. Айримлари ёдгорлик тошлари, ундаги ёзувлар ва саналарни ўрганиш борасида улкан ишларни амалга оширган олим ўтмишдан етиб келган ҳар бир ёдгорлик тошини хоҳ у қабрга қўйилган бўлсин, хоҳ бинога ўрнатилган бўлсин, хоҳ алоҳида бўлсин авайлаш, эъзозлаш ва авлодларга етказиш муҳим вазифа эканлигини қайд қилиб ўтади.

Ғозғон қишлоғидаги клуб олдида мармар ҳовузга ўрнатилган ноёб мармар санъат асари — "Аждарҳо" ва "Наҳанг" ҳайкаллари бор. Лекин афсуски айни кунда улар хароба ҳолига келаётганлиги ачинарлидир. Улуғ уста Абдураҳим Муҳандис меҳнати билан зийнатланган бу ҳайкаллар очиқ-сочиқда, иссиқ-совуқда чатнаб ётибди. Худди шундай манзарани атоқли ҳайкалтарош Туркман Эсоновнинг "Чўпон бобо" ҳайкали тақдири мисолида ҳам кўриш мумкин. "Аждарҳо" ва "Наҳанг" ҳамда "Чўпон бобо" ҳайкалларининг бу хил манзараси, албатта, ҳар биримизни ўйлантиради.

Қўшработ тумани Жўш қишлоғи Кўктош ота қабристонида Маҳмуд Ғозғонийнинг ижодига мансуб ушбу байтлар бор:

Оламки дар у саботи кам бебинам,
Дар ҳар тарафаш ҳазор ғам бебинам.
Ин кўҳна работ ҳастки ва ҳар тарафаш,
Роҳи биёбони алам бебинам.

Мазмуни:

Бу оламда сабр, сабот абадийликни кўрмадим.
Теграсин ўраган юз минг дард, ғам кўрдим.
Бу кўҳна работки ҳар томонда, Йўқлик биёбони-сўқмоғи алам кўрдим.

Ғозғон қишлоқ қабристонидаги қадимги қабр тошларидан бирида ёзилган битик ҳам кишини ўйга толдиради:

Ба дунё дил набадан, ҳар ки мард аст,
Ки дунё сар басар андуҳу ғам аст.
Ба гўристон гузар кўк то бу бубини,
Ки даврон бо ҳарифонаш чи кардаст.

Мазмуни:
Дунё бойлигига бойланма эй мард,
Жаҳон тўла андуҳ, жаҳон тўла дард.
Мозорга кўз ташла мени кўрасан,

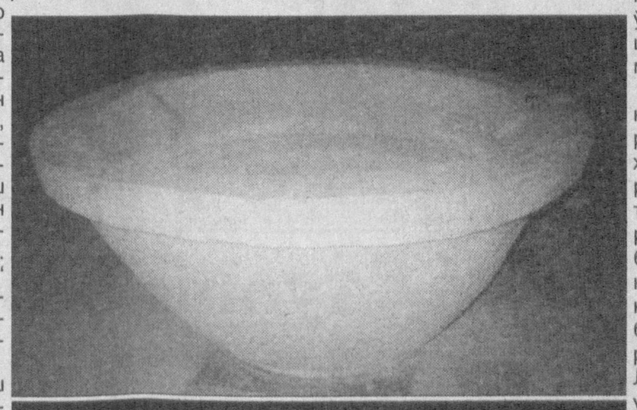

Оғирлиги ярим тонна бўлган тош қозон. уни Бухоро амири (Олимхон) Ситораи Моҳи Хосса ёзги саройи ҳовузига фонтан ўрнатиш учун ясаттирган. Бу ёдгорлик инқилобдан кейин ҳам шу ерда сақланиб қолган. Ўша пайтда бундай қозонларнинг учтаси олиб кетилган ва улар тақдири номаълумлигича қолган.

Даврон ҳарифига қандай қўйган шарт.

Бундай санъат намуналари, тошлардаги битиклар замирида улкан бир тарих бор. Ҳалигача ҳеч ким деярли шуғулланмаган бу нодир ва бебаҳо асарлар ва уларнинг тақдири, бу ноёб дурдоналарни келажак авлодга ектказиш ҳақида қайғуришимиз зарур, албатта. Ўзбек сангтарошлиги илмий тадқиқини кутаётган бир хазинадир. Бу нозик санъатнинг буюк намуналари Ҳиндистоннинг Тожмаҳалида, Самарқанддаги Регистон, Бухоро, Қўқон шаҳарларида ва ҳатто Санкт-Петербург, Москва, Париж шаҳарларидаги музейларда сақланмоқда, уларни фақат ўрганиш ва тадқиқот ишлари орқали рўёбга чиқариш вақти аллақачон етган.

Сангтарошлик — игна билан қудуқ қазишдек машаққатли касб. Аммо ана шу машаққат орқали ажиб санъат намуналари яратилади. "Тошда гул ундириш" деган нақл ҳам шундан келиб чиққан бўлса не ажаб.

Ҳақиқатда эса мармар буюмларни турли нақш, орнамент ва шакллар билан безаш боболардан қолган меросдир. Қадимий мармар буюмларда масалан, сандалтош, нонтош, тошновлар, мармар товоқ, қабр тошлар каби мармарий ашёлар атрофи "гандумак", "чингила", "шох", "шох бўта" ва турли ўсимликсимон нақшлар билан безатилган, айниқса тошда ислими нақшларнинг чизилиши жуда эътиборлидир. Қадимги усталар кўпроқ геометрик нақшлар чизишда ҳам ўз маҳоратларини ҳам кўрсата олганлар. Масалан, Ғозғондаги Шоҳимардон масжиди тошдан қурилган бўлиб, унда умуман ёғоч ишлатилмаган. Бино ичидаги устунлар, ярим устунлар, пойдевор ва тепа деворлар ҳаммаси тошдан қилинган. Айтишларига қараганда, Шоҳимардон масжиди дарвозаси ҳам, остона ва болодариси ҳам тошдан экан. Йиллар ўтиши билан бу буюмлар йўқолиб кетган, ҳозир ўрни бор, холос. Панжара ойналар ҳам мармар тошдан бўлган. Ҳозир ойна мармар панжараларни Хўжа Баҳоуддин ва Абдуҳолиқ Ғиждувоний мақбараларида кўришимиз мумкин.

Тарих — ибрат

Шоҳимардон масжиди девори атрофига мармар тошларда Қуръон суралари, ҳадислардан намуналар ёзилган, унинг атрофи чиройли қилиб безатилган. Ҳарфлар араб алифбосининг сулс усулида, ниҳоятда маҳорат ва билимдонлик билан ёзилган. Ана шундай мармар лавҳалар Нурота чашмасида Хўжа Ҳасан Нурий қабрида, Карманадаги Қосим Шайх мақбарасидаги Амир Аҳадхон қабрида қўйилган. Бу лавҳаларда марсия, дунёнинг бебаҳолиги ва бошқа доно сўзлар ўйиб ёзилган. Азалдан тошларда байтлар, ҳикматли сўзлар ёзиш анъана бўлганлиги кузатилади. Шу боис мармар идишларда шеърий лавҳалар, ҳикматли Қуръон суралари ўйиб ёзилганки, улар ўз шаклини ҳозиргача йўқотмаган.

Ҳозирги кунда санъатнинг бу туридан сабоқ бериш учун Нурота туман ҳунар мактабида сангтарошлик касби, 6-сонли мактабда тоштарошлик тўгараклари очилган. Бироқ бир тўгарак доирасида чуқур малакага эга бўлиш қийинлигиданми, уларни битирганлар ҳозирча бирор нарса ясай олишмаган. Лекин шундай бўлса-да, улар келажакда бунинг уддасидан чиқишади, аждодлар ишини давом эттиришади, деб умид қиламиз.

Бугунги кунда Ғозғон мармар конида йирик тош кесадиган Италия — Корея станоклари ўрнатилган, бу технологиялар ёрдамида мармарни истаган шаклда ёки қалинликда кесиш мумкин, бу ерда турли шаклдаги буюмларни ҳам ясай оладилар. Ўзбек мармарига талаб юқорилигидан нафақат бизнинг, балки хорижий мамлакатлардан ҳам катта хусусий корхоналар бу буюртмаларни тўла бажариш потенциали ва имкониятига эга эмас. Агар хорижий технологиялар етарлича олиб ўрнатилса, бундай шароит ва имкониятлар юзага келган бўлур эди.

Ғозғон тоштарошлик санъати анъаналарини авайлаш, бойитиш, мўъжизакор сангтарошлар, қўли гул усталар қолдирган маданий меросимизни чуқур ўрганиш, уни ривожлантириш, бугунги кун авлодининг ҳам бурчидир.

Гулора АБДУЛЛАЕВА,
Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат Маданият институти аспиранти

* Шеърлар Ғозғонлик ўқитувчи Раҳмон Асадов эркин таржимасидан

ЎЗБЕК ТИЛИНИ ЎРГАНАМИЗ

Республикамизда кейинги йигирма йил ичида чет элликлар учун ўзбек тилини чуқурроқ ўрганишга мўлжалланган жуда кўп китоблар нашр этилди. Уларнинг ҳар бири у ёки бу жиҳати билан бир-биридан ажралиб, бир-бирини тўлдириб туради. Туркия ва Жанубий Корея мамлакатларида ўзбек тилидан сабоқ бериб келаётган тажрибали олим Бердак Юсуфнинг "Ўзбек тилини ўрганамиз" қўлланмаси ҳам ўзига хос хусусиятга эга. Китоб ўзбек тилини энди ўрганаётган ўқувчиларга мўлжалланган бўлиб, у йигирма дарсдан иборат. Илгариги дарсликларда кўпроқ грамматикага урғу берилган бўлса, ушбу қўлланмада оғзаки нутқни ривожлантиришга асосий эътибор қаратилган.

Муаллиф ўқувчининг оғзаки нутқини ўстириш мақсадида кундалик ҳаётда тез-тез учрайдиган суҳбат, диалоглардан унумли фойдаланган. Ундан Ўзбекистонга келган чет элликлар ўзбеклар ҳаётига оид зарур маълумотларни ҳам оладилар. Ҳар бир дарс уч қисмдан иборат: ҳаётий лавҳалар асосида тузилган матн; грамматик маълумот; машқлар. Масалан, ўн тўртинчи дарсда аввал дам олиш, байрам, инглиз тилига оид матнлар берилган. Сўнгра келмоқ, ўқимоқ феълларининг шарт майлидаги туслaниши кўрсатилади. Ушбу дарсни мустаҳкамлаш мақсадида ўқувчига тўртта машқ берилган. Муаллиф ўқувчини ўзбек тилига қизиқишини кучайтириш мақсадида дарсларни хилма-хил тузган. Китоб охиридаги ўзбекча-инглизча мухтасар луғат ўқувчи сўз бойлигини оширишига ёрдам беради. Ушбу қўлланманинг келгусидаги нашрлари учун қуйидаги таклиф ва мулоҳазаларимизни билдирмоқчи эдик.

Қўлланмада и унлиси икки, уни, ёзди, келди сўзларида юмшоқ, қиш, ёлғиз сўзларида қаттиқ талаффуз қилинади деб тушунтирилади. Ўрта аср ўзбек луғатшуноси Толи Ҳиравий биринчи гуруҳ сўзларда и унлиси тўлиқ, иккинчи гуруҳ сўзларда қисқа талаффуз қилинади деб ёзиб қолдирган. Биз "Бадойи-ул-луғат" тузувчиси фикрига қўшиламиз. Сабаби ўзбек тилида қаттиқлик-юмшоқлик йўқ.

Шунингдек, китобда латифалар билан бирга ўзбеклар менталитетини чуқурроқ очиб берувчи мақол ва ҳикматли сўзлар берилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Ўйлаймизки, бундай қўшимча ўзгартишлар билан қўлланманинг аҳамияти янада ошади.

Эргаш УМАРОВ

ЧЎПИЙ ДОМЛАНИНГ «ОЛДИ-ҚОЧДИ» ТУРУНТЛАРИ

«Чўпий почтаси»дан

МОЯНА

Ёки «тошмасин деб ташияпман»

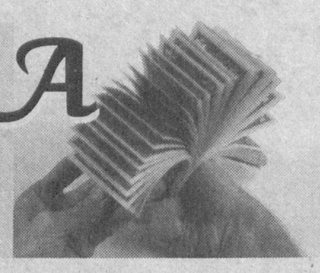

Шу десангиз, Чўпий домлажон, нима кўп, катталарнинг машмашаси кўп. Айниқса, маош машмашасига келадигани йўқ. Одамларгаям ҳайронсан, маошни бергунча шошилишади. Ахир олмасанг ўзидан кўпаяди-ю! Бирини олган қайдаю, бефоиз бўлса ҳам тўрт маошни олган қайда?! Шундай экан, қаёқдаги хазинага боққандай моянага мўлтираб ўтириш шарт эмас-да. Хуллас...

Шу маош деганни бергандан бермагани яхши экан. Хўш, нега дейсизми? Қараб турсам, арзимаган моянанинг машмашаси бир хум тиллага арзийди-ей, «ҳай хотин, ман маош олдим, тилло топганим йўқ!» дейсан афтинг бир сўмликдай ғижимланганча. Ўзи шу машмаша деган сўз асли маош деган сўздан келиб чиққан-ов, қаранг, маош ҳам бир, машмаша ҳам. Бу ёғи, бир бошга бир маош дегандай, нечта боланг бўлса, ишхонанинг сониям шунчага ортади.

Тунов туғруқхона олдидан ўтаётсам, деразага қараб эр хотинига бақиряпти:

— Хотин, болалар, йўғе, ишхоналар сони биттага ортдими?

Хотини жим.

— Нимага индамаяпсан, айтавер, ҳа энди ўрганиб қолдик. Ё... ҳали эртароқмикин?

Бир пас кўринмай кетган хотини яна дераза олдида Фотма Зуҳрами, эгизаклар билан пайдо бўлди.

— Вуй хотинжон, бу нима қилганинг?

Эркакнинг тутақишидан осони йўқ, ранги-қути ўчди-қўйди:

— Нима, мени доллар ишлагани юбормоқчимисан?! Э-э, кетсам кетганим бўлсин! Қайтанга туғмай ўтирасан!..

Ҳа ана, буни олдинроқ ўйлаш керак эди. Ана энди эгизак маошларнинг машмашаси бошланади, олмасанг кутими, олсанг чиқими чатоқ. Айтинг-айтинг, маошсиз ҳам ойига ойдай қилиб юз минглаб ва ё балким ундан кўп устама топувчиларни айтинг. Минг раҳмат шуларга, ҳарна биздай ўзи камчиқимларни маошни вақтида олишу уни сарфлаш машмашасидан фориғ қилиб туришади. Уч-тўрт ойлаб бунақа машмашалар билан ўзлари шуғулланишади, барака топкурлар, элга билдиришмайди, одамларни ўйлашади-да. Элни пулдан юкини енгил қилишади, ўзлари долларларнинг тагида қолишса ҳам, «белим» дейишмайди-ей. Ҳамасининг падаригаям минг раҳмате! Элни деган шундайларни катта қилгани учун. Шунча пулнинг чиқимига чидаганини айтмайсизми?!

Ахир киримга яраша чиқим бўлади-да! Шундай экан, элдан доноси йўқ азизим, эҳ қўй шу маош машмашасини! Ана, кирим ҳам йўқ, чиқим ҳам. Фариштадайсан. Бола-чақа қилмасанг ҳам бўлади! Илло, бир бошга бир маош, иккита бўлса ҳам унчалик фарқи йўқ, икки ёрти бир бутун дегандай-а. Гўшт-пўш деганга ҳинд биродарларга ўхшаб муомалада бўлу одатдагидай тушликни тежасанг бас, бемалол бутуни бир бошга кафил. Уйинг бўлса, албатта! Бу ёғи, шу пайтгача олганга — уй, олмаганга ҳамма ёқ — уй. Тўғри-да, ҳамма маош билан андармон бу замонда ҳеч кимга ортиқча машмашанинг кераги йўқ.

Ҳа айтмоқчи, магар уйинг бўлса, иссиқ сув, совуқ сув, газ-пазга ҳисоблагич ўрнатишнинг бир маъқул жойи борлигини унутма. Локин, бунақа ҳисобли ўт-сувдан зинҳор фойдаланма! Кўрқма, ўт-сувсиз қолмайсан, беҳисобидан қидирса топилади. Илло, ота-бобонгни уйидан сув чиққан эмас! Ва ё қувурда ўт келмаган! Сен ҳам жонон пақирни кўтариб, ана, сувтекинлардан олиб кел. Нима кўп, водопровод қувурларининг бузуқ жойи кўп. Очиғидан дейсанми, ёпиғидан дейсанми, топилади. Кўчакўйларда гоҳ ариқларга уланиб шарқираб ётганларидан бирини белгили қилиб қўй, тамом. Излайверсанг, ҳа айтгандай, анов куни қайсидир ётоқхонада шу сув балосидан ҳожатхонага ҳеч ким киролмаса де. Ўзиям ичар сув туридан экан-да. Эссиз, ахийри увол кетди — сув ҳам, ҳожатхона ҳам... Хуллас, унисига ундан, бунисига бундан дегандай олиб келаверасан. Ташвиш чекма, унақа беҳисоб жойларда «шўтчик-пшотчик» дегани бўлмайди. Тўғри-да, билъакс, буни пулини ким тўлайди?! Ҳа энди, эгаси кўринмаган, қуруқ сув чиқаётган жойни жаримакашлар ҳам кўравермайди. Магар пақирни кўрганларга «тошмасин деб ташияпман» дейсан, гап тамом. Шошганча кетаверасан. Сувниям, сениям ҳеч ким тўхтатмайди. Бу ёқда топармонлар тошмасин деб «қуруғи»ни ташияпти-ю, сувга ўйланасанми?! Бемалол хазина топган кишидай пақирпақир қатнайвер, э савобига қоласан. Қоловурса, на эскичада, на янгичада «ўт ўғриси, сув ўғриси» деб қўйган жойи йўқ. Хотиржам бўл, ийманга дарз кетмайди, ғуж-ғуж савоб. Нима қипти, бу ҳам бир иш — бу мояна. Тирикчиликнинг айби йўқ, демиш аҳли машойих. Билъакс, ўтсувнинг ўзига бир ишхоналик маошни тўкис тўлаб келардингиз-да, мен айтмасам.

Ана энди, энг муҳими, яъни ҳаммом масаласига келадиган бўлсак, аслида буниям ҳеч нозик жойи йўқ, мен сизга айтсам: Нима, душ, ванна бўлмаган замонларда одамлар бурқсиб ўтган эканми?! Қоловурса, айни замонда баъзан автобусда баъзиларнинг ёнида туролмай кўргандирсиз: «Нима бало, ваннасига «самогон» солиб қўйганми? Уфф, «самогон» бўп кетей!» — дейсиз ичингизда. Ўзига секингина бир қизиқчи айтганидай, «ҳаммомга тушсангиз ўласизми?! — дегинг келади. «Ишқилиб, мен тарафдан қўлини кўтармасин-да!» Кўтариб қолса, урди худо, манзилга етгунча бир «самогон»нинг атрофида гирдикапалак бўлаверасиз. ундан кўра тоза ҳавода йўлкирасиз яёв юрган кунларингиздан айланишга рози бўлиб кетасиз. Илло, буни «ўзи бир маошлик автобус» дейдилар, бепул, баҳаво хизмат машинаси эмас.

Лаббай, бир нима дедиларми? Ҳа, сув қиздириш масаласини айтяптиларми? Ие, тўрт-беш йилдан бери ҳалиям ҳар қанақа уйга ўчоқбоши қилмаган бўлсалар, ўзидан кўрсинлар. Эҳ, «домнапеч» қилиб қўймайсизми?! «Коммуналчи»ларнинг сувдай ваъдасига учганлар гоҳ у газетда, гоҳ бу газетда «совқотяпмиз» дейишдан ва ё телевизорда қалтираб туришдан нарига ўтмайди, ким сизга айтса ҳам. Ундан кўра ҳамма ёқни бурқситиб бўлса ҳам ўчоқбоши қилинг, газет ҳам қутулади, телевизор ҳам! Мабодо, излаганда тополмайдиганларингиз «нима гап?» деб келиб қолишса, айтарсиз «исиняпмиз» ва ё «сув қиздиряпмиз» ёким «шўрва қайнатяпмиз» деб. «Исириқ тутаяпмиз» десангиз ҳам бўлаверади. Ҳар ҳолда, «совқотяпмиз» деган шу совуқ гапни айтгунча ҳар қандай қулоққа ёқадиган шунақа иссиқ гапларни айтган яхши эмасми?! Ахир бу «муаммо йўқ» дегани-ку!

Ана шунақа, ота-бобонг қилган ишни қилишда гап кўп, хосият бисёр. Лекин фақат битта жойига эрхотин иковлашиб эҳтиёт бўлинса бас. Яъни, илло-билло, болалар, йўғе, ишхоналар сони болалаб кетмасин. Кеча-кундуз у ишхонама—бу ишхона зинғиллаб тағин болаларингиз сизни, сиз болаларингизни танимай қолманг, бегоналашиб кетасиз-а. Доллар ишлагани чиққан эсангиз, ана унда умуман кўрмайсиз, танимайсиз ҳам. Фалон йилда тўй куни никоҳга келасиз:

— Хотин, бу-у, келин бизданми ё куёв? — деб секин сўрайсиз.

Анов куни бекатда эрини кузатаётган бир аёл унга ийманиброқ деди:

— Кечқурунга бир бош ҳусайни ола келинг.

Олдин «хўп-хўп» деган эр бирдан ҳушёр тортди:

— Ҳмм, тинчликми ишқилиб?

— Жаҳлингиз чиқмасин-а, болаларингиз яна кўпайишамиз дейишяпти...

— Нималар деяпсан? Ахир оилани режалаштириш аёллар кампаниясида қатнашаётган эдинг-ку?! Нима жин урди? Буни бир йил олдин келишган бўлсак.

— Билмасам.

— Сан билмасанг, ман билайми?..

Уларни яна бирми-иккими маош машмашасида қолганини англаб нари кетдим. Илло, ҳар кимнинг машмашаси ўзига етади. Бу ёғи, ҳадемай қиш ойна-эшик қоқиб турибди. Ота-бобомиздан қолган ўчоқбошида оилавий исиниб ўтиришга нима етсин?! Оилавий эрмак учун бир қоп маккажўхори олиб қўйилса бас!.. Ҳар қандай машмаша ўз-ўзидан барҳам топади. Полапонлар ҳам бодроқдай бодраб ўсаверишади. Қиш ўтгунча болаларимиз қўйса шу мактабни қўя турар. А, нима дединг?..

Дуойи салом билан:
КАТТАҚИЗИҚ

КИМЎЗАР

”Кимўзар”да ким ўзар,
Ўзганга нима тортиқ?
У паловдан бу палов,
Наҳот нон нондан ортиқ?

“Кимўзар“да ким ўзар,
Элга нима билинур?
Қай тарафдан фойдаси
Манаман деб кўринур?

Қанийкин бунда бирор
Жўяли маъни-мантиқ?
Чўпча наф кўрган-ку йўқ,
Ҳай-ҳай зиёни ортиқ.

“Кимўзарга“ пул тикар
Тўккандай қўлни кирин.
Тополмассан бир умр
Тўксанг пешона терин.

Қанча муаммо бўлса
Бунда шунча ноз-неъмат.
Ажаб, кимга нон, кимга
“Кимўзар“лар ғанимат.

“Кимўзар“да ким ўзар
Кимдан мағлуб қолгани?
Ўзар энг кўп егану
Энг кўп пора олгани...

Эл киби меҳнат қилса
Мундоқ тўйни туш кўрмас.
Пул демоқни билару
Меҳнатини хуш кўрмас.

Кимдир кунда бир енгил
Таомни зўрға эплар.
Бунда “очил дастурхон“
Ҳамма таомни тўплар.

Юрт дерлар, Ватан дерлар,
Ким не ўйда фикр қил.
Кимки “кимўзар“ қилди
Бешак бир юртпуруш бил.

Эл ташвишин кўрмаган
Ватанни кўрармиди.
Йўқса, элнинг пулига
“Кимўзар“ қилармиди?!

“Кимўзар“да турганни
Ортда қолур иймони.
Йўқолиб бораверар
Одамийлик нишони.

Ҳажвий материаллар
муаллифи Узро

Сиз ҳам иштирок этинг! — *“МТ“ луғати*

“ЭПИДЕМИЯ“НИНГ ЎЗБЕКЧАСИ НИМА?

Ёки халқ ичида қандай сўзларимиз бор?

Ўзбек тили энг кўп шеваларга эга тиллардан биридир. Бу шеваларимизнинг бир қисми тадқиқ қилинган бўлса-да, уларнинг ҳали илмий ўрганилмаган тил бойликлари беҳисобдир. Ҳозирги адабий тилимизда қўлланилмайдиган, фақат шеваларда учрайдиган кўплаб сўзлар ҳали ёзиб олинмаган.

Аслида шевага оид сўзларни шу соҳа мутахассислари — диалектологлар махсус ҳарфлар билан ёзиб олиб ўрганишади. Бугунги кунда ойнаи жаҳон, радионинг кенг оммалашиши, матбуот нашрларида асосан адабий тил нормалари қўлланилиши таъсирида шевалардаги кўплаб сўзлар анчайин унутила бормоқда. Халқ тилига оид тил жавоҳирларини тўплашда мухлислар кўмагидан фойдаланиш, бу сўзларни оммавий ахборот воситаларида бериб бориш миллий тилимизни ривожлантиради, албатта. Шу маънода “МТ“ луғати“ рукни остида бошланган хайрли иш она тилимизни севувчи мухлисларимизни бефарқ қолдирмайди, деб ўйлайман. Газетанинг шу йил 18 март сонида эълон қилинган “Олтиннинг пробаси нима дейилади?“ мақоласи кўпчиликни қизиқтирган бўлса, ажаб эмас. Кези келганда ушбу мавзуга доир бир-икки мулоҳазаларни билдиришни истардик. Аввало газетада эълон қилинаётган сўзлар иложи борича соф ўзбекча (туркийча) бўлса, она тилимиз жавоҳирларини кўпроқ кашф эта борардик. Чунки ҳамиша ҳам ҳар бир миллат ўз миллий тили софлиги учун курашиши табиийдир. Шу билан бирга, сўзлар берилаётганда қайси манзилдаги шевадан олинганлиги аниқроқ келтирилиши керак. Дейлик, фақат “хоразмча“ деб умуман айтиш билан кифояланмасдан қайси туман, қайси қишлоқдан ёзиб олинганлиги қайд қилинса, мақсадга мувофиқ бўларди. Чунки ҳатто бир туманда ҳам турли хил шева вакиллари яшаши мумкин.

“МТ“ луғати мунтазам бериб борилади, унда кўпчилик иштирок этади, шу тилда сўзлашувчи мухлислар ҳатто битта сўз билан бўлса-да, миллий тилимиз ривожига кўмаклашади деган умиддамиз.

Шу мақсадда биз ҳам қуйида Фориш туманининг Учма қишлоғи жонли сўзлашувидан баъзи сўз намуналарини келтирамиз.

ўткул — кўприкча
ўзанакланмоқ — гирдикапалак бўлмоқ
ўнгкай — фақат, ҳаммаси
чавра — тоғ ён-бағри; теварак-атроф
чопқин — шамол аралаш ёмғир
чўғош — қуёш тушадиган жой
чирпимоқ — учини кесмоқ, чеканка қилмоқ
чекимтош — ўйин тури: асосан қизлар майда думалоқ тошлар билан ўйнайдиган ўйин (Бу ўйинни Кореяда ҳам қизлар ўйнашади ва у конги дейилади)
чем — белги, нишон, погон
чел — бир бўлак ер
чикирмак — паст навли, майда (дарахт ва унинг меваси ҳақида)
чиял — кўк бўз, майда кўк ўт
чангламоқ — чангда ётмоқ (парандалар учун)
чингламоқ — болға билан уриб ўткирламоқ
куз — қуёш нури кам тушадиган томон
қўнголтоқ — этик, махси ва бошқа оёқ кийимини пайтава ёки пайпоқсиз кийиш
қирлик — кўй, эчки каби уй ҳайвонларини жунини қирқиб олишда ишлатиладиган катта қайчи
қўқламоқ — қолган-қутганларини термоқ, йиғиштирмоқ
қулпоқ — ҳовузнинг сув чиқадиган тешиги
қўюнду — қабр
қопоқ — қопонғич
қипчимоқ — яхши маҳкамламоқ, қаттиқ бекилмоқ
қўлаки — хонаки
ғаланг — I. Тошлар қаланиб ётган ер. 2. Жуда кўп, мўл
пак — сал қолса
пидингламоқ — моғор босмоқ

Бердак ЮСУФ,
филология фанлари номзоди

ТЎҒРИ ЯШАГАНГА НИМА ЕТСИН?

БАРОТ ОТАНИНГ ДУРЛАРИ

Бу хонадонда яхши бир одат бор. Оила аъзолари тўй-томоша, байрам, таваллуд кунларидагина эмас, балки оддий кунларда ҳам доимо бирга. Битта дарвозадан кириб чиқишади, бир қозондан овқат ейишади. Йиққан-тиккани ўртада.

— Баъзан болангни қий-чуви ёқмайди. Ёши бир жойга бориб қолган кексаларга ўттиздан ошиқ невара, беш нафар чеваранинг ўй-ташвишлари ортиқчалик қилмайдими? — сўрайман қашқадарёлик Барот ака Музаффаровдан.

— Невара-чевараларим тўрт боламнинг излари, илдизлари. Ундабунда кўчат ўтқазган билан боғ яратиб бўлмайди. Унинг кўрки, ифори сезилмайди. Дарахтлар бир жойда кўкариб, гуркираб турса кўзни қувонтиради. Икки қизим оиласи билан тотув яшашяпти, тез-тез хабар олиб туришади. Икки ўғлим ёнимда. Мен урушнинг оқибати, айриликларини кўрганман. Ўлимнинг айиргани ҳам етар. Кўзим тирик экан, болаларимни дам сайин кўриб турсам, дийдорига тўйсам дейман. Қолаверса, халқимизда “олтовлон ола бўлса, оғзидагин олдирар. Тўртовлон тўда бўлса тепадагин эндирар“ деган нақл бор.

— Баъзан ёшларнинг ҳали у ерим, ҳали бу ерим оғрияпти ёки шу бугун ишга, ўқишга бормасам қандай бўларкин, деган гапларини эшитиб қоламиз. Ва бу эринчоқлик гоҳи ўзимизга ёқади ҳам. Бу табиатимизда шу нарса борлигиданми ё...

— Ёшим саксондан ошди. Ҳамон ишлайман. Ишхонам уйга унча узоқ эмас. Ярим соатлик йўл. Ишга пиёда бориб келаман. Дам олиш кунлари, саҳар пайтлари ҳовлида бироз ишлайман. Дарахтларни каллаклаш, тагини юмшатиш, ток кесишдан заволанаман. Бўйрадек жойга гул, кўкатлар экиб қўйдим. Ёз бўйи гуркираб турди. Қараб баҳри-дилинг очилади. Одам дам олишнинг шундай усулларини ҳам билиши керак. Жисмоний ҳаракатдан қон юришади. Оғир ўй-чарчоқдан фориғ бўласан.

Одамни ишдан кўра турли бўлмағур ўй-хаёллар чарчатади. Атрофингдагилар, хонадонинг, оила аъзоларингни авзойи кишига таъсир этмай қолмайди. Яхши кайфият умрни узайтиради. Бу Қарши Давлат университети политалогия ва демократик жамият қуриш кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди Барот Музаффаровнинг ҳаёт ҳикматлари. Улар тўғри яшаш, тўғри иш қилишга кўмаклашади. Ҳарқалай дарднинг аввал шифоси шу тўғри ҳаёт кечиришда. Барот ота билан қирқ беш йил умргузаронлик қилаётган Мунаввара ая Ҳайдарова ҳам бу ҳикматларнинг туб мағзини яхши тушунади. Бир эшикдан кириб, бир дастурхон атрофида туз тотаётганларга ҳаёт ўз ҳикматларини ҳеч қачон дариғ тутмайди.

Дилором ИСМОИЛОВА

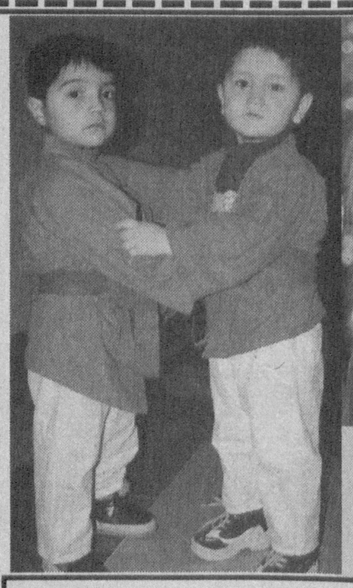

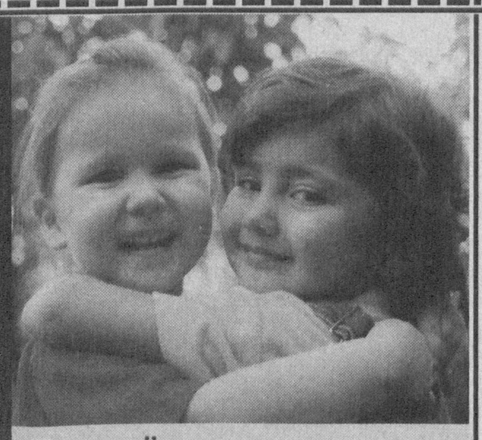

Ёш курашчилар
— Албатта чемпион бўламиз!
— Биз ҳам, шундайми дугонажон!

Дўппи сирлари

Миллий либосларимиз гўзаллигини оддий кишилар ҳам, сўз усталари ҳам ҳамон севиб таърифлайдилар. Қизлар атлас кўйлакда, йигитлар бошларида дўппи билан юрса қандай ярашади!

Эсимда, лицейимиз илк ташкил қилинган пайтда йигит-қизлар ироқи дўппи кийиб келишарди. Беихтиёр онамнинг дўппи ҳақидаги сўзларини эслайман. Дўппи нафақат инсонга гўзаллик бағишловчи ёки совуқдан сақловчигина бўлмасдан, балки ўзида уни яратган ота-боболаримизнинг ҳаёт ҳақидаги ўй-фикрларини ифода этувчи санъат асаридир. Масалан, оддий эркаклар дўпписини олайлик. Унинг уч-тўрт нусхали турлари бор. Аввало унинг тўртбурчак шаклда тикилганлиги кийишга ва олиб қўйишга қулай бўлишини ва дунёнинг тўрт томони, осмон фазоси, қуёш фарзанди, абадийлик ва ёруғликни билдирар экан.

Дўппининг юқори қисмида тўрт қирранинг бир нуқтада бирлашиши Оллоҳнинг ягоналигига ишора ҳам дейдилар. Нуқтадан тўрт томонли пирамида ҳосил бўлиб, тўрт томонидан қалампир нусхали гул тасвирланган. Қалампир халқ удумларидаги каби нақш тилида ҳам ёмон кўздан, инсу-жинс, бало-қазолардан асровчи рамз ҳисобланади. Дўппидаги қалампир гулларнинг тўртталиги эса тўрт тарафдан келувчи ёмон кўз ва офатлардан омон сақлайди деган маънони англатади.

Дўппининг пастки қисмидаги қуббаларнинг такрорланиши ислом мазмунига хос қалъаларни эслатади. Қуббаларда ҳам ёмон кўзлардан асраш маъносида кўз гавҳари тасвирланган. Қуббалар тўрт тарафдан келувчи ёвдан ва офатдан ҳимояловчи қалъа, девор маъноларини билдиради.

Ҳозирги кунда эса дўппи баодоблик, мулозамат ва яна ўзбеклигимиз рамзи бўлиб, у кийишга қулай ва муҳими, соғлигимиз учун ҳам яхшигина фойдалидир.

Дилором АБДУЛЛАЕВА,
Республика нафис санъат лицейи ўқувчиси

ОХИРГИ СЎЗ

Етим ўз нонини ейди,
кишининг миннатини
эшитади

Milliy Tiklanish
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА
(Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 926.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Сотувда нархи эркин.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 1842 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Музаффар АБДУШУКУРОВ

Босишга топширилди 19.30